

az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia

2021-2030

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés.....	5
2	A stratégiaalkotás keretei.....	8
2.1	<i>A stratégia célja és időtávja.....</i>	<i>8</i>
2.2	<i>Felhasznált nemzetközi és hazai szakpolitikai források.....</i>	<i>8</i>
2.2	<i>Kapcsolódás hazai szakpolitikai és EU-s stratégiákhoz.....</i>	<i>9</i>
3	Helyzetértékelés.....	12
3.1	<i>A köznevelésben résztvevő gyermekeket, tanulókat érintő demográfiai tendenciák.....</i>	<i>12</i>
3.2	<i>A magyar köznevelés helyzete a nemzetközi és hazai teljesítményvizsgálatok tükrében.....</i>	<i>13</i>
3.2.1	Az OECD által szervezett PISA-vizsgálatok eredményei.....	14
3.2.2	Az IEA által szervezett PIRLS és TIMSS vizsgálatok eredményei.....	15
3.2.3	Nemzetközi tanítás- és tanulásvizsgálat - TALIS.....	16
3.2.4	Országos kompetenciamérések.....	18
3.3	<i>Az elmúlt 10 év kiemelt kormányzati intézkedései.....</i>	<i>20</i>
3.4	<i>A koronavírus-járvány hatása és tapasztalatai a köznevelésben.....</i>	<i>22</i>
4	Jövőkép és célrendszer.....	25
4.1	<i>Jövőkép.....</i>	<i>25</i>
4.2	<i>Célrendszer.....</i>	<i>25</i>
5	Javasolt beavatkozási irányok a köznevelés eredményességének növelése érdekében .	27
5.1	<i>A nevelés-oktatás belső egyensúlyának biztosítása.....</i>	<i>27</i>
5.1.1	Tanulók összehangolt értelmi, lelki és fizikai fejlesztése.....	27
5.1.2	A kisgyermekkorú intézményes nevelés továbbfejlesztése.....	32
5.2	<i>A köznevelésben, mint állami közszolgálatban résztvevő emberi erőforrás fejlesztése</i>	<i>34</i>
5.2.1	Pedagógusok felkészültségének, megbecsültségének növelése.....	34
5.2.1.1	A pedagógusok felkészítése, kompetenciáik erősítése.....	37
5.2.1.2	A pedagógus-továbbképzési rendszer helyzete, az új pedagógus továbbképzési rendszer bevezetése.....	41
5.2.1.3	Pedagógus minősítési rendszer továbbfejlesztése.....	43

5.2.1.4	A pedagógiai szakmai munka értékelése, tanfelügyelet, szaktanácsadás, mentorálás	45
5.2.2	Nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő szerepének növelése	47
5.2.3	Igazgatói munka hatékonyságának és mérhetőségének fejlesztése	48
5.2.3.1	Az igazgatói munka hatékonyságának növelése	48
5.2.3.2	Igazgatók mérése, ellenőrzése (monitoring rendszer).....	49
5.3	<i>Méltányos, egyéni sajátosságokat figyelembe vevő köznevelés.....</i>	51
5.3.1	Az alulteljesítők, korai iskolaelhagyók arányának csökkentése – esélyteremtés, integráció, felzárkózás.....	51
5.3.2	Inkluzív nevelés-oktatás, sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók fejlesztése	58
5.3.3	Tehetséggondozás megerősítése.....	61
5.4	<i>A XXI. század kihívásaira reagáló köznevelés.....</i>	63
5.4.1	Digitális kompetenciák és szolgáltatások fejlesztése.....	63
5.4.1.1	A digitális kompetenciák fontossága.....	64
5.4.1.2	Digitális infrastruktúra.....	65
5.4.1.3	A pedagógusok digitális felkészültsége	67
5.4.2	Tartalomfejlesztés.....	69
5.4.2.1	Tankönyvfejlesztés	69
5.4.2.2	Digitális tartalomfejlesztés	70
5.4.2.3	Köznevelési LMS rendszer fejlesztése	71
5.4.3	Idegennyelvi tudás fejlesztése	72
5.4.4	Korszerű köznevelési intézményrendszer és infrastruktúra.....	73
5.4.4.1	Európai Unió forrásból megvalósuló fejlesztések az óvodák, iskolák, kollégiumok épületeiben.....	74
5.4.4.2	Hazai forrásból finanszírozott beruházások.....	75
5.5	<i>Külhoni magyarok – magyarországi nemzetiségek oktatásának-nevelésének fejlesztése</i>	76
5.5.1	A Kárpát-medencei oktatási térség megvalósítása.....	77
5.5.2	A Magyarországon élő nemzetiségek nevelésének-oktatásának támogatása	79
6	Az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia megvalósítása	82

6.1 Szereplők.....	82
6.2 Indikátorok.....	82
6.3 Monitoring.....	84

1 Bevezetés

Magyarország az elmúlt években gazdasági szempontból az Európai Unió egyik leggyorsabban növekvő országa volt, okkal bizakodunk abban, hogy a jelenlegi veszélyhelyzet leküzdése után újrainduló európai növekedésben is tartani tudjuk majd ezt a pozíciót. A társadalmi kohézió erősítéséhez, a gazdasági fejlődés fenntartásához és a polgárok életminőségének folyamatos növeléséhez szükség van az oktatási rendszer minőségi fejlesztésére, versenyképességének fokozására és a vele szemben támasztott társadalmi-gazdasági elvárásokra való felkészítésére, az átadott tudás társadalmi hasznosságára. Figyelmet kell fordítani a tehetséggondozásra, és arra, hogy legjobb szakembereink hazánkban hasznosítsák az itthon vagy akár külföldön megszerzett tudást. A folyamatban lévő technológiai változások miatt a tudásintenzív, fenntartható növekedés előmozdításához a fiatalok alapkészségeinek megszilárdítására, a pedagógusok szakmai fejlődésére és az iskolarendszerű oktatás megerősítésére van szükség, figyelmet fordítva a minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférésre. A Kormány éppen ezért tette állami közfeladattá a köznevelési rendszer megszervezését, amelyben a nemzetközi egyezmények és hazai jogszabályok alapján az egyházak és magánintézmények is szerepet vállalhatnak.

Az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia az oktatási rendszer céljának a társadalom és ezen belül az egyén jólétének elősegítését, a társadalmi kohézió előmozdítását, a nemzeti összetartozás és identitás megerősítését tekinti. A köznevelés rendszerét ezen túl a társadalmi mobilitás egyik eszközének tartjuk, amely célja szerint képes a hozott egyéni hátrányok mérséklésére, a különbségek kiegyenlítésére. A köznevelés felelős gyermekeink testi, lelki és értelmi fejlődésének lehető legmagasabb szintű kibontakoztatásáért. Segíti a szülőket gyermekeik felkészítésében a felnőtt társadalomba való beilleszkedésre és a felnőtt életre. Kiemelt célja a társadalmi felzárkózás és a tehetséggondozás, továbbá a hátrányos társadalmi helyzetű, illetve sérülékeny tanulói csoportok jó minőségű oktatáshoz való hozzáférési esélyeinek további javítása, a bármely okból alulteljesítő gyermekek tanulási eredményességének növelése. Ezzel az ország gazdasága jelentős plusz erőforráshoz juthat, versenyképessége is növekedhet a képzett és az egész életen át tartó tanulásra képes fiatalok arányának növekedésével. A köznevelés ezért kiemelt közszolgálat, amely a felnövekvő nemzedék érdekében megteremti a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit, amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja.

A tehetségek folyamatos segítése, fejlesztése a nemzet egészségének érdeke és feladata. Magyarország gazdasági szempontjából kulcsfontosságú, hogy a magyar köznevelési rendszer olyan versenyképes tudással rendelkező fiatalokat képezzen, akik tudnak és akarnak dolgozni maguk és családjuk boldogulásáért.

A hazaszeretetre és felelősségvállalásra épülő, korszerű felkészültséget adó, a társadalomban, a családi életben és a munkaerőpiacon való boldogulást egyaránt támogató köznevelésben kulcsszerepe van az oktatás-nevelés módszertani alapelveit megfogalmazó Nemzeti

Alaptantervnek (Nat). A 2012-ben kiadott, 2020-ban megújított Nat megközelítéséből érdemes kiemelni a hazafias nevelés, a családi életre és egészségre nevelés iránti elkötelezettséget, valamint az ismeretátadás, készség- vagy képességfejlesztés és magatartásformálás egyensúlyát, a több tantárgy ismereteinek integrálását igénylő témák, aktív tanulási alapelvek szerint szerveződő, jelenségeket feldolgozó témnapok, témahetek és projektek támogatását, valamint a korszerű tanulási környezet jelentőségének megerősítését. A tartalmi szabályozók felülvizsgálata folytatódik: elkötelezettek vagyunk az ismeretanyag mennyiségének racionalizálása iránt, amelynek kapcsán követni kell a XXI. század változó kihívásai, a pedagógusok és tanulók, a szülők, valamint a nemzetközi összehasonlításban is megjelenő mérések eredményei által generált elvárásokat. A megújított Nat-hoz kapcsolódó kerettantervek egy része már elkészült és elérhető a www.oktatas.hu weboldalon.

A piaci alapon megszervezett tankönyvellátásban a tankönyvek indokolatlanul drágák és nagyon eltérő színvonalúak voltak. Az állami feladattá tett tankönyvellátás működésképesnek bizonyult, az elmúlt években elkezdődött a digitális, interaktív tananyagok kidolgozása és elterjesztése is.

Az iskolák infrastruktúrája és a pedagógusok felkészültsége – a számos megvalósult beruházás és célirányos továbbképzés mellett is – további fejlesztésre ad lehetőséget a tanulói és tanári digitális kompetenciák szintjének emeléséhez, ezért folytatódik az iskolák szélessávú internettel, korszerű WiFi-hálózattal és informatikai eszközökkel történő felszerelése. Folytatódik a pedagógusok továbbképzése ezen eszközök és a digitális pedagógiai módszerek alkalmazására. Ennek fontosságát az elmúlt időszak járványügyi veszélyhelyzete miatt kialakult rendkívüli események is megerősítették, ezért különösen fontos lesz a jövőben a minőségbiztosítás hatékonyságának fejlesztése.

A 2014-ben elindított Nemzeti Köznevelési Infrastruktúra Fejlesztési Program keretében európai színvonalú tornatermek, tantermek és tanuszodák épülnek. Az iskolák, kollégiumok nem megfelelő műszaki állapotú épületeinek felújítása, korszerűsítése, bővítése az EFOP és KEHOP konstrukciók, illetve a Modern Városok Program kereteiben kezdődött meg. Azonban a több évtizedes elmaradás miatt további jelentős fejlesztések szükségesek, különösen a közép-magyarországi régióban. A Kormány családpolitikai intézkedéseinek is köszönhetően a budapesti agglomeráció több településén nő a népesség, az emiatt fellépő iskolai kapacitáshiány megelőzésére szükségessé válik ezen a területen a meglévő intézmények bővítése, új iskolák építése.

Hazánk, kapcsolódva az EU 2020 stratégiai céljaihoz, vállalta a korai iskolaelhagyás arányának 10%-ra történő csökkentését 2020-ig. A bevezetett intézkedések hangsúlyos eleme a megelőzés, amelyet 2015 óta szolgál a hároméves kortól kötelező óvodai nevelésben való részvétel is. A 2016-ban bevezetett lemorzsolódás megelőzését szolgáló korai jelző- és pedagógiai támogató rendszerrel létrejött egy országos szintű adatbázis, amely pontos és naprakész információt nyújt a korai iskolaelhagyással veszélyeztetett tanulók számáról, arányáról és a lemorzsolódást kiváltó főbb tényezők alakulásáról. Így lehetőség nyílik arra,

hogy mind tanulói, mind intézményi és fenntartói szinten az azonnali beavatkozás elinduljon, megtörténjen. A veszélyeztetett tanulói csoportok iskolai sikerességét a köznevelési rendszer komplex, módszertani, tartalmi, digitális és infrastrukturális fejlesztését segítő EFOP konstrukciókon kívül több program támogatja (pl. tanodák, komplex felzárkózási programok). beavatkozások hatása a jelenlegi 18-24 évesek korai iskolaelhagyás arányának csökkentésére – az elmúlt év pozitív elmozdulása ellenére – csak többéves tendencia alapján jelenthető majd ki, de a lemorzsolódás arányszámát egyértelműen csökkentették a meghozott intézkedések. A biztató adatok további javítása érdekében folytatni szükséges a prevenciók beavatkozásokat.

A 2018-as PISA felmérés szerint minden területen javult a 15 éves magyar tanulók teljesítménye, Magyarország eredménye közelíti a világ legfejlettebb országait tömörítő OECD átlagát. Szintén pozitív, hogy a családi háttér miatti különbségek egyre kevesebb szerepet játszanak a magyar tanulók teljesítményében, kevesebb az iskolai hiányzás és a magyar tanulók 68 százaléka elégedett az életével, ami ugyancsak megfelel az OECD átlagnak. A javuló tendenciák mögött ott vannak az elindított fejlesztések, az állami felelősségvállalás az iskolák fenntartásáért, a családokat és az iskoláztatást segítő további kormányzati intézkedések.

Ez egyfelől visszaigazolja a törekvések helyességét, ugyanakkor sok tennivaló van még, például a digitális kompetenciák fejlesztése, a pedagógusok felkészültségének növelése vagy éppen a korai iskolaelhagyók arányának csökkentése. Ezeket a stratégiai fejlesztési irányokat foglalja össze ez a dokumentum.

2 A stratégiaalkotás keretei

2.1 A stratégia célja és időtávja

A stratégia célja, hogy meghatározza a köznevelés, mint állami közszolgálat alapvető fejlesztési irányait annak érdekében, hogy a változó külső környezet mellett is megteremthesse a magyar társadalom hosszú távú fejlődésének feltételeit.

A stratégia időtávja 10 éves, a 2021–2030 közötti időszakra terjed ki. Ez az időtáv egyrészt illeszkedik az európai uniós finanszírozási ciklushoz, így tartalmazza a források felhasználására vonatkozó súlypontokat, másrészt igazodva a kormányzati stratégiai irányításra vonatkozó jogszabályi rendelkezésekhez ezzel az időtartammal kiszámíthatóbbá teszi a köznevelés fejlesztését.

2.2 Felhasznált nemzetközi és hazai szakpolitikai források

Jelen szakpolitikai stratégia készítésekor elsősorban a hazai és nemzetközi értékelések és mérések adataira támaszkodtunk, illetve a hatályos jogszabályok elemzését végeztük el, vizsgálatunkba főként a következő dokumentumokat vontuk be:

Hazai szabályozók:

- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény
- a pedagógusok új életpályájáról szóló 2023. évi LII. törvény
- az oktatási nyilvántartásról szóló 2018. évi LXXXIX. törvény
- a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény
- a pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben résztvevők juttatásairól és kedvezményeiről szóló 277/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet
- az idegennyelv-tudást igazoló államilag elismert nyelvvizsgáztatásról és a külföldön kiállított, idegennyelv-tudást igazoló nyelvvizsga-bizonyítványok Magyarországon történő honosításáról szóló 137/2008. (V. 16.) Korm. rendelet
- a nemzeti köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról szóló 229/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet
- a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet, illetve az ezt felváltó 401/2023. (VIII. 30.) Korm. rendelet A pedagógusok új életpályájáról szóló 2023. évi LII. törvény végrehajtásáról; 402/2023. (VIII. 30.) Korm. rendelet A pedagógusok új életpályájáról szóló törvény szerinti felzárkózó és kedvezményezett települések listájáról, valamint egyes közneveléssel összefüggő kormányrendeletek módosításáról; 403/2023. (VIII. 30.) Korm. rendelet Egyes közneveléssel összefüggő kormányrendeletek módosításáról

- az Oktatási Hivatalról szóló 121/2013. (IV. 26.) Korm. rendelet
- az állami köznevelési közfeladat ellátásában fenntartóként részt vevő szervekről, valamint a Klebelsberg Központról szóló 134/2016. (VI. 10.) Korm. rendelet
- Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Programról szóló 5/2011. (II.3.) Korm. rendelet
- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet
- a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokról, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézményekről és a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokban való közreműködés feltételeiről szóló 48/2012. (XII. 12.) EMMI rendelet
- a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet

Értékelések, keretrendszerek statisztikák:

- OECD: PISA, TALIS
- IEA: TIMSS, PIRLS
- Eurostat
- European Schoolnet
- Digital Competence Framework (DigComp)
- KSH
- Oktatási statisztika
- Országos kompetenciamérések
- NETFIT mérés
- pedagógus attitűdmérés

2.2 Kapcsolódás hazai szakpolitikai és EU-s stratégiákhoz

A releváns stratégiai tér vizsgálatokor részletes elemzést végeztünk a kapcsolódó stratégiai dokumentumok és a jelen stratégia fejlesztési irányainak kapcsolódásainak összevetésével. Amint az alábbi áttekintő táblázatból látható, a tervezett fejlesztési irányok összhangban vannak a hazai és kapcsolódó európai uniós stratégiáknak a köznevelést érintő aspektusaival.

1. ÁBRA: KAPCSOLÓDÁS A HAZAI SZAKPOLITIKAI ÉS EU-S STRATÉGIÁKHOZ

	A végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni	Digitális Munkaerő Program	Magyarország Digitális Oktatási Stratégiája	Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2009-2024	Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia	Szakképzés 4.0. stratégia	Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia	Versenyképességi program 330 pontban	Fokoztatás a felsőoktatásban középtávú szakpolitikai stratégia 2016	Nemzeti Táborozási koncepció	Országos Fogyatékosügyi Program	Az EU Duna régióra vonatkozó stratégiája	Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030 – Agenda 2030	II. Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia	Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája	Digitális Gyermekvédelmi Stratégia	EU Tanács ajánlása a nyelvtanítás és a nyelvtanulás átfogó megközelítéséről	EU Tanács ajánlása a magas színvonalú kisgyermekkorai nevelési és gondozási rendszerekről (2019/C-189/02)	Egészségügyi Ágazati Stratégia	Nemzeti Drogellenes Stratégia	Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia
A nevelés-oktatás belső egyensúlyának biztosítása	x		x	x		x	x			x			x		x	x	x		x	x	x
A kisgyermekkorai intézményes nevelés-oktatás	x		x	x			x				x							x	x	x	x
Pedagógusképzés	x		x	x		x		x	x		x				x	x		x			
Pedagógus-továbbképzési rendszer	x		x			x			x						x	x				x	x
Pedagógus minősítési-rendszer			x			x														x	x
Pályaszocializáció elősegítése	x					x															
A pedagógiai szakmai munka értékelése, tanfelügyelet	x					x		x													
Az igazgatói munka hatékonyságának növelése	x		x																	x	x
Igazgatók mérése, ellenőrzése (monitoring rendszer)						x															
Alulteljesítő, korai iskolaelhagyók arányának	x		x	x		x	x	x												x	x
Inkluzív nevelés-oktatás elősegítése	x		x	x			x			x	x		x					x			
Tehetséggondozás	x			x	x	x	x	x		x											
Digitális kompetenciák fejlesztése	x	x	x			x	x	x		x						x	x				
Tankönyvfejlesztés	x		x												x	x					
Digitális tartalomfejlesztés	x		x			x										x	x				
Köznevelési LMS rendszer fejlesztése			x																		
Idegennyelvi tudás fejlesztése	x		x	x		x		x									x				
A köznevelési intézmények infrastruktúrájának korszerű fejlesztése az oktatás hatékonyságának növelése érdekében	x		x		x							x		x				x			
A Kárpát-medencei oktatási térség				x		x															
A Magyarországon élő nemzetiségek oktatása																					

A stratégiai illeszkedést tekintve külön is megvizsgáltuk az Európai Bizottság által a 2021–2027 közötti támogatási időszakra vonatkozó, az oktatási és képzési rendszert érintő szakpolitikai javaslatainak tervezetét¹. Az ún. feljogosító feltételek között összesen 7 elem jelent meg, és

¹ Az Európai Unió Tanácsa által kiadott „Cohesion policy legislative package 2021-2027” 2018. évi CPR (Common Provisions Regulation) 11. cikk és CPR III.-IV. mellékletei szerint.

elvárás, hogy azoknak feleljen meg az oktatási és képzési rendszerre vonatkozó nemzeti, stratégiai szakpolitikai keret (a releváns jogszabályokkal együtt). Ezek a következők:

- tényeken alapuló rendszerek a készségek előreléte (pályakövetési mechanizmusok, valamint minőségi és hatékony iránymutatás a különböző életkorú tanulók számára);
- intézkedések a minőségi, megfizethető, releváns, nem-szegregált és inkluzív oktatáshoz-képzéshez való egyenlő hozzáférés elérése, az oktatásban és képzésben való részvétel és annak befejezése;
- koordinációs mechanizmuskialakítása az oktatás és képzés valamennyi szintjén, valamint a feladatok egyértelmű kijelölése a releváns nemzeti és/vagy regionális testületek között;
- rendelkezések a stratégiai szakpolitikai keret nyomon követéséről, értékeléséről és felülvizsgálatáról;
- az alacsony képzettségű/végzettségű felnőttekre és a hátrányos társadalmi-gazdasági háttérű személyekre irányuló intézkedések és készségfejlesztési pályák kialakítása;
- a pedagógusok megfelelő támogatása a pedagógiai módszerek, valamint a kulcskompetenciák értékelésére és validációjára vonatkozóan;
- a tanulók és pedagógusok mobilitását, határokon átívelő együttműködését előmozdító intézkedések.

Jelen stratégia, valamint a köznevelés jogszabályi rendszere eleget tesz a fenti feltételeknek való megfelelés követelményének.

Szintén tekintettel voltunk a NEMZETI FEJLESZTÉS 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióban (OFTK) megfogalmazott hosszú távú, 2030-ig szóló átfogó fejlesztési célokkal való összhang biztosítására. Az OFTK a szakpolitikai és átfogó stratégiai kapcsolódások körében nem tér ki a köznevelés-fejlesztési stratégiára², ugyanakkor közép- és hosszú távú társadalomstratégiai céljai között megfogalmazza a kisgyermekkorú nevelés és szolgáltatások minőségének fejlesztését, a köznevelési rendszer hátránykompenzációs képességének erősítését, a digitális társadalom megteremtését, valamint a komplex, integrált oktatás-nevelést. Jelen stratégia célrendszere és beavatkozási irányai magukba foglalják ezeket a törekvéseket.

² Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió 12. o.

<https://regionalispolitika.kormany.hu/download/a/c9/e0000/MK14001.pdf>

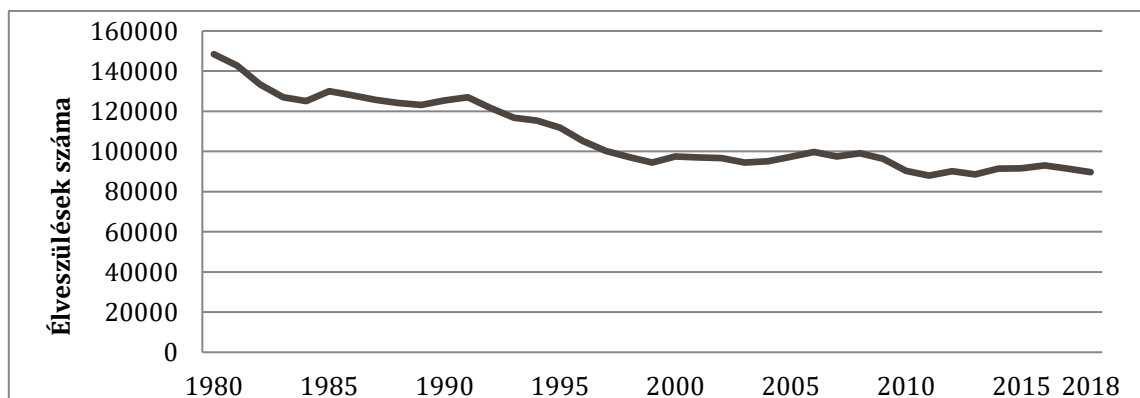
3 Helyzetértékelés

A világ minden országának oktatási rendszere egyedi jellemzőkkel, az adott állam polgárainak kulturális hagyományaira épülő erősségekkel és gyengeségekkel bír, összehasonlításuk néhány statisztikai mutató alapján fenntartásokkal kezelendő. Az utóbbi két évtizedben mégis kialakultak olyan, elsősorban a versenyképesség szempontjait feltáró mutatók, amelyeket az oktatási rendszerek összehasonlítására használhatunk. Jelen stratégia ezért nagymértékben támaszkodik a hazai kutatásokra, valamint az Európai Unió, az IEA és az OECD nemzetközi elemzéseire építkező szakmapolitikai ajánlásaira. Figyelembe veszi a gazdasági szereplők, a munkáltatók és a munkavállalók igényeit, valamint az oktatás és képzés egyéni és közösségi eredményeket felölelő elvárásait. Ezen felül minden ország oktatásának fejlesztését nagyban meghatározza a demográfiai környezet, a tanulói létszám növekedése vagy csökkenése, a tanulói összetétel esetleges változása, ami folyamatos beavatkozásokat tesz szükségessé. A stratégia kidolgozásának időszakában speciális helyzetet teremtett a Magyarországon is megjelenő koronavírus-járvány; ennek a köznevelés szempontjából releváns tapasztalataira külön alfejezetben térünk ki.

3.1 A köznevelésben résztvevő gyermekeket, tanulókat érintő demográfiai tendenciák

Hazánkban az elmúlt évtizedekben az iskoláskorú népesség és a gyermekvállalás korában lévő nők számának csökkenése volt tapasztalható, emiatt célszerű a köznevelési kapacitások aktuális helyzetének (intézmények, pedagógusok, infrastruktúra) áttekintése is. Az elmúlt évek születési adataiból az látható, hogy a kormányzati családpolitikai intézkedéseknek köszönhetően nőtt a gyermekvállalási kedv, ami ellensúlyozza a szülőképes nők számának csökkenését. A tendenciák alapján az elmúlt években– és a következő néhány évben– stabilan, mintegy 90 ezer születendő gyermekkel számolhatunk (2019-ben 89 200 fő), így a következő idősokra nézve országos viszonylatban stagnáló beiskolázási számokat várhatunk.

2. ÁBRA: AZ ÉVENKÉNTI ÉLVE SZÜLETÉSEK SZÁMA (1980–2018) A 15–49 ÉVES NŐK KÖRÉBEN MAGYARORSZÁGON

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

2009 és 2019 között mintegy 75 000 gyermekkel és tanulóval csökkent a köznevelésben résztvevők száma. Ezzel szemben az oktatási infrastruktúra kapacitása – a beruházásoknak köszönhetően – még bővült is. A magyar köznevelés rendszerében – a szakképzést kivéve – 2009-ben 1 345 400 gyermek és tanuló oktatása, nevelése zajlott, akiknek az óvodákban, általános iskolákban, gimnáziumokban – a csoportszobákkal együtt – mindösszesen 1 759 000 férőhely állt rendelkezésükre. A köznevelésben, a szakképzést nem számítva 2019-ben az 1 278 000 gyermekre, tanulóra 1 793 000 férőhely jutott.

Az országos átlag mögött azonban nem ritkán jelentős regionális eltérések vannak. Fontos kiemelni, hogy a következő években a budapesti agglomerációban várhatóan folytatódik az érdemi népességnövekedés, amely már a következő években az iskolai kapacitások bővítését teszi szükségessé. Egyes kistérségeken ugyanakkor a lakosság számának csökkenése, a lakosság elvándorlása tapasztalható, amelynek elsősorban gazdasági, megélhetési okai vannak. Ugyanakkor az iskolákkal szemben elvárás, hogy legyen bizonyos népességmegtartó erejük, és lehetőség szerint ez az erő növekedjen is. Erre szolgál többek között az a jogszabály is, amely védi az iskolák alsó tagozatát, eszerint ha egy adott településen nyolc első osztályos tanuló szülei kérik, akkor az alsó tagozatos oktatás elindítandó.

1. Táblázat: Intézmények és gyermekek, tanulók száma fenntartók és intézménytípusok szerint

Fenntartók típusa	óvoda		általános iskola		gimnázium		szakiskola, szakközépiskola, szakgimnázium, készségfejlesztő iskola	
	Intézmények száma	Gyermekek, tanulók száma	Intézmények száma	Gyermekek, tanulók száma	Intézmények száma	Gyermekek, tanulók száma	Intézmények száma	Gyermekek, tanulók száma
állami	96	3 181	1 797	580 103	282	124 917	145	6 232
egyházi	293	26 633	391	110 707	185	54 623	10	375
önkormányzati	2 231	288 189	55	11 859	8	1 935	-	-
egyéb	304	12 536	138	20 871	115	35 680	13	422
Összesen	2 924	330 539	2 381	723 540	590	217 155	168	7 029

Forrás: 2019. évi köznevelési statisztika

A gyermekek, tanulók és az intézmények fenntartói struktúráját tekintve elmondható, hogy az óvodák esetében az önkormányzati, az iskolák tekintetében az állami fenntartás jellemző, emellett jelentős számban vannak egyházi és magán intézmények is. A fenntartói összetétel jó ideje viszonylag stabil.

3.2 A magyar köznevelés helyzete a nemzetközi és hazai teljesítményvizsgálatok tükrében

A tudásalapú gazdaság folyamatos térhódítása átrendezte a képzett munkaerő és a képzetlen munkaerő iránti keresletet mind földrajzilag, mind gazdaságpolitikailag. Elmondható, hogy azok az országok, amelyek a magasabb képzettséget igénylő iparágak fejlesztésében, és az ehhez igazodó képzéspolitikában látják a jövőjüket, általánosságban jobb pozíciókat képesek

kivívni a világgazdaságban, mint azok, amelyek alacsonyan képzett, olcsó munkaerővel igyekeznek versenyképesek maradni a globális munkaerőpiacon.

A magyar oktatás versenyképességének növeléséhez szükséges beavatkozások meghatározásához elengedhetetlen a magyar oktatás nemzetközi kontextusban történő vizsgálata, valamint a versenyképességet meghatározó trendek, folyamatok számbavétele. Az alább részletezett három nagy nemzetközi mérés alapvetően eltérő adatokból indul ki. A PISA nem tudástartalmat mér, hanem munkaerőpiaci igényeknek megfelelő megközelítést alkalmaz, míg a TIMMS és a PIRLS a tantervi követelményekre fókuszál. Önmagában nem a konkrét eredményeken van a hangsúly, mivel például a rangsorokat nagyban befolyásolja számos más tényező is. Ugyanakkor a mérések eredményei, kimutatható tendenciái segítséget nyújtanak a köznevelési fejlesztési célok kijelöléséhez, az irányok meghatározásához.

3.2.1 Az OECD által szervezett PISA-vizsgálatok eredményei

A kognitív képességek és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot számos elemzés kimutatta. Ehhez kapcsolódóan az OECD megbízásából készített PISA-felméréssorozat három képességterületen (szövegértés, matematika, természettudomány), háromévente vizsgálja a 15 éves tanulók kompetenciáit.

Magyarország eredménye a 2018-as mérés során a korábbiakhoz képest javult és megközelíti a világ legfejlettebb országait tömörítő OECD átlagát. A magyar tanulók szövegértésben a 2015-ben elért 470 pont helyett 476 pontot, matematikában 477 helyett 481 pontot, a természettudományok területén 477 helyett 481 pontot értek el. Ezzel Magyarország a résztvevő 79 országból a szövegértésben a 29-38. helyet (2015-ben 35-47.), a matematika területén a 31-37. helyet (2015-ben 35-39.), a természettudományokban a 29-34. helyet (2015-ben 34-39.) érte el.

Szövegértésben a magyar eredmény Olaszországéval egyező, 8 ponttal elmarad Ausztriáétól, de 6 ponttal jobb a luxemburiginál. Matematikából Spanyolországéval egyezik meg, 3 ponttal jobb az Amerikai Egyesült Államok, de 6 ponttal rosszabb Olaszország eredményénél. A természettudományok területén a magyar eredmény 2 ponttal gyengébb a spanyolnál, ugyanakkor 3 ponttal jobb Oroszországénál és 13 ponttal jobb Olaszországénál.

A szomszédos országok közül – társadalmi, anyagi helyzetünknek megfelelően – Ausztria és Szlovénia eredménye jobb a magyarnál. Horvátország szövegértésből, Szlovákia pedig matematikából ért el néhány ponttal jobb eredményt, de más területeken gyengébben teljesítettek, ugyanakkor Szerbia, Románia és Ukrajna minden mutatója érdemben gyengébb a magyarnál.

A PISA-mérés ismét rámutatott arra az évtizedes állapotra, hogy a magyar oktatási rendszerben nagyok az eltérések: a kiváló és a gyengébb teljesítmények egyaránt jelen vannak. Ugyanakkor 2015-höz képest csökkent az alulteljesítők aránya: a szövegértésben 27,5 százalék helyett 25,3 százalék (OECD átlag: 22,7 százalék), a természettudomány területén 26

százalék helyett 24,1 százalék (OECD átlag: 22 százalék), a matematika terén 28 százalék helyett 25,6 százalék (OECD átlag 24 százalék) teljesített a második képességi szint alatt. A mindhárom területen alulteljesítő tanulók aránya 15,5 százalék, az OECD átlag 13,3 százalék. Az EU tagországokban a köznevelés fontos célértéke a PISA-mérésen alulteljesítő arányának 15 százalék alá szorítása, ez azonban az EU országok átlagában bekövetkező romló eredmény miatt jelenleg nem látszik megvalósulni.

A 2018-as mérés eredményei azt is mutatják, hogy hazánkban gyengül a családi háttérnek a tanulók iskolai teljesítményre gyakorolt hatása. Az OECD elemzése is kiemeli, hogy a magyar tanulók szövegértésben a szociokulturális háttérükhöz képest jobban teljesítenek. A szövegértés területén az eredmények közötti teljesítménykülönbség 19%-át magyarázza a családi háttér, ami még mindig átlag feletti, ugyanakkor egyértelmű a javulás a korábbi mérésekhez képest: 2015-ben ez a mutató 21,6 százalék, 2012-ben 23 százalék, 2009-ben pedig még 26 százalék volt. (Az OECD átlaga ezen a téren 2015-ben 12,9 százalék, 2018-ban pedig 11,9 százalék volt.). Az eredmények tehát azt a tényt erősítik meg, hogy Magyarországon az oktatási rendszer egyre eredményesebbnek bizonyul a szociokulturális eredetű hátrányokkal szemben, a tudásszerzés családi környezetből fakadó egyenlőtlenségeinek enyhítésében. Ennek egyik oka az iskolák állami fenntartásba vétele, amely legalábbis elkezdte kiegyenlíteni a települések közötti korábban jóval nagyobb különbségeket.

A PISA-felmérés kérdezett az iskolai léggörőről is. Az OECD országokban átlagosan a tanulók 21 százaléka hiányzott legalább egy napot az iskolából a PISA-teszt előtti két hétben, Magyarországon ez az arány csak 12 százalék volt, ami szoros összefüggésben van a hiányzást szankcionáló hazai szabályozással. A PISA felmérés adatai alapján Magyarország eredménye megközelíti a világ legfejlettebb országait tömörítő OECD átlagát, a magyar tanulók teljesítménye csak minimálisan, 1-2%-kal marad el ettől.

3.2.2 Az IEA által szervezett PIRLS és TIMSS vizsgálatok eredményei

A PIRLS³-mérés 2001 óta öt évenként méri a 10 éves, nálunk negyedikes tanulók olvasási képességét. Ebben a magyar tanulók elért eredményei összességében jónak tekinthetők. A 2016-os PIRLS felmérés még további javulást mutatott a szövegértés területén, de feltárta az iskolák között széles teljesítménybeli különbségeket is. A 4. évfolyamos diákok PIRLS által mért olvasási képességei a nemzetközi átlaghoz (29%) képest erőteljesebb mértékben (37%) javultak 2011 óta. A résztvevő országok eredményeivel összevetve Magyarország a középmezőny felett helyezkedik el.

A TIMSS-vizsgálat csaknem 25 éve, négyévenként méri a 10 és 14 éves, vagyis nálunk 4. és 8. évfolyamos tanulók matematikai és természettudományi tudását.⁴ A hagyományosan jól teljesítő magyar tanulók továbbra is a résztvevő országok átlaga felett teljesítettek. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a magyar negyedikes diákok 529 pontos eredménye

³ Progress in International Reading Literacy Study

⁴ 1999-ben csak a 8. évfolyamon volt TIMSS-mérés.

jelentősen a TIMSS-skálaátlag (500) fölött van. A magyar negyedikesek 13 százaléka sorolható a kiváló képességszintbe, ez igen jó arány, és inkább a nálunk jobb eredményt elérő országokra jellemző, viszont a leszakadók aránya is viszonylag magas (8 százalék), ehhez hasonló érték inkább a nálunk gyengébb eredményű országoknál tapasztalható. 2015-ben⁵ a kiváló, magas és átlagos szintet elérő tanulók arányában tapasztalható növekedés a 2011-es értékekhez képest. A legalább alacsony szintet elérők aránya nem változott, tehát az átlageredmény javulása nem járt együtt a leszakadók arányának csökkenésével.

A magyar nyolcadikos tanulók 514 pontos átlaga szignifikánsan magasabb, mint a TIMSS-skálaátlag (500). A magyar nyolcadikosokkal egy szinten teljesítettek Írország, az Egyesült Államok, Anglia, Szlovénia, Norvégia, Litvánia, Izrael és Ausztrália diákjai. Az európai országok közül Oroszország (14 százalék) és Bulgária (16 százalék) után Magyarországon a legmagasabb a kiváló képességű diákok aránya (12 százalék), ugyanakkor a hozzánk hasonló eredménnyel rendelkező országok között hazánkban a legnagyobb azoknak a diákoknak az aránya (6-8 százalék), akik nem teljesítették az alacsony szintet jelentő 400 képességpontot sem. Mindez arra figyelmeztet, hogy Bulgáriához, Szlovákiához, Szerbiához, Új-Zélandhoz és Franciaországhoz hasonlóan hazánkban is meglehetősen magas az alulteljesítő, leszakadó diákok aránya. Ez azt jelenti, hogy szükséges és indokolt azoknak az iskoláknak a kiemelt fejlesztése, ahová ezek a gyerekek járnak.

3.2.3 Nemzetközi tanítás- és tanulásvizsgálat - TALIS

A TALIS⁶ a legnagyobb olyan vizsgálat, amely kizárólag a pedagógusokat és az igazgatókat kérdezi meg a tanítás és tanulás körülményeiről, a tanítással kapcsolatos attitűdjeikről, tanítási gyakorlatukról, az iskolavezetés sajátosságairól. A 2018-as vizsgálat rámutatott a fejlett országok és a magyar oktatási rendszer egyik legnagyobb kihívására, a pedagógustársadalom korösszetételére.⁷ Magyarországon az 5-8. évfolyamon tanítók átlagéletkora 47,6 év, de ehhez hasonló tendenciákat figyelhetünk meg az OECD-országok átlagában (44,1 év), illetve az Európai Unió (44,5 év) esetében is. A tanárok átlagéletkora és korcsoportok szerinti eloszlása több tényezőtől is függhet (pl. a tanári pálya fiatalokra gyakorolt vonzerejétől, az idősebb és a fiatal korosztályok általános arányától). Másrészt a 30 év alatti tanárok arányát és így az átlagéletkort az is befolyásolja, hogy milyen feltételeknek, képesítési követelményeknek kell a fiataloknak megfelelni a tanári munka megkezdéséhez, hány évesen lépnek be a tanárok a munkaerőpiacra. A pedagóguspálya iránti elköteleződés érdekében eddig megtett intézkedésként említhető meg a Klebelsberg Képzési Ösztöndíj Program és a hazai tanárok előmeneteli rendszerét biztosító pedagógus-előmeneteli rendszer bevezetése. Kiemelendő a Külgazdasági és Külügyminisztérium által meghirdetett pályázaton elnyerhető „Tehetséggondozó ösztöndíj”, amivel a felsőoktatásban tanuló, kiemelkedő tehetségű és

⁵ Az adatok 2015-re vonatkoznak, mivel a 2019. évi mérés adatai még nem jelentek meg.

⁶ Teaching and Learning International Survey

⁷ https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/meresek/talis/TALIS_jelentes_2018.pdf (a stratégia készítésekor legutolsó jelentés)

szorgalmú külföldi magyar fiatalok tehetséggondozását kívánja elősegíteni. A 2023-ban elfogadott pedagógus életpálya törvény új ösztönző rendszert foglal magában (pl. pedagógusok kötelező óraszámának 24 órában fixálása, a hátrányos helyzetű tanulókkal foglalkozó pedagógusok anyagi többletjuttatása, teljesítményalapú bérrendszer bevezetése).

Magyarországon a tanárok 79 százaléka első helyen jelölte meg a pedagógus pályát a pályaválasztáskor, ez szignifikánsan magasabb, mint az OECD-országokban átlagosan megfigyelhető arány (67 százalék), az utánpótlás lehetősége tehát megvan.

Magyarországon a tanárok 95 százaléka vett részt a vizsgálatot megelőző 12 hónapban szakmai fejlődést segítő képzéseken, továbbképzéseken, programokon. A pedagógusok szakmai képességeire vonatkozóan a vizsgálatból kitűnik, hogy az IKT-eszközök pedagógiai célú használata szignifikánsan nagyobb hangsúlyt kapott az elmúlt évek tanárképzésében, mint korábban. A tanárok visszajelzései alapján hazánkban azokra a továbbképzésekre van a legnagyobb igény, amelyek az infokommunikációs technológiák pedagógiai célú felhasználásához, illetve a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásához kapcsolódnak. A tanárok által megfogalmazott igény összecseng azzal, hogy az igazgatók szerint az oktatás eredményességét hátráltató tényezők közül az egyik leginkább hangsúlyos a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásához értő pedagógusok alacsony aránya, illetve kívánatos a rendszerben már benn lévő pedagógusok ilyen irányú továbbképzése. Erre jelenleg folyamatos lehetőség nyílik a magyar köznevelés rendszerében. A gyógypedagógus végzettséggel foglalkoztatottak száma a 2010/2011-es tanévben 8 700 főről 2019/2020-as tanévre 10 175 főre emelkedett.

Hazánkban a pedagógusok negatívan ítélik meg a pedagógusszakma presztízsét az átlagosnál, emellett a kutatás azt is kimutatta, hogy a pályakezdő tanárok nagyobb arányban elégedettek a tanári hivatással, mint a tapasztaltabbak. A vizsgálat arra is rámutatott, hogy hazánkban az indukciós, bevezető programok kisebb súlyt foglalnak el a tanári életpályában, mint az OECD-országokban, ugyanakkor Magyarországon az intézmények 80 százaléka teszi lehetővé, hogy a pályakezdők mentorprogramban vegyenek részt.

A vizsgálat eredményei azt is láthatóvá tették, hogy Magyarországon az OECD-országoknál kedvezőbb a diák-tanár arány: egy tanárra átlagosan 12 tanuló jut, ami alapján nem rendszerszintű pedagógushiánnyal, hanem strukturális háttérű kihívással nézünk szembe. Hazánkban ugyanakkor a nemzetközi átlagnál alacsonyabb a pedagógiai munkát támogató szakemberek aránya a tanárok számához viszonyítva, amely a tanárok nem pedagógiai munkával eltöltött idejét növeli meg.

2. Táblázat: 1 tanárra jutó átlagos tanulószám az OECD tagállamaiban 2019-ben

OECD tagállamok	Tanulószám
India	42
Indonézia	30
Törökország	26
Olaszország	21
Írország	21

Szaúd-Arábia	20
Belgium	20
Csehország	18
Új-Zéland	18
Mexikó	17
Ausztria	16
Franciaország	16
Litvánia	16
Észtország	16
Costa Rica	16
Szlovénia	16
OECD átlag	15
Egyesült Államok	15
EU23 átlag	15
Svájc	15
Portugália	15
Hollandia	15
Lengyelország	13
Lettország	12
Finnország	12
Magyarország	12
Szlovákia	12
Spanyolország	12
Németország	12
Oroszország	12
Brazília	11
Svédország	10
Norvégia	9

Forrás: <https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/educationataglance2019-dataandmethodology.htm>

Figyelemreméltó adat, hogy az OECD-országokban és Magyarországon is a tanulók 23%-a számol be arról, hogy havonta többször zaklatják vagy verbálisan bántalmazták társai, ami a PISA-felmérésben közölt eredményhez hasonló adat. Emiatt született meg Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája, amelynek kiemelt célja a tudatos, értékteremtő internethasználat támogatása mellett az, hogy az eddigieknél hangsúlyosabban érvényesüljenek a gyermekek védelmét szolgáló szabályok és intézkedések. A stratégia középpontjában a gyermekek állnak, de ezzel együtt a társadalom valamennyi csoportja érintettnek tekinthető. A mérési eredmények alapján célszerű tovább fejleszteni azokat az eszközöket, amelyekkel a tanárok, igazgatók és szülők mérsékelhetik az agresszív, zsarnokoskodó, elnyomó magatartásformákat, és erősíteni tudják a gyerekekben a tanulók közötti együttműködést támogató megoldások alkalmazását.

3.2.4 Országos kompetenciamérések

Az eddigi országos jelentések alapján elmondható, hogy az átlageredmények illeszkednek a korábbi években mért eredményekhez, az adatok elsősorban intézményi szinten, az oktatás „hozzáadott értékének” becsléséhez járulnak hozzá, és ez által az iskolák közötti különbségek értékeléséhez, az intézményi eredmények javításához járulhatnak hozzá. Ugyanakkor érdemes kiemelni, hogy a legutóbbi, a 2019-es mérés során matematikából a 8. évfolyamon

átlagosan 1624 pontot értek el a tanulók, ami a mérések kezdete óta a legjobb eredmény, a 10. évfolyamon pedig a diákok átlag képességpontja a 2010-ben mért 1 613-ról 1 670-re nőtt, ami ugyancsak az elmúlt évek legjobb eredménye. A szövegértés terén a 8. évfolyamon elért átlagosan 1 608 pont az eddigi legmagasabb érték, a 10. évfolyam azonban még ennél is eredményesebben szerepelt, a 2008-ban mért 1 609 ponthoz képest 2019-re az átlageredmény 1 661-re emelkedett.

3. Táblázat: A kompetenciamérés átlageredményei területenként és évfolyamonként (2008-2019)

	Matematika	Szövegértés	Matematika	Szövegértés	Matematika	Szövegértés
	6. évfolyam	6. évfolyam	8. évfolyam	8. évfolyam	10. évfolyam	10. évfolyam
2008	1500	1500	1601	1579	1648	1609
2009	1484	1489	1605	1564	1618	1615
2010	1498	1483	1622	1583	1613	1620
2011	1486	1465	1601	1577	1635	1617
2012	1489	1472	1612	1567	1632	1603
2013	1489	1497	1620	1555	1640	1620
2014	1491	1481	1617	1557	1631	1597
2015	1497	1488	1618	1567	1645	1601
2016	1486	1494	1597	1568	1641	1610
2017	1497	1503	1612	1571	1647	1613
2018	1499	1492	1614	1602	1647	1636
2019	1495	1499	1624	1608	1670	1661

Forrás: Országos kompetenciamérés – Országos jelentés alapján

Az egyes településtípusokon elért eredmények különbsége elsősorban az ott tanuló diákok szociokulturális háttere közötti különbségekkel magyarázható. A 2018. évi kompetenciamérésben is megmutatkozik a településtípusok közötti különbség: a 6. és a 8. évfolyamon (ezeken az évfolyamokon a legtöbb tanuló még a lakóhelyén tanul, így ez a lakóhely szerinti eredménykülönbségeket is tükrözi) matematikából 115, illetve 145, szövegértésből 130, illetve 148 pontnyi különbség van a községi és a fővárosi iskolák tanulói között. E különbségeket nagyrészt a különböző településtípusok eltérő gazdasági és szociális jellemzői magyarázzák.

Az eredményeknek a tanulók családi hátterével, de még inkább a korábbi eredményekkel való összevetése árnyaltabb képet adhat az iskolák munkájáról. A településtípusok szerint mért tanulói teljesítménykülönbségeket nagyoobbrészt nem az iskolák vagy a bennük folyó oktatási munka minősége, hanem elsősorban a különböző településtípusok eltérő gazdasági és szociális jellemzői, valamint a hatodik évfolyam végére már kialakult fejlettségbeli különbségek magyarázzák.

A családi háttérindexet alapul véve az látszik, hogy a 6. és a 8. évfolyamon a különböző településtípusok általános iskoláihoz tartozó mutatók (családi háttér és teljesítmény közti

összefüggés) együtt mozognak, nem különülnek el lényegesen egymástól. Ez jelzi, hogy az azonos CSH-indexszel rendelkező tanulók szövegértési képessége és matematikai tudása lakóhelyük közigazgatási rangjától függetlenül nem különbözik lényegesen. Ez is a családi társadalmi-gazdasági háttérének tanulói teljesítményt befolyásoló erős hatását támasztja alá.

A család jellemzőivel, lehetőségeivel szorosan összefügg, hogy egy tanuló milyen továbbtanulási célokat határoz meg a magának. A kompetenciaméréseken elért eredmények, az anya, a szülők végzettségi szintjének mértéke és a továbbtanulási célok között szoros összefüggés mutatkozik, így a magasabb végzettségi fokozatot elérni kívánók átlagosan jobb eredményt értek el. Látható, hogy egy átlagos képességű tanuló is inkább az érettségivel magasabb szintű végzettség megszerzésére törekszik. A különböző végzettségek megszerzését tervező tanulók teljesítményei közötti különbségek valamelyest növekednek a magasabb évfolyamok felé haladva, ahogy a tanulók egyre közelebb kerülnek a továbbtanulásra vonatkozó döntésükhöz.

3.3 Az elmúlt 10 év kiemelt kormányzati intézkedései

Az oktatás átalakítása már 2010-ben megkezdődött, azóta szisztematikus lépések születtek egy új köznevelési rendszer kialakítására, amelynek eredményeire ma már támaszkodhatunk, számos esetben csak a már megkezdett úton kell tovább haladni. Ez a fejezet ezen kiemelt intézkedéseket gyűjti össze.

A Kormány 2010-ben a gazdasági válság ellenére leállította a pedagógusok létszám-leépítését és a kistelepülési iskolák bezárását, garantálta a bérek kifizetését. A köznevelési intézmények 2013. január 1-jétől állami fenntartásba kerültek. Az állami intézményfenntartás legfontosabb célja az intézmények közötti különbségek csökkentése, az egységes szakmai színvonal kialakítása és az egyenlő hozzáférés érvényesülése, aminek feltétele, hogy országosan meglegyen az iskolákban a minőségi oktatáshoz szükséges infrastrukturális háttér, a rendelkezésre álljon a megfelelően képzett humán erőforrás és a működéshez elegendő költségvetési forrás. A szabályozás értelmében a 3000 fő lélekszám alatti települések önkormányzataitól a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ – a szakmai irányítás mellett – a működtetéssel járó feladatokat és ezek költségét is átvállalta. 2017-től az átalakuló struktúrában működő állami intézményfenntartó a teljes működtetést átvette az önkormányzatoktól; ezzel párhuzamosan sor került a pénzügyi konszolidációra és strukturális átalakításra is. Az eltelt időszak tapasztalatai alapján megállapítható, hogy az azóta négy szintűvé vált (intézmények, tankerületi központok, Klebelsberg Központ, minisztérium) állami intézményfenntartói modell működőképes, a kezdeti nehézségeket kiküszöbölte.

Az állami intézményfenntartás szervezetének kiépítésével és a szakmai feladatok egy háttérintézménybe szervezésével akcióképes szervezeti struktúra jött létre, amely jelentős erőforrásokkal és szellemi potenciállal rendelkezik, illetve nagyszabású projektek lebonyolítására képes.

A pedagógusok munkájának megbecsülésére a Kormány bevezette a pedagógus előmeneteli rendszert, melyhez jelentős béremelést társított. Ennek eredményeképpen 2013 és 2017 között átlagosan 50%-kal emelkedett a pedagógusok bére. Emellett 2020-ban 10 %-os ágazati szakmai pótlék került bevezetésre. A bevezetett minősítés, tanfelügyelet és önértékelés, valamint a fejlesztést szolgáló országos szaktanácsadói hálózat a köznevelés minőségbiztosítási rendszerét volt hivatott megeremteni. Ugyancsak a pedagógusok munkáját támogatja a pedagógiai szakmai szolgáltatások rendszere, az országos szaktanácsadói hálózat létrehozása. Mintegy 1 500 mesterpedagógus szaktanácsadó bevonásával és irányításával kialakult a feltételrendszere annak, hogy – az igazgatójuk kezdeményezésére – a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pedagógusok pedagógia-szaktanácsadói támogatást kaphassanak a munkájukhoz. A szakmai támogatások elsősorban olyan problémás területekre koncentrálódnak, mint a tanulási nehézségekkel küzdő vagy a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók eredményesebb tanításának támogatása, a pedagógusok digitális alapon szervezett tanítása vagy éppenséggel az iskolai konfliktusok kezelése.

A pedagógusok új életpályájáról szóló 2023. évi LII. törvény további előremutató intézkedéseket fogalmaz meg a pedagógusok munkájával kapcsolatban. A törvény legfontosabb eleme az új, teljesítményalapú bérrendszer bevezetése, ami által a pedagógusok a befektetett munkával arányos és méltányos bérhez juthatnak. A törvény bérsávokat határoz meg, ami lehetővé teszi a további bérfejlesztéseket a rendelkezésre álló bértömegben belül. A költségvetésből 2023. januárjától 10%-os pedagógus béremelésre került sor. A kedvezményezett és felzárkózó települések valamelyikén lévő intézményben dolgozó pedagógusok, továbbá azok, akik bár más településen végzik munkájukat, de intézményükben legalább 10% a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek aránya, és inkluzív nevelést segítő módszertant alkalmaznak, az alapbérük 20%-ának megfelelő többletjuttatásra lettek jogosultak.

A 2018/2019-es tanévben a Kormány az 1-9. évfolyamokon ingyenessé tette a tankönyveket, a 10-11-12. évfolyamon pedig rászorultsági alapon lehetett az ingyenes tankönyvhöz hozzájutni. A 2020/2021. tanévtől az intézmények számára jelentősen egyszerűsödik a tankönyvrendelés folyamata, csökken az adminisztráció, továbbá a köznevelés valamennyi évfolyamán megvalósul a teljeskörű ingyenes tankönyvellátás valamennyi tanuló számára.

A gyermekek korai fejlesztése érdekében 2015 óta kötelező a hároméves gyermekek óvodai nevelésben való részvétele. A cél, hogy a gyermekek fejlesztése mielőbb elkezdődjék, mindenki életkorának megfelelő nevelést kapjon, ezért kellett megerősíteni az óvodákban az iskolára való felkészítés feladatát. Ha az alapvető készségek elsajátítása nem történik meg időben, illetve a kora kisgyerekkorban diagnosztizálható fejlődési rendellenességek korai fejlesztése nem kezdődik el időben, az előbb-utóbb még nagyobb lemaradáshoz vezet. Az Oktatási Hivatal 2018-as vizsgálata alapján a 3 éves, óvodáskorú gyermekek 13%-át nem

írárták be a szülők az óvodába, és nem is kérték a felmentésüket. 2020. január óta ezért az Oktatási Hivatal országos adatbázisa alapján a kormányhivatal követi nyomon a 3. életévet betöltött gyermekek óvodakezdését, de indokolt esetben természetesen a felmentés lehetősége továbbra is fennáll. Az óvodai nevelésben való teljes körű részvétel nagyban hozzájárul majd a jövő magyar oktatási rendszerének eredményességéhez.

Az oktatás támogató rendszerének kiegyenlítésére az ország minden területén egységes szakszolgálati feladatellátási céllal, 2013 szeptemberétől megyénként egy pedagógiai szakszolgálati intézményben egyesültek az állami szakértői bizottságok, nevelési tanácsadók, beszédjavító intézetek és egyéb szakszolgálati feladatot ellátó intézmények. Az új szervezetben járasonként (a fővárosban kerületenként) alakultak tagintézmények, amelyek a megyei szinten szervezett szakértői bizottsági és pályaválasztási tevékenységen kívül a pedagógiai szakszolgálat további hét feladatáért felelnek. A pedagógiai szakszolgálati rendszer két új funkcióval bővült: minden megyében elindult az iskola- és óvodapszichológiai ellátás, valamint a kiemelten tehetséges gyermekek, tanulók gondozása. A teljes ellátás az egész országban hozzáférhető.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.) értelmében a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelését-oktatását a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény látja el, egyéni vagy csoportos formában. A sajátos nevelési igényű (SNI) gyermekek, tanulók nevelése-oktatása egyebekben (kivéve a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók csoportját) a többi gyermekkel, tanulóval együtt, vagy az erre a célra létrehozott csoportban is történhet. A szakszolgálati feladatok egyesítésével párhuzamosan kiemelt fejlesztésben részesült az integráltan (a többi gyermekkel, tanulóval együtt) nevelt sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs foglalkozását végző utazó gyógypedagógiai, utazó konduktori ellátás. A korai fejlesztés célja a komplex koragyermekkori prevenció, tanácsadás és fejlesztés, a gyermek fejlődésének elősegítése, a család kompetenciáinak erősítése a gyermek támogatása érdekében.

3.4 A koronavírus-járvány hatása és tapasztalatai a köznevelésben

A Kínából kiinduló koronavírus-járvány (COVID-19) 2020 márciusában jelent meg Magyarországon, és nagymértékben érintette a köznevelés működését is. A veszélyhelyzetre reagálva a Kormány március közepétől új, tantermen kívüli digitális munkarendet vezetett be a köznevelési intézményekben. Az új munkarendre való átállás időszaka rengeteg hasznos tapasztalatot szolgáltatott az intézmények és az ágazati irányítás részére, amelyek a köznevelés fejlesztésének stratégiai irányait is befolyásolják, ezért a legfontosabb megállapításokat ebben az alfejezetben összegezzük.

A tantermen kívüli, digitális munkarend időtartama alatt a pedagógusok és a tanulók egymással digitális eszközök és platformok segítségével, vagy egyéb, személyes találkozást nem igénylő módon (pl. telefonon, papíralapon) tartottak kapcsolatot egymással a tananyag kijelölése, a tanulási folyamat ellenőrzése és támogatása céljából. Az intézmények és a pedagógusok túlnyomó többsége a digitális technológiára támaszkodott, ugyanakkor továbbra is fontos szerepet töltött be a tanulási folyamatban a tankönyv. Az átállást segítő, az Oktatási Hivatal honlapján kialakításra került egy ajánlásgyűjtemény, amely a köznevelési intézmények többsége által eddig ilyen intenzitással nem alkalmazott oktatásszervezési és módszertani megoldásokat összesítette.

Az új munkarenddel kapcsolatos tapasztalatok azt mutatták, hogy a pedagógusok és a diákok hatalmas számban (napi több százszázalékos volumenben) kezdték el használni a köznevelési intézmények jelentős részében alkalmazott Köznevelési Regisztrációs és Tanulmányi Alaprendszer (KRÉTA) rendszer otthoni tanulást, illetve a diákokkal és a szülőkkel történő kommunikációt támogató funkcióit, valamint a nagy, állami fejlesztésű tudástárakat (Sulinet, Tankönyvkatalógus, Nemzeti Köznevelési Portál). A sulinet.hu és a tankonyvkatalogus.hu oldalak heti látogatottsága a korábbihoz képest megháromszorozódott, elérte az egy milliót. Egyéb, magánkézben lévő, a digitális oktatást támogató platformokat is nagy számban vettek igénybe a tanárok és a gyerekek.

Jelentős lépés volt, hogy a Nemzeti Köznevelési Portálon térítésmentesen, bárki számára hozzáférhetővé vált az elmúlt években fejlesztett több, mint 80 ún. okostankönyv. E kiadványok az állami tankönyvfejlesztés keretében elkészített, nyomtatásban megjelent újgenerációs tankönyvek digitális tananyagelemekkel kiegészített, interaktív változatai, amelyekkel napi rendszerességgel 70-80 ezer tanuló dolgozott. A veszélyhelyzethez igazodva a közszolgálati M5 televíziós csatorna minden hétköznap 8:00-tól 20:30-ig oktatási műsorokat kezdett sugározni, külön-külön műsorblokkokat nyújtva az alsó és a felső tagozatos diákoknak, illetve az érettségi vizsgára készülő középiskolás tanulóknak.

A napi gyakorlatban kialakultak és rögzültek a teljesítményértékelés személyes kontaktus nélküli formái, amelyek lehetővé tették, hogy az első 2 hetes időszakot követően a korábbi megközelítő vagy annak megfelelő számú értékelés született.

Szintén kihívást jelentett, hogy az ország egyes régióiban, különösen a halmozottan hátrányos tanulók körében voltak olyanok, akik nem rendelkeztek megfelelő digitális eszközökkel és/vagy internet kapcsolattal. A fenntartók erre vonatkozóan részletes felmérést végeztek, ami alapján új eszközök kerültek beszerzésre, emellett az iskolákból több ezres nagyságrendben adtak ki számítógépeket a pedagógusoknak és a családoknak otthoni használatra.

A hirtelen megnövekedett online kommunikáció, az interneten kiadott és beküldött feladatok (videók, hanganyagok stb.) szükségessé tették a digitális oktatással járó kapcsolattartás

adatvédelmi szempontú kezelését. Az Oktatási Hivatal által közzétett ajánlás mellett (amely összefoglalta azokat a pedagógusok, tanulók és szülei biztonságos internethasználatát elősegítő viselkedési normákat) kiemelten fontos volt a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság állásfoglalása.⁸ Utóbbi leszögezte, hogy a digitális távoktatás keretében a köznevelési intézmények – az adatvédelmi alapelveknek alárendelten – az ágazaton belüli etikai és egyéb szabályok betartása mellett kérhetik a diákoktól (illetve a szülői felügyeletet gyakorló személytől) fénykép és videófelvétel megküldését.

Az új helyzet egyúttal hatalmas lehetőséget is jelentett a magyar köznevelés számára: a pedagógusok döntő többsége kreatívan, elkötelezetten igyekezett – részben új alapokra helyezve – folytatni az oktató-nevelő munkát, és digitális módszertani, illetve eszközhasználati kompetenciák tekintetében sokan jelentős fejlődésen mentek keresztül. Az új munkarend nagy lehetőséget adott a differenciálásra is a pedagógiai munkában. Mindemellett egyértelművé vált, hogy rendszerszinten tovább kell vinni a már megkezdett intézkedéseket: a pedagógusok célzott továbbképzését (hangsúlyosan nem pusztán az eszközhasználati készségek, hanem a digitális módszertanok tekintetében), az infrastrukturális fejlesztéseket (azon belül is különösen a rászoruló gyerekek és családok eszközellátottságának javítását, az internethálózat bővítését és a sávszélesség növelését az iskolákban), a jó minőségű digitális tartalmak elkészítését és megosztását, a KRÉTA tanulmányi rendszer funkcionalitásának bővítését, hogy egy újabb járványhelyzetben sokkal felkészültebben történhessen meg az átállás az eltérő munkarendre. Emellett fokozott figyelmet kell fordítani a digitális gyermekvédelemre és a tudatos internet, illetve médiahasználatra.

A koronavírus járvány arra is rávilágított, hogy a digitális eszközökkel jobban felszerelt, nagyobb tantestülettel rendelkező köznevelési intézmények általában könnyebben tudtak megfelelni az új kihívásnak, mint az alacsony létszámú, néhány pedagógussal működő iskolák, ezért érdemes ebből a szempontból is áttekinteni az intézményrendszert, strukturálisan is megerősítve annak átállási képességét.

⁸ https://www.naih.hu/files/Adatved_allasfoglalas_NAIH-2020-2888.pdf

4 Jövőkép és célrendszer

A stratégiában olyan jövőkép megfogalmazására törekedtünk, amely érthető, fókuszált, szintetizálja a fejlesztési irányokat, és egyúttal kifejezi azt az értékfelfogást, amely mentén haladni kívánunk a következő időszakban.

4.1 Jövőkép

A köznevelés 2030-ban a nevelés és oktatás egyensúlyát megteremtő, méltányos állami közszolgálat, amely a felkészült és megbecsült pedagógusok közreműködésével, korszerű pedagógiai módszerek alkalmazásával és modern infrastruktúrával teszi lehetővé a magyar gyermekeknek, hogy felkészüljenek a XXI. század társadalmi, munkaerőpiaci, technológiai kihívásaira, megteremtve ezzel a nemzet hosszútávú fejlődésének alapját.

4.2 Célrendszer

A stratégia célrendszerét kettő szinten alakítottuk ki: az átfogó cél megvalósulását 5 specifikus célkitűzés szolgálja. Az 5 specifikus célkitűzéshez összesen 14 beavatkozási irányt, fejlesztési területet rendeltünk. A stratégia következő fejezetében ezt a 14 beavatkozási irányt ismertetjük.

A célok és beavatkozási irányok következőkben bemutatandó rendszere a köznevelés-fejlesztés meghatározó törekvéseinek teljes spektrumát lefedi, ugyanakkor nem kizárólagos, értelemszerűen a megváltoztatandó területekre koncentráltunk, a köznevelés teljes rendszere ennél jóval komplexebb. Az egyes beavatkozási irányokat (fejlesztési területeket) bizonyos esetekben – ha a téma összetettsége azt indokolta –tovább strukturáltuk. A célrendszer, illetve különösen a beavatkozási logika kialakításakor tekintettel voltunk arra, hogy a 2021–2027 közötti európai uniós finanszírozási időszakra vonatkozó, az Európai Bizottság által megfogalmazott – köznevelési tárgyú – feljogosító feltételekben rögzített elvárások hangsúlyosan megjelenjenek.

ÁTFOGÓ CÉL	
Méltányos, korszerű, nemzeti köznevelés	
SPECIFIKUS CÉLKITŰZÉSEK	A SPECIFIKUS CÉLKITŰZÉSEKHEZ RENDELTE BEAVATKOZÁSI IRÁNYOK
1. Az oktatás-nevelés belső egyensúlyának biztosítása	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tanulók összehangolt értelmi, lelki és fizikai fejlesztése ▪ Kisgyermekkorai intézményes nevelés fejlesztése
2. A köznevelésben, mint állami közszolgáltatásban részt vevő emberi erőforrás fejlesztése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pedagógusok felkészültségének, megbecsültségének növelése ▪ Nevelő-oktató munkát közvetlenül segítők szerepének növelése ▪ Igazgatók fejlesztése, támogatása
3. Méltányos, egyéni sajátosságokat figyelembe vevő köznevelés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Alulteljesítők, korai iskolaelhagyók arányának csökkentése – esélyteremtés, integráció, felzárkózás ▪ Inkluzív nevelés-oktatás, sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók fejlesztése ▪ Tehetséggondozás megerősítése
4. A XXI. század kihívásaira reagáló köznevelés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Digitális kompetenciák és szolgáltatások fejlesztése ▪ Idegen nyelvi tudás fejlesztése ▪ Tartalomfejlesztés ▪ Korszerű köznevelési infrastruktúra
5. Külhoni magyarok – magyarországi nemzetiségek oktatásának-nevelésének fejlesztése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kárpát-medencei oktatási térség megvalósítása ▪ Magyarországon élő nemzetiségek nevelésének-oktatásának támogatása

5 Javasolt beavatkozási irányok a köznevelés eredményességének növelése érdekében

Az előző fejezetben felvázolt jövőkép, illetve az ahhoz illesztett célrendszer alapján a következőkben bemutatjuk a stratégia fejlesztési irányait. Tekintettel arra, hogy a megfogalmazott intézkedések a legtöbb esetben a már megkezdett szakpolitikai törekvések folytatásának tekinthetők, az egyes területeknél egységben kezeljük a közelmúltban megvalósult, a folyamatban lévő és a tervezett fejlesztéseket. Az egyes fejlesztési irányokon belül, a részfejezetek végén összegezzük azokat a szakpolitikai irányokat, amelyek mentén a 2021 és 2030 közötti időszakban a magyar köznevelés továbbfejlesztését tervezzük.

5.1 A nevelés-oktatás belső egyensúlyának biztosítása

A jövő társadalmának alapját a gyermekek jelentik. A köznevelés középpontjában ezért – hangsúlyozva az ismeretátadáson túl a nevelés szükségességét is – alapvetően a testi, lelki (érzelmi) és az értelmi fejlesztés harmonikus egyensúlya áll. Ennek elérésére számos, már megfogalmazott/megkezdett intézkedés továbbvitelét tervezzük.

5.1.1 Tanulók összehangolt értelmi, lelki és fizikai fejlesztése

A köznevelés közvetlen feladata a fiatalok ismereteinek, képességeinek, készségeinek fejlesztése. A jövő kihívásainak való megfelelés a változó munkaerőpiaci elvárások és a külső környezet közepette akkor lehetséges, ha a jövő iskolájában a tartalomfejlesztés és a nevelő-oktató munka az ismeretátadás mellett megfelelő figyelmet fordít a tanult ismeretek alkalmazására, a kreativitás, problémamegoldás, mérlegelő gondolkodás, egészségtudatos magatartás fejlesztésére. Ezek a társadalmi fejlődés, a gazdasági növekedés szempontjából, illetve a munkaerőpiacon is vitathatatlanul fontosak. A PISA-vizsgálatok eredményei is igazolják ezt az összefüggést és rámutatnak a mérlegelő gondolkodás, a problémamegoldás és a kreativitás szoros kapcsolatára.

Az iskolákban az erkölcsstan-hittan bevezetése olyan változtatás, amelyek lehetőséget kínál a gyermekek jellemének fejlesztésére. Az etikaóra helyett választható hit- és erkölcsstan oktatás bevezetését először az Nkt. írta elő az erkölcsi nevelés alapjainak megteremtésére. A tanulók családjainak megkérdezését követően az iskola lehetővé teszi és megszervezi, hogy a különböző felekezeti hittan órákon a gyerekek heti egy alkalommal részt vehessenek vagy szintén heti egy alkalommal az etika tanórát látogassák. Az új tantárgyak 2013-tól, felmenő rendszerben történő bevezetése 2016-ban lett teljes mind a nyolc évfolyamon. Az újítás hatékonynak bizonyult, az egyházak és iskolák közötti együttműködés keretei kialakultak.

Európai kultúránk – amelyet meg szeretnénk őrizni – a keresztény erkölcsi alapokra épül, ezért különösen fontos a köznevelésben a keresztény értékek ápolása és átadása. Ez segít a gyermekeknek abban, hogy megismerjék világunk erkölcsi normáit, önmagukat reálisan lássák, a bennük megfogalmazódott kérdésekre válaszokat, illetve támogatást kapjanak a helyes életvezetéshez és a társadalmi együttéléshez nélkülözhetetlen magatartásformák elsajátításához. Azért, hogy az etika, a hit- és erkölcsstan, illetve a választható hitoktatás a nevelés szempontjából hatékonyabb legyen, fontos további felkészítő és támogató programok, képzések szervezése, végrehajtása.

A társadalmi és közösségi felelősségvállalásra nevelés fontos és sikeres eszközeként jelent meg 2011-től az 50 órás kötelező iskolai közösségi szolgálat programja. Ennek kapcsán a jövőben fokozott figyelmet kell fordítani arra, hogy még inkább a társadalom, a helyi közösségek javát, a környezet védelmét szolgáló tevékenységek domináljanak.

Az elöregedő társadalom és a munkaerőhiány miatti kihívások leküzdése és az egészségben töltött évek minél szélesebb körű elérésére a Kormány célja egy mentálisan és fizikálisan is egészséges és egészségtudatos társadalom kialakítása. Az egészségtudatosságra nevelést a lehető legkorábban meg kell kezdeni, amelyben a köznevelés, ezen belül az óvodai rendszeres egészségfejlesztő testmozgás, a gyermekek egyéni fejlettségi szintjéhez igazodó mozgásos játékok és feladatok, az iskolában pedig a minőségi mindennapos testnevelés, az iskolai sporttevékenység (ideérve a sportági programokat is) és a diáksport jelentős szerepet tölt be. Az óvodáknak és az iskoláknak rendelkezniük kell azokkal a motivációs eszközökkel, amelyekkel a gyermekeket és a diákokat rábírják a mindennapi aktív mozgásra. Az óvodai mozgásfejlesztés, a testnevelés-oktatás és sporttevékenység akkor igazán hatékony, ha a tanulók a lehető legszélesebb körű, életkori sajátosságaikhoz igazodó, változatos mozgásformákkal ismerkednek meg. Az iskolai mindennapos testnevelés bevezetésének célja a tanulók – távlatosan pedig az egész lakosság – állóképességének, egészségi állapotának javítása. 2012-es bevezetése óta már láthatóak a mindennapos testnevelés pozitív eredményei a Magyar Diáksport Szövetség által működtetett NETFIT⁹ mérés eredményei alapján (pl. 2014/2015-ös tanév óta érzékelhető javulás mutatkozik az állóképességi és izomerővel összefüggő tesztek eredményeiben). Természetesen a fittség erőteljesen összefügg a genetikai és környezeti adottságokkal és az egyéni életmóddal, ugyanakkor elmondható, hogy több mutatóban javult a magyar diákok fizikai állapota, ám továbbra is komoly gondot jelent az elhízás a fiatalok körében. Ezért a következő időszakban is hangsúlyt kell fektetni arra, hogy megfelelő óvoda-iskola átmenetet biztosítva minőségi testmozgásprogram és mindennapos testnevelés valósuljon meg az érintett intézményekben hozzájárulva ahhoz, hogy az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 5-17 éves korosztálynak javasolt napi 60 perces, közepes-erős intenzitású mozgásmennyiség-ajánlásának eléréséhez.

⁹ Nemzeti Egységes Tanulói Fittségi Teszt

A továbbképzések keretében felkészített tanítók, testnevelők és diáksport szakemberek hálózatának segítségével kidolgozott korszerű testnevelési és sportjáték-módszereket minél több iskolában célszerű meghonosítani az egyéni fejlesztés és a differenciálás támogatása érdekében, illetve javasolt támogatni a sportfesztiválok, tornák, táborok stb. megvalósítását.

A tanulók helyes egészségmagatartásának, egészségtudatos életvitelének kialakítására 2012-ben előírtuk a teljeskörű iskolai egészségfejlesztést (a továbbiakban: TIE) minden köznevelési intézményben, a pedagógusok munkáját pedig az alapvető egészségfejlesztési tevékenységekre vonatkozó módszertani útmutatással is segítjük. A TIE hosszú távú célja, hogy a felnövekvő nemzedék minden tagja képes legyen arra, hogy folyamatosan nyomon kövesse saját egészségi állapotát, érzékelje a belső és külső környezeti tényezők megváltozásából fakadó, az egészségi állapotot érintő hatásokat, és ez által képessé váljon testi és lelki egészsége megőrzésére, azaz az egészségtudatos, jövőorientált életvezetésre.

A 2015. évben a Kormány elfogadta az „Egészséges Magyarország „2014-2020” című stratégiát, amely az Alaptörvénnyel összhangban meghatározza a fő népegészségügyi célokat és tennivalókat. Egyik kiemelkedően fontos eleme a köznevelésben a teljes körű iskolai egészségfejlesztés.

A tanulói közérzetet nagyban meghatározza az épített környezet állapota, a rendezett épület, a tiszta udvar. 2019 a felújítások éve volt, számos köznevelési intézmény felújítása zajlott, ami minőségi előrelépést jelentett számukra. Összességében legalább 800 iskolában, oktatási feladatellátási helyen zajlott vagy van folyamatban felújítás, bővítés összesen 276 milliárd forint értékben. A gyermekek egészsége szempontjából is kulcsfontosságú testnevelési infrastruktúra fejlesztésére hazánkban komoly figyelmet fordít a Kormány, többek között a Nemzeti Köznevelési Infrastruktúra Fejlesztési Program keretében, amelynek folytatását fontosnak ítéljük. A Modern Városok Programban mintegy 50 milliárd forintból zajlanak köznevelési fejlesztések, és jelentős nagyságrendet képviselnek a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program óvodafejlesztéssel kapcsolatos infrastrukturális beruházásai, valamint az önkormányzati tulajdonú épületek energetikai korszerűsítésének keretében az alap- és középfokú oktatási infrastruktúra (iskolaépületek, kollégiumok, tornatermek, tanműhelyek stb.) energiahatékonysági fejlesztése és megújuló energiafelhasználásra történő átállítása is.

A mindennapos testnevelés feltételeinek bővítése, javítása 2013 óta folyamatosan zajlik, azonban több intézménynél még szükség van fejlesztésre: ezek az iskolák különböző megoldásokat alkalmaznak (pl. jellemzően bérleményekben tartják a testnevelésórákat), de természetesen az a cél, hogy mindenhol legyen megfelelő infrastruktúra. A kerettanterv része az úszásoktatás, ennek a mozgásformának az oktatása értelem szerűen a megfelelő infrastrukturális háttér mellett lehetséges. A tanuszodák fejlesztése ezért folyamatos annak érdekében, hogy még ebben a kormányzati ciklusban teljes legyen az ország területének

lefedettsége az úszásoktatás minél racionálisabb megszervezése érdekében, és minden óvoda, iskola elérhető közelségében legyen uszoda.

A tanulók testi, lelki és értelmi egészségének fejlesztésekor kiemelten figyelmet kell fordítani a környezettudatos nevelésre a fenntarthatóságra, a környezet védelmére. Világunk erőforrásai végesek, a Kárpát-medence élő- és állatvilágának megőrzése mindannyiunk felelőssége. Folytatni kell az Ökoiskola programokat (melynek „előszobája” a Zöld Óvoda program), a tanórai és tanórán kívüli tevékenységek körében pedig helyet kell, hogy kapjanak a tanulók környezettudatos szemléletének formálására alkalmas tartalmi elemek. Ezt a célt szolgálta az a döntés is, amely a minősítési eljárások folyamán a pedagógus kompetenciák körébe sorolta a fenntarthatóságra nevelés kérdéskörét. Emellett az infrastrukturális fejlesztéseknél szem előtt tartjuk a zöldenergia hasznosítását és a környezetbarát technológiákat, valamint a témahetek tematikájában is szerepeltetjük a klímapolitikai kérdéseket.

Az oktatás rendszerében kiemelt feladat a művészetoktatás, azon belül a művészeti nevelés. Az igényes művészeti tevékenység megszerettetése, elsajátítása egész életre szólóan, élményt adó értéket jelent a tanulók kreativitásának, problémamegoldó képességének komplex fejlesztésén keresztül. Az alapfokú művészetoktatásban négy művészeti ágban jellemzően 230-240.000 tanuló vesz részt, képző- és iparművészeti, szín- és bábművészeti, zene, és táncművészeti ágon.

A művészeti nevelés lehetőséget ad az egyetemes kultúra, az európai műveltség, a nemzeti hagyományok, értékek átadására, az értékmegőrzés formáinak kialakítására, a személyiség harmonikus fejlődésére. Hozzájárul a kitartó munkához, a jobb terhelhetőséghez az esztétikai-művészeti tudatossághoz, kifejezőkészség alakulásához, a központi idegrendszerre ható pozitív hatásán keresztül az érzelmi intelligencia fejlődéséhez, a koncentráció javításához. Kiemelt szerepe van a hátrányos helyzetből induló tanulók esélyegyenlőségének elősegítéséhez, hidat képezve az iskolai elvárások felé, ezáltal segítve társadalmi helyzetükből való kiemelkedésüket.

A művészetoktatás az oktatási rendszer eredményességét azzal segíti, hogy a tanulók a művészetekben elért eredményességük transzfer hatásaként a hagyományos tantárgyakban is eredményesebben teljesítenek. A művészetek kapcsán olyan kompetenciáik javulnak, amelyek a munkaerő-piaci elhelyezkedésüket könnyítik majd meg (kreativitás, problémamegoldó képesség, együttműködés, szabályok követése, finom motoros mozgások, figyelem orientáció, feladatkövetés, érzelmi intelligencia, digitális kompetenciák stb.).

2019-ben elindult a Lázár Ervin Program, amely minden általános iskolás számára lehetővé teszi, hogy részt vehessen kulturális programokon. Kulcsfontosságú, hogy a diákokban a tanórákon kívül is, könnyedebb keretek között, művészeti alkotások segítségével, audiovizuális fejlesztéssel, érzelmi neveléssel, az értékek iránti fogékonyság, a nemzeti

identitástudat fejlesztésével alakuljon és erősödjön a haza szeretete. Ezt a célt szolgálja a Lázár Ervin Program, amely az összes általános iskolás tanulónak lehetővé teszi, hogy évente egyszer eljuthasson klasszikus és népzenei koncertekre, színházi, tánc- vagy cirkuszi előadásra, országos jelentőségű múzeumba, kiállítóhelyekre, őshonos állatok bemutatóhelyeire. Minderre a Kormány 2019-ben 6 milliárd, 2020-tól évente 5,5 milliárd forintot biztosít. A program nemcsak az állami fenntartású oktatási intézményeket érinti, hanem az összes 1-8. osztályos diákot, több mint 746,5 ezer tanulót.

Az iskola nem csupán tantárgyak halmaza, annál sokkal több, ahogy az elindult program is a kultúra iránti fogékonyságra nevelést, a tanórai kereteken túlmutató értékátadást szolgálja. A magyar kultúra felfedezésén is túlmutató jelentőségű, a nemzeti identitás megerősítését, a hazafias elkötelezettség kialakítását és a közösség építését szolgálja például a Határtalanul! Program, vagy éppen a Nemzeti Összetartozás Napja.

A mérési eredmények kapcsán már említett iskolai kortárs-bántalmazás egy komoly probléma, az elmúlt évtizedek során már kiderült, hogy az iskolai zaklatás hatása hosszú távú, és jelentősen rontja az érintett életminőségét, eredményességét a tanulásban. Amint arra már utaltunk, a PISA-felmérés szerint Magyarországon a 15 éves diákok 23 százaléka jelezte, hogy az előző hónapban legalább egyszer zaklatták a társai. Az eredmény pontosan megegyezik az OECD átlaggal, ugyanakkor ez is fokozott odafigyelést és szakpolitikai kezelést igényel. Fontos különbséget tenni a „hagyományos” iskolai bántalmazás és az iskolás korosztályt ma már inkább érintő online bántalmazás (cyber-bullying) között. Ugyanakkor az iskolának a bántalmazás és az agresszió minden megnyilvánulása ellen fel kell lépnie. A tanároknak és a tanulóknak tudniuk kell, hogy ha valakit bántalmaznak, hogyan lehet megállítani a bántalmazást áldozatként, szemlélőként, szülőként, tanárként, melyek a jó védekezési és védelmi stratégiák az egészséges boldog közösségek kialakításához és megtartásához.

2020. szeptember 1-től az ország erre kijelölt köznevelési és szakképzési intézményeiben iskolaőr is segíti az intézmény rendjének fenntartását. Azóta az intézmények számos esetben bevonták az iskolaőröket a különböző folyamatokba, így az iskola életének szerves részévé válhattak. A 2022/2023. tanévben az Iskolaőr Programban önkéntes alapon, összesen már 571 intézmény vett részt. Az egyéni intézményi visszajelzések alapján a Program eredményes és bevezetése hozzájárult a mindennapi munka nyugodt körülményeinek megteremtéséhez.

Az elmúlt években a Digitális Gyermekvédelmi Stratégia egyes intézkedései az online zaklatás mérséklésére, az Oktatási Hivatal által megtartott ENABLE képzések pedig a gyermekek bántalmazásának eredményes felismerésére, a beavatkozás és segítségnyújtás módjainak alkalmazására készítik fel a pedagógusokat. Emellett számos továbbképzés kínálkozik a pedagógus-továbbképzés rendszerében, amelyek az iskolai erőszak kialakulásának megelőzését szolgálják. A tanórai munkában a lelki egészséget elősegítő pedagógiai módszerek alkalmazása támogatja az agresszió mellett, a különböző függőségek általános és

elsődleges megelőzését, ezért e módszerek használatát szükséges tovább erősíteni, többek között a létező jó gyakorlatokra támaszkodva.

A digitális gyermekvédelem fontosságára a koronavírus járvány is rámutatott. A tudatos médiamagatartás, a köznevelésben érintett korosztályok fokozott védelme az online térben a jövőben is kiemelt célunk.

A gyermekek, tanulók összehangolt értelmi-lelki-fizikai fejlesztéséhez kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- a nemzeti identitás megerősítésére, a hazafias elkötelezettség kialakítására irányuló programok folytatása;
- a családi életre nevelés hangsúlyosabb megjelenése a köznevelésben;
- a gyermekek, tanulók művészeti nevelésének és fejlesztésének továbbvitele;
- egészségfejlesztést célzó programok folytatása, az eredmények rendszeres mérésével és értékelésével;
- fenntarthatóságra nevelés, környezettudatosság (Zöld Óvoda és Ökoiskola programok stb.) folytatása;
- digitális gyermekvédelem fejlesztése, tudatos médiahasználatra nevelés;
- az óvodai és az iskolai kortárs-bántalmazás, illetve online bántalmazás mérséklésére irányuló programok megerősítése.

5.1.2 A kisgyermekkorú intézményes nevelés továbbfejlesztése

A köznevelés első szintje, a kisgyermekkorú nevelés és gondozás intézményei fontos szerepet játszanak és egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a gyermekek jövőbeli lehetőségei szempontjából. A színvonalas óvodai nevelés nagyban hozzájárul a gyermek fejlődéséhez, elősegíti a szülők, a kulturális értékek és hagyományok iránti tisztelet kifejlődését és az anyanyelv megfelelő elsajátítását; a szocializációval hozzásegíti a gyermeket a társadalomba való könnyebb beilleszkedéshez. A kora gyermekkorú nevelés és gondozás jó alapokat ad arra, hogy a gyerekek – különösen a hátrányos helyzetű gyerekek –, életük későbbi szakaszaiban sikeresek lehessenek az élet különböző területein: az iskolázottság, a foglalkoztathatóság, az életkörülmények és a társadalmi integráció terén.

A kisgyermekkor 3–6 éves szakaszában jelentősen fejlődnek azok a kompetenciák, amelyek a gyermekek későbbi iskolai teljesítményét, szocializációját, személyiségfejlődését megalapozzák. A testi, szellemi fejlődés feltételeinek megteremtése mellett fontos a fejlődő szervezet számára a megfelelő táplálkozási lehetőségek megteremtése is. A szülőknek ehhez nyújt támogatást a kedvezményes vagy térítésmentes óvodai gyermekétkeztetés is, amelyet a család anyagi helyzetétől függően vehetnek igénybe.

Az egyes országok oktatással kapcsolatos szakpolitikai döntéseikben ezért figyelmet fordítanak a kisgyermekkorú nevelés és gondozás támogatására, fejlesztésére. Ugyanakkor

megfigyelhető, hogy a kisgyermekkorra vonatkozó szakpolitikák számos különbséget mutatnak az államok eltérő gazdasági-társadalmi sajátosságai miatt.¹⁰ Magyarországon a 3 éves kortól kötelező óvoda nyújtja a gyermeknek az első családon kívüli szocializációs közeget, amelyben a gyermek elsőként találkozik a nevelés és tanulás intézményesített formájával. A kora gyermekkorra vonatkozó nevelést és gondozást vizsgáló OECD mutatóból¹¹ kitűnik, hogy a kisgyermekkorra vonatkozó nevelés bővítése egyre nagyobb hangsúlyt kapott az OECD tagállamok oktatáspolitikájában, és egymástól lényegesen eltérő mintákat követnek. Az intézménybe lépési életkorban, az intézményben eltöltött évek számát és az intézmények finanszírozását tekintve is jelentős különbségek vannak. A gyermekek és családjaik életminőségére jelentős hatást gyakorol, ha a gyerekek színvonalas óvodai nevelésben részesülnek. Hazánkban a korai gyermekkorra vonatkozó nevelésbe-oktatásba történő bevonás tekintetében kedvezőek a mutatók, ami a 3 éves kortól kötelező óvodai nevelésben való részvétel bevezetésével 2015-től tovább növekedett.

Az „Oktatás és Képzés 2020” program célértéke, hogy a 4 éves életkor és az iskolaköteles kor közötti korosztály 95 %-a részesüljön óvodai ellátásban, és Magyarország ezt 2017-ben már teljesítette (95,6%-kal).¹² Az eltelt időszakban valamennyi korcsoportjában nőtt az óvodai részvétel, a 3-5 éves gyermekek aránya 2005 és 2017 között 87%-ról 92%-ra emelkedett (az OECD-átlag 87%).¹³ Magyarországon 2019. novemberi adatok szerint összesen 4 608 óvoda működött (250-nel több, mint 2010-ben). Az óvodába beíratott gyermekek száma 330 539 fő volt, számuk közel 4 000 fővel volt magasabb az előző nevelési évinél. Az óvodai férőhelyek száma 384 000-re nőtt, ami több mint 14 000-rel haladja meg a 2010. évi adatot. Az óvodai férőhely-kihasználtsági mutató alapján, országos szinten 100 férőhelyre kevesebb, mint 86 gyermek jut, ugyanakkor helyi, települési szinten előfordul, hogy a mutató értéke meghaladja a 100-at.

Az óvodákban foglalkoztatott pedagógusok létszáma a 2019/2020. nevelési év adatai szerint 31 054 fő, így kedvező az egy óvodapedagógusra jutó gyermekek számának aránya: országos átlagban egy óvodapedagógusra 10,6 egy óvodai csoportra 21,9 gyermek jut. A sajátos nevelési igényű (SNI) gyermekek aránya 3,1 az óvodások körében, 0,1 százalékponttal magasabb az egy évvel korábbinál. Az érintett több mint 10 000 gyermek 81,7%-a integrált nevelésben részesül.

Az óvodai szakmai fejlesztéseknek a jövőben is garantálniuk kell a magyar óvodák gyermekközpontú nevelésének (ideértve az egészségközpontú és művészeti neveléssel

¹⁰http://ofi.hu/sites/default/files/1503613_ofi_valtozasok_az_ovodarendszerben_vegleges.pdf

¹¹ Education at a Glance 2019. B2 Indicator <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires=1576575650&id=id&accname=guest&checksum=5E937D8ADB5A58FE6EE61A0E7306331>

¹²<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5816a817-b72a-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-102611557>

¹³<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f8d7880d-en.pdf?expires=1576580238&id=id&accname=guest&checksum=AC1F9217BE9BF73EC6B5B33D31760D2E>

együtt), valamint iskolafelkészítő tevékenységének szakmai és infrastrukturális feltételrendszerét.

A kisgyermekkorai intézményes neveléshez kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- korai gyermekkorai nevelésbe való bekapcsolódás minél szélesebb körű biztosítása;
- az óvodáknak a gyermek személyiségének kibontakoztatását segítő nevelésének, valamint iskolafelkészítő tevékenységének, az óvoda-iskola átmenet elősegítésének szakmai és infrastrukturális támogatása;
- a gyermekek részképességeinek mozgással való fejlesztése (Pl.: tervezett szenzomotoros terápia);
- a gyakorló óvodák és gyakorlóiskolák rendszerének fejlesztése, felelősségük megerősítése.

5.2 A köznevelésben, mint állami közszolgálatban résztvevő emberi erőforrás fejlesztése

5.2.1 Pedagógusok felkészültségének, megbecsültségének növelése

Az utóbbi évek nemzetközi kutatásainak¹⁴ és tudományos elemzéseinek eredménye szerint az oktatási rendszerek sikeressége elsősorban a pedagógusokon múlik. Magyarországon a pedagógusképzés a harmadik legnépszerűbb képzési terület, ez a magyar oktatási rendszer eredményessége szempontjából kulcsfontosságú, hiszen az utánpótlás lehetősége megvan. A pedagóguspálya népszerűségének fenntartásához fontos, hogy aki pedagógusként végez, az ezt a hivatást válassza, ne más mesterséget folytasson, továbbá aki ezen a pályán helyezkedett el, az a pályán is maradjon, és sikeres szakmai munkát végezzen.

Ennek érdekében érdemi előrelépést jelentett a 2013. szeptember 1-jén bevezetett új pedagógus előmeneteli rendszer, amely lehetővé teszi a pedagógusok munkaerő-piaci helyzetének, szakmai és társadalmi megbecsültségének javulását. Emellett azonban folyamatosan figyelmet kell fordítani arra, hogy a bérek növekedésével a pálya vonzereje meg is maradjon, illetve javuljon. Ennek érdekében figyelemmel kell lenni a pedagógus átlagbérek és a diplomás átlagbérek viszonyára is, valamint arra, hogy a bérek versenyképesek maradjanak. A Kormány áttekintette a pedagógus bérek emelésének lehetőségét és úgy döntött, hogy 2020 júliusától 10 %-kal emeli a pedagógusok bérét. A béremelés közel 170.000 pedagógust érintett. A gyakornoki besorolású pedagógusok esetében a garantált diplomás

¹⁴ OECD-TALIS, McKinsey

bérminimumon felül érvényesül az ágazati pótlék, ami 2020. január elsejétől 8%-kal emelkedett, ezen újabb 10 %-os emeléssel, tehát összegezve fél év alatt 18 %-kal emelkedett az érintettek bére. Ezt követően a pedagógusok részére 2022. január 1-jén és 2023. január 1-jén is újabb 10-10%-os béremelésre került sor.

A pedagógusok új életpályájáról szóló 2023. évi LII. törvény a korábbi bérrendszertől eltérő, teljesítmény alapú bérrendszert vezet be, amely a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.) módosítását jelenti.

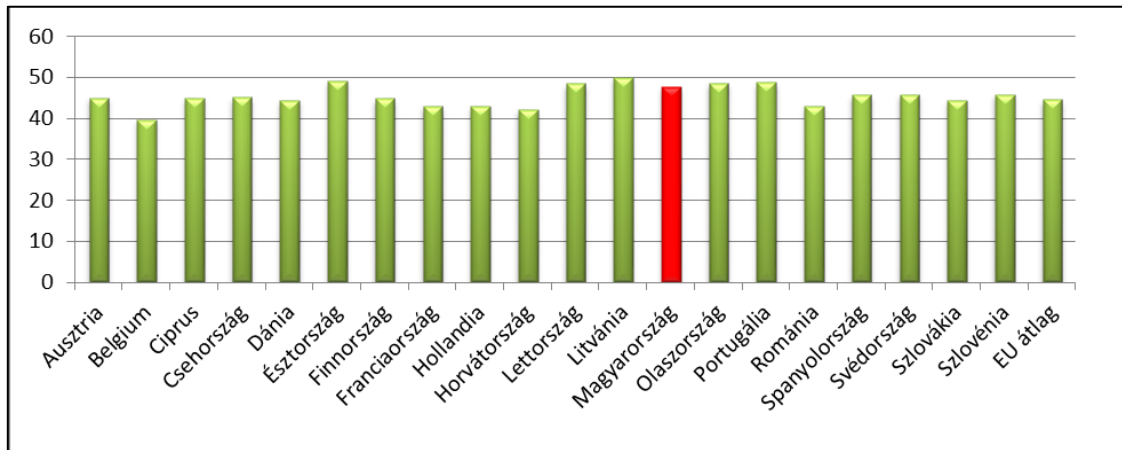
A pedagógusbérek esetén a jövőben a pedagógus előmeneteli rendszer 5 fokozatához bérsávokat (a gyakornokok esetében fix bért) rendelünk. A jelenlegi végzettségi szint és életkor szerinti differenciálás, továbbá a 3 évenkénti fizetési kategória-váltás megszűnik, jóval nagyobb szerepet kap tehát a munka során nyújtott teljesítmény.

A köznevelés hatékonyságának és színvonalának további emelése szempontjából fontos az iskolai menedzsment feladata, ezért támogattuk az igazgatók és helyetteseik juttatásainak emelését. Ezen túl a minőségi munkavégzés támogatása céljából lehetőség nyílik az intézmény vezetője által nyújtott munkateljesítmény alapján külön ösztönzési keresetkiegészítés megítélésére is, ezzel az a célunk, hogy a bér egy részét teljesítményük alapján kapják az igazgatók. A motiváció és az elkötelezettség szempontjából fontos, hogy a pedagógusok számára folyamatosan elérhetőek legyenek a szakmai fejlődést elősegítő, színvonalas továbbképzések, egyúttal még jobban teret nyerjenek az intézményeken belüli, illetve intézmények közötti szakmai együttműködési formák a mindennapokban, valamint a pedagógusok támogatást kapjanak mentális egészségi állapotuk megőrzéséhez.

A pedagóguspálya társadalmi presztízsének megtartásához nagyban hozzájárul az is, hogy a pedagógusok zavartalan munkakörülmények között, biztonságban tudják ellátni feladataikat. Ezért fontos célunk a pedagógusok elleni verbális és fizikai erőszak megszüntetése, amely komplex, több megközelítést tartalmazó és rendszerszintű intézkedéseket tesz szükségessé, úgy mint az iskolaór program bevezetése is 2020-ban.

A pedagógus-utánpótlás megfelelő biztosítása jelentős kihívást jelent az egész ágazat számára. A magyar felsőoktatás képzési kapacitása a jelenlegi felvételi és kibocsátási számokkal elvileg képes a kilépő pedagógusok pótlására. Ugyanakkor a következő években – tekintettel a nyugdíjba lépő generációk létszámának erőteljes növekedésére is – egyértelműen arra kell törekedni, hogy a fiatalok számára vonzóbbá tegyük a pedagógushivatást, és a legkiválóbbak válasszák hivatásuknak a tanítást, valamint megoldást kell találnunk arra, hogy a fiatal, rátermett pályakezdő pedagógusok a pályán maradjanak.

3. ÁBRA: PEDAGÓGUSOK ÁTLAGOS ÉLETKORA AZ EURÓPAI UNIÓ ORSZÁGAIBAN

Forrás: Oktatási Hivatal jelentése a TALIS 2018 felmérésről

A Magyar Nemzeti Bank (2019) versenyképességi programjában is kiemelt szerepet kap a tudásalapú társadalom fejlesztése. Elemzéseik szerint a tanári pálya anyagi megbecsültsége elmarad más felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozástól. Hazánkban a köznevelésben dolgozók átlagos bére az életpályamodell bevezetésének köszönhetően emelkedett, 2022-ben a magyarországi diplomás átlagbér 59-60 százaléka, míg 2010-ben ez a mutató 55%-os volt. Ez az érték magasabb a többi visegrádi ország átlagánál, azonban jelentősen elmarad például az osztrák és az OECD átlagos színvonalától. A tanári karrierutat választók körében az elérhető jövedelemből, a jövőképből és a presztízből kifolyólag további intézkedések hiányában fennáll a kockázata a színvonal és a hatékonyság romlásának.

A tanárok módszertani és a tananyaggal kapcsolatos rendszeres továbbképzése az oktatás színvonalának növelése érdekében, a pedagógus továbbképzések korszerűsítése (például digitális kompetenciák, módszertanok), kínálatának bővítése kiemelt intézkedése lehet a következő éveknek. Ez egyúttal egy tágabban értelmezett pedagógus motivációs eszközrendszer elemének is tekinthető. A már törvénybe foglalt anyagi eszköz bővítés és a teljesítményértékelés mellett számos más megoldás is szóba jöhet (pl. kedvezményrendszer kialakítása, pozitív elismerések megerősítése, stb.), amelyek megvalósíthatóságát részletesen meg kell vizsgálni.

Fontos utalni arra, hogy a köznevelés eredményessége, minősége szempontjából kiemelt szerepe van a pedagógusképzésnek, amely a pedagógusok egész életpályán átívelő fejlesztési folyamatának első szakasza, és szorosan összekapcsolódik a pályakezdő, gyakornoki időszak során nyújtott támogatással, valamint a későbbi továbbképzésekkel. E tekintetben tehát komplex megközelítés szükséges, amely a felsőoktatásért felelős szaktárcával való folyamatos együttműködést igényel. Ennek keretében felmerülhet a köznevelési és a felsőoktatási intézmények együttműködésének (partneriskolai hálózat) megerősítése.

A pedagógusok felkészültségének, megbecsültségének növeléséhez kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

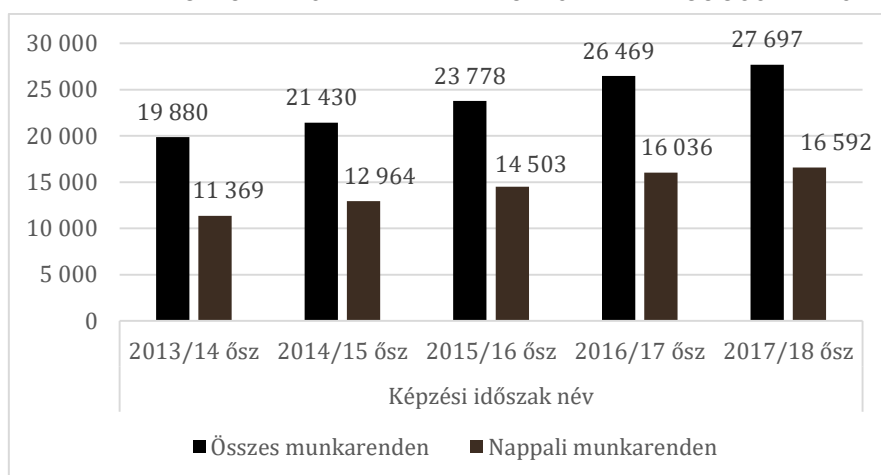
- a pedagógusok juttatási rendszerének fejlesztését is magában foglaló komplex motivációs eszközrendszer kialakítása;
- a pedagógusok képzésének komplex megközelítésben történő (a felsőoktatási képzést, a pályakezdő gyakornoki szakaszt, valamint a továbbképzést egyaránt magában foglaló) fejlesztése;
- gyakorlóóvodák, gyakorlóiskolák, partneriskolai együttműködések rendszerének fejlesztése;
- a pedagógus továbbképzés rendszerének megújítása, ehhez kapcsolódóan a pedagógusképző felsőoktatási intézményekkel való együttműködés szakmai fejlesztése, a továbbképzők és továbbképzésre kötelezettek állami finanszírozása lehetőségének vizsgálata;
- a pedagógiai mérések, bevételek, elemzések számának növelése;
- a pályakezdők indukciós támogatásának továbbfejlesztése, ennek érdekében hazai és nemzetközi jógyakorlatok vizsgálata;
- szaktanácsadás, mentorálás rendszerének fejlesztése;
- pedagógiai-szakmai ellenőrzés (tanfelügyelet) rendszerének megerősítése;
- közszolgálati elkötelezettség megerősítése;
- a felsőoktatás és a köznevelés rendszerszintű kapcsolatának fejlesztése a két oktatási ágazat közötti kapcsolatok megerősítésével.

5.2.1.1 A pedagógusok felkészítése, kompetenciáik erősítése

A pedagógusképzés a felsőoktatás egy sajátos stratégiai ága, ahol a jövőbeni változásoknak a köznevelés megújulását kell szolgálniuk. A közneveléssel, a felsőoktatással és a pedagógusszakmával kapcsolatos elvárások XXI. századi követelményei jó részt hasonlóak a más európai országokban jelentkező követelményekhez. A pedagógusképzés biztosítja a nevelés-oktatás mindenkor személyi feltételeit, amelynek mindenkor „megrendelője” a köznevelés, Magyarországon elsősorban az állam. A tartalmában és szerkezetében megújított – a folyamatos szakmai fejlődés kiindulópontjának tekintendő – pedagógusképzés valódi hatása azonban csak évek, évtizedek múltán lesz jelentősen érzékelhető és mérhető, ezért szükséges a pedagógus életpályával és a pedagógus továbbképzéssel együtt kezelni, a pedagógusképzés, a pályakezdés és a szakmai továbbképzés között a kapcsolatot erősíteni.

A pedagógusképzés egyre kedveltebb a hallgatók körében, amit a vizsgált időszak emelkedő hallgatói létszámadatai is tükröznek. A felsőoktatásban alap-, mester- és osztatlan képzésben tanuló hallgatók összlétszámához viszonyítva 2013/2014. tanév őszéről 2017/2018. tanév őszére 7,04%-ról 11,21%-ra emelkedett a pedagógusképzés részaránya. Nappali képzésben 5,43%-ról 8,87%-ra nőtt a képzésben résztvevők száma. Az elmúlt évek átlagában felvett évi mintegy 10 000 pedagógus hallgató jelentős tömeget képvisel.

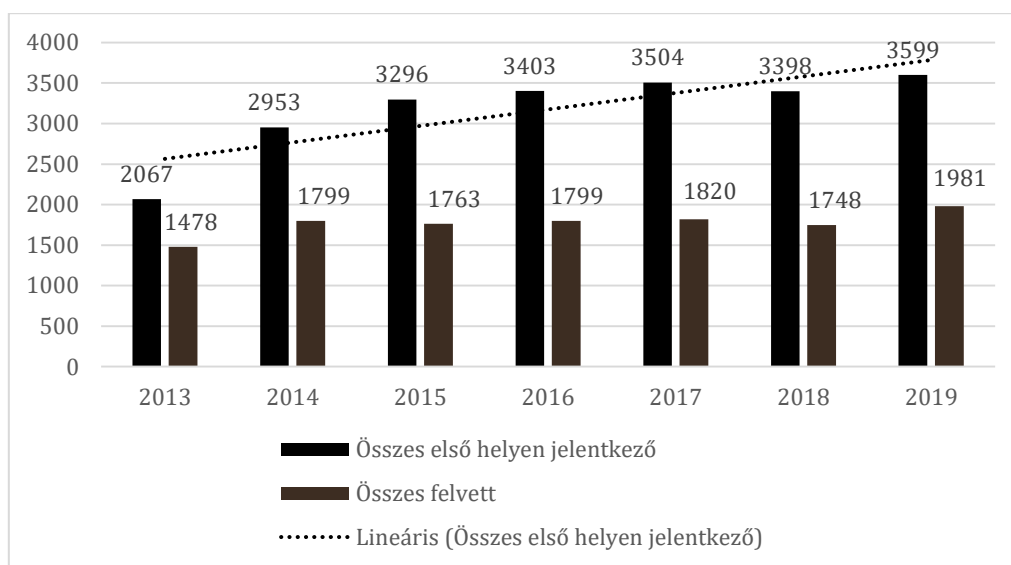
4. ÁBRA: HALLGATÓK LÉTSZÁMÁNAK VÁLTOZÁSA A PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN (FŐ)

Forrás: Oktatási Hivatal adatai alapján

A felvételi adatok javulása arra is visszavezethető, hogy a pedagógusképzés vonzóbbá tételére a Kormány 2013-ban létrehozta a Klebelsberg Képzési Ösztöndíj Programot¹⁵, amelynek célja – jelentős ösztöndíjjal – a pedagóguspálya hiányterületeinek (pl. természettudományi, szakmai, művészeti tantárgyak oktatása) vonzóbbá tétele.

5. ÁBRA: AZ ÓVODAPEDAGÓGUS SZAKRA ELSŐ HELYEN JELENTKEZŐK ÉS FELVETTEK LÉTSZÁM ADATAI

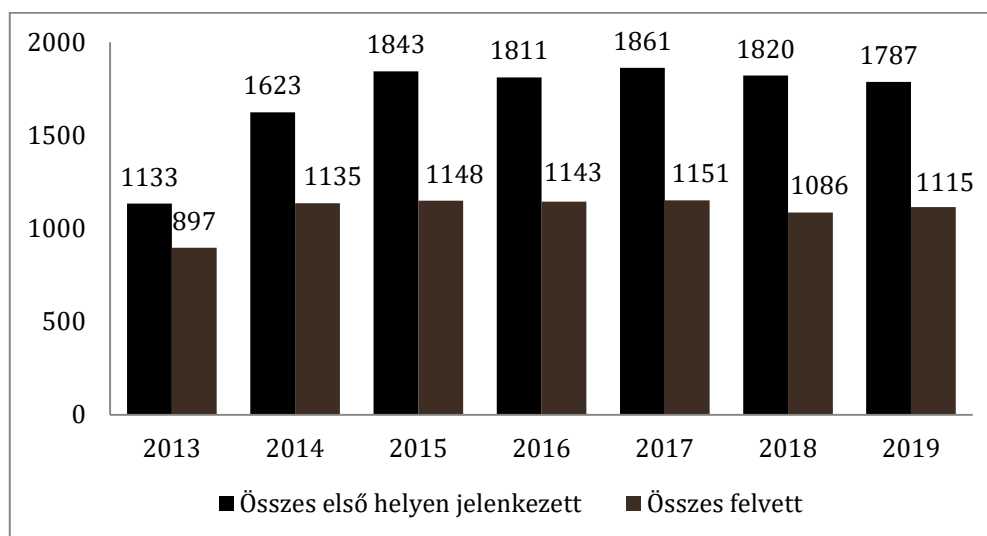

Forrás: Felvi adatbázis alapján

A pedagógusképzés, azon belül az óvodapedagógus-képzés évek óta az egyik legnépszerűbb szakok egyike a jelentkezők körében. 2013-hoz képest 2019-ben 43%-kal többen kívántak ezen a szakon tanulni.

¹⁵ 52/2013. (II.25.) Korm. rendelet alapján

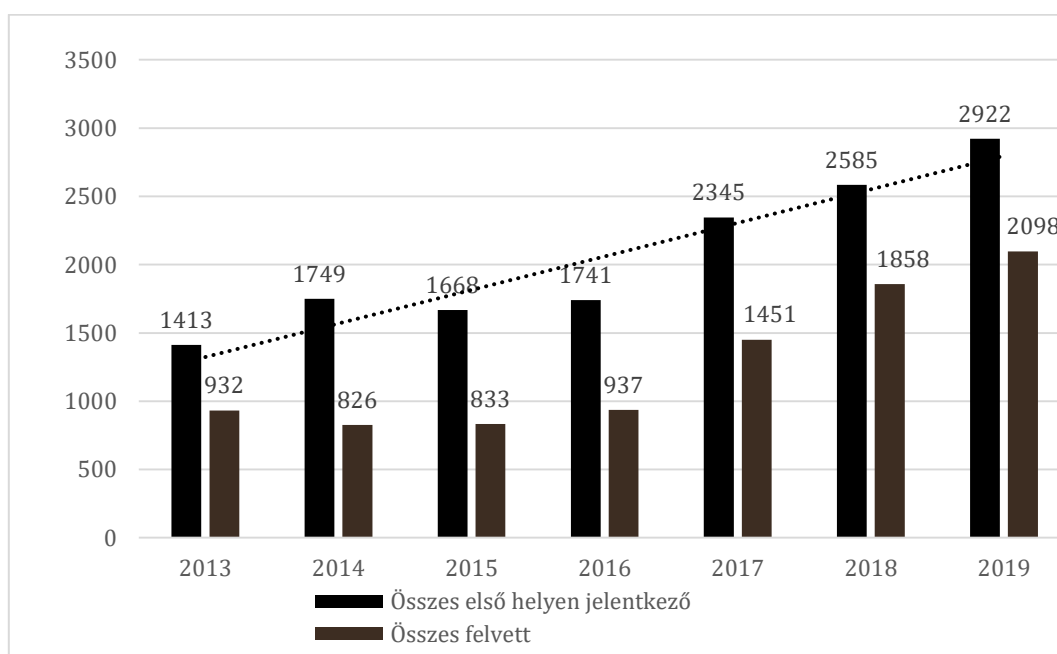
6. ÁBRA: A TANÍTÓ SZAKRA ELSŐ HELYEN JELENTKEZŐK ÉS FELVETTEK LÉTSZÁM ADATAI

Forrás: Felvi adatbázis alapján

A tanító szakon a jelentkezések létszáma az utóbbi években 1800 fő körül stabilizálódott, a felvett létszám stabilan 1 000 fő felett alakul. A gyógypedagógus képzésben ugyanakkor az elmúlt négy év legmagasabb jelentkezési létszámát tapasztaltuk, a jelentkezések száma évek óta folyamatosan növekszik, illetve a felvettek száma is 2,5-szerese a 2014-ben felvettek számához képest (felvettek száma: 2014-ben 826 fő, 2019-ben 2098 fő).

7. ÁBRA: A GYÓGYPEDAGÓGUS ALAPSZAKRA ELSŐ HELYEN JELENTKEZŐK ÉS FELVETTEK LÉTSZÁM ADATAI

Forrás: Felvi adatbázis alapján

A Kormány 2012-ben alakította át a pedagógusképzés rendszerét. Az óvodapedagógus és a tanító szak esetén a hagyományos képzés tartalmi megújítására került sor, a tanárképzésben

az osztatlan képzést állították vissza a bolognai rendszerű képzési forma negatív tapasztalatai alapján. A régi/új rendszerből az első hallgatók most kerülnek ki az iskolákba, így most kerülhet sor az új képzési rendszer eredményességének felmérésére. Az már most látszik, hogy érdemes lehet megfontolni a jelenleg kétféle, 4+1 és 5+1 éves kimenet összevonását, ezáltal egyszerűsítve a tanárképzés struktúráját, hiszen a hallgatók döntő többsége a középiskolában történő oktatásra is feljogosító formát választotta. A köznevelési rendszer tartalmi szabályozóinak (Nat, kerettantervek, érettségi követelményrendszer) módosításával párhuzamosan felmerülhet az egyes képzési és kimeneti követelmények megváltoztatása, amiben a felsőoktatási szaktárcával szükséges együttműködni. Szintén fontos lehet a szakterületek közötti kooperáció a köznevelési intézményekben folyó szakmai gyakorlat tartalmának, ütemezésének kialakítása és megszervezése, valamint a pedagógus továbbképzések megvalósítása terén. Összesítve a pedagógusképzéseket jelenleg évente kb. 5-6000 pedagógus végez a felsőoktatásban.

A természettudományos és reál tantárgyak terén szükséges a pedagógusok számát növelni. Ennek érdekében lehetőséget kívánunk teremteni a már jelenleg is pedagógus végzettséggel rendelkezők részére, hogy rövidített átképzéssel egy további pedagógus szakon szerezzenek diplomát. Továbbá lehetőséget jelenthet, hogy a nem tanári természettudományos végzettséggel rendelkező személyek (pl. fizikus, matematikus, mérnök) pedagógiai átképzést követően pedagógusként helyezkedhessenek el.

A pályakezdő pedagógusoknak a diploma megszerzése utáni első munkahelye különös jelentőséggel bír a további motiváció, a teljesítmény és a szakmai fejlődés szempontjából. Előfordulhat, hogy a frissen végzett pedagógusok nehezen alkalmazkodnak a valós iskolai helyzetekhez, és nehézségeik vannak az alapképzés során tanultak alkalmazásakor. Számos nemzeti és nemzetközi kutatás azt bizonyítja azonban, hogy a kezdő pedagógusokat támogató strukturált programokkal visszaszorítható ez a jelenség. E programok a pályára visszatérő pedagógusok számára is előnyösek lehetnek.

Mivel a pedagógusokkal szembeni elvárások egyre nagyobbak, és szerepük is egyre összetettebbé válik, így a teljes pályafutásuk alatt, de különösen a munkába állásuk első szakaszában szükséges lenne egy hatékony személyes és szakmai támogatás, amelyet a fenntartóknak kell megteremteniük.

A képzések eredményességét vizsgáló kutatások¹⁶ rámutattak, hogy a képzés eredményességét meghatározóan befolyásolja többek közt a széleskörű és támogatott gyakorlatok rendszere, amelyek együtt járnak olyan kurzusokkal, amelyek segítenek az elmélet és gyakorlat összekapcsolásában. A gyakorlatok akkor jól tervezettek és támogatják a pálya előmenetelt és a pályaszocializációt, ha már a képzés elején orientálnak, lehetőséget teremtve a képzés egészében a tudatos tanulásra, az első gyakorlati élmények feldolgozására,

¹⁶ Darling-Hammond, 2006

értékelésére, ezzel csökkentve a pályaelhagyást és a lemorzsolódást. A pályaszocializáció támogatására összességében javasolható, hogy a tanítási gyakorlatok a képzés egészébe illeszkedve épüljenek be, és a képzés teljes folyamatához kapcsolódjanak, továbbá meg kell erősíteni a gyakorló iskolák szakmai feladatait, felelősségét a pedagógusképzésben.

A pedagógus pálya egységként való kezelése, az alapképzés és a szakma gyakorlása között kiemelt szerepet kapó gyakornoki időszak megfogalmazása szükségessé tette a bevezető program elemeinek meghatározását is. A pályakezdés a tanárok kompetenciafejlesztésének, a pályaszocializációjának döntő szakasza, amely hatással van a szakmai személyiség további fejlődésére, a szakmai identitás alakulására, az egész életpálya alakulására. A magyarországi kutatások megerősítették, hogy a pályán maradást döntően meghatározza az első években szerzett tapasztalat. A pályakezdő pedagógusoknak alapvetően háromféle segítségre van szüksége a bevezető szakaszban: (1) a személyes segítség; (2) a társas segítség; illetve (3) a professzionális segítség. A hazai segítő rendszer nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedően átgondolt struktúra, ugyanakkor hasznos lehet megvizsgálni más országok újkeletű gyakorlatait is a pályakezdők indukciós támogatása, a jó tanárok pályán való megtartása érdekében.

A pályaszocializációs rendszerben a mentornak kiemelt szerepe van az új pedagógus szakmai közösségbe való beilleszkedésének támogatásában. Egyben a jelöltnek példát is mutat a korszerű pedagógiai módszerek alkalmazása, illetve a folyamatos tanulás, fejlődés igényének kialakítása terén is. Ezért szükséges a mentorálás megerősítésén és megbecsülésén túl a mentorképzés és értékelés kritériumrendszerében hangsúlyosan megjeleníteni a pályaszocializációs segítséget, a pályaszocializáció támogatási formáinak kialakítását. A kezdő időszak megkönnyítése érdekében a szakmai gyakorlattal, valamint a gyakornoki időszakkal érintett iskolák pedagógusközösségei dolgozzanak kitámogató eljárást a kezdő pedagógusok segítésére.

A kezdő szakasz támogatásában érdemes lenne megvizsgálni a nemzetközi gyakorlatban bizonyított csoportos mentorálási, illetve a társak által csoportban végzett támogatási formákat, amelyek koordinálásában szerepet kaphatnak a pedagógusképző intézmények. Amennyiben a Klebelsberg Képzési Ösztöndíj Programot kiterjesztjük, akkor hangsúlyosan annak kedvezményezett körét, de mellettük minél több embert be kell vonni a fenntartó és az Oktatási Hivatal által ingyenesen kínált mentorálási programba. Ennek egy nagyon speciális eleme lehet a közszolgálat, a hivatástudat erősítését célzó szakmai továbbképzési program is.

5.2.1.2 A pedagógus-továbbképzési rendszer helyzete, az új pedagógus továbbképzési rendszer bevezetése

Magyarországon a pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben részt vevők juttatásairól és kedvezményeiről szóló 277/1997. (XII. 22.)

Korm. rendelet írja elő a pedagógusok kötelező továbbképzésére vonatkozó szabályokat. Eszerint az egyes pedagógus munkakörökben foglalkoztatott pedagógusoknak hét év alatt legalább 120 óra továbbképzésen kell kötelezően részt venniük. Olyan továbbképzések vehetők figyelembe, amelynek programját az Oktatási Hivatal akkreditálta. A hivatal az engedélyezett pedagógus-továbbképzésekről jegyzéket vezet, amelyen jelenleg 464 pedagógus-továbbképzést szervező szervezet szerepel, akik összesen 1561 programot kínálnak a pedagógusoknak. Jelentősebb számú, ingyenesen hozzáférhető továbbképzést az Oktatási Hivatal mellett a különféle Európai Uniós projektek végrehajtásában szerepet vállaló vagy kormányzati támogatással rendelkező szervezetek, intézményfenntartók (vagy például a Klebelsberg Központ) szerveznek a pedagógusoknak. Az Oktatási Hivatal szakmai szolgáltatást nyújtó szervezeti egységei, a Pedagógiai Oktatási Központok rendszeresen szerveznek akkreditált és rövidebb időtartamú, nem akkreditált pedagógus-továbbképzéseket, ezeken ingyenes továbbképzéseken évente több mint 10 000 pedagógus vesz részt. Továbbra sem látjuk indokoltnak a pedagógus továbbképzési rendszer elzárását a szakképzésben közreműködő, közismereti tárgyat oktatók előtt.

A továbbképzési rendszer kapcsán megállapítható, hogy több olyan rendszerszintű jelenség is azonosítható (pl. az ellenőrizetlen piaci szereplők előretörése, a képzési kínálat és kereslet összehangolásának, az előmeneteli rendszer és a kapcsolódó továbbképzések egymásra épülésének hiányosságai), ami a struktúra újragondolását igényli. A következő évek egyik feladata ezért a pedagógus továbbképzési rendszer megújítása, ennek keretében – a megújuló tartalmi szabályozással is összefüggésben – elsősorban a szaktárgyi-szaktárgymódszertani továbbképzési kínálat bővítése, a mindennapi oktató-nevelő munkában közvetlenül alkalmazható pedagógiai eszközök és megoldások átadására fókuszáló továbbképzések megvalósítása. Szervezeti szempontból pedig fontos a területi felelősséggel kijelölt felsőoktatási intézmények bevonása a szaktárgyi-szaktárgymódszertani továbbképzések szervezésébe. Szintén fontos irány a pedagógus szakvizsga rendszerének újragondolása, ami egyúttal az igazgatói feladatokra való felkészítéssel is összefügg. A képzések hasznosulását szolgálja, ha az egyes kollégák továbbképzési tervei illeszkednek a tanfelügyelet ajánlásaihoz. Fontos szempont, hogy a pedagógusok egymástól is tudjanak – informális, non-formális keretek között – tanulni, és a kellő minőségbiztosítás beépítésével ezeket a belső tudásbővítési formákat, megadott mértékben, vegye figyelembe a továbbképzési rendszer. Amennyiben a jövőben szükséges, lehetővé kell tenni, hogy a már dolgozó pedagógusok térítésmentesen vehessenek fel újabb szakokat.

A 2020-ban megjelent koronavírus-járvány kapcsán bevezetett tantermen kívüli, digitális munkarend tapasztalatai is megerősítették, hogy fokozott figyelmet kell fordítani a pedagógus esetében nemcsak a digitális eszközhasználati készségek fejlesztésére, hanem a digitális oktatási módszertanok, teljesítményértékelési eszközök ismeretének és alkalmazásának bővítésére, illetve az ehhez nélkülözhetetlen szemléletváltásra. A 2020-ban megújult Nemzeti Alaptanterv pedagógiai megközelítése és alapelvei megfelelő kereteket biztosítanak ennek a fejlesztési iránynak, valamint a pedagógusok módszertani szabadságának.

5.2.1.3 Pedagógus minősítési rendszer továbbfejlesztése

Az Nkt. alapján 2013. szeptember 1-jén vezettük be a pedagógus előmeneteli rendszer részeként a pedagógusminősítést. A minősítő vizsgák, minősítési eljárások adott évi, aktuális szempontrendszerét az oktatásért felelős miniszter által elfogadott útmutatók tartalmazzák.

A pedagógus életpálya hatálya – a bevezetésétől kezdődően – újabb foglalkoztatási területekkel bővült, így jelenleg az alábbi személyi körre terjed ki:

- a köznevelési intézményben pedagógus munkakörben foglalkoztatottakra,
- a gyermekvédelmi intézményben pedagógus munkakörben foglalkoztatottakra,
- pedagógus munkakörre jogosító végzettséggel és szakképzettséggel rendelkező nevelő-oktató munkát közvetlenül segítőkre (NOKS),
- pedagógus munkakörre jogosító végzettséggel és szakképzettséggel rendelkező kisgyermeknevelőkre.

Az előmeneteli rendszerben a pedagógusok által elérhető fokozatok: Gyakornok, Pedagógus I., Pedagógus II., Mesterpedagógus, Kutatótanár. A pedagógusok minősítő vizsgáját és minősítési eljárását az Oktatási Hivatal szervezi. A minősítési eljárásokban részt vevők száma az utóbbi években emelkedett. A Pedagógus II., Mesterpedagógus és Kutatótanár fokozatokra történő jelentkezés feltételrendszere a bevezetés időszakában a nagyobb szakmai gyakorlattal rendelkező pedagógusok számára biztosította az eljárásban való részvétel lehetőségét. A cél az, hogy a 2021-től a minősítési eljárások szervezése tovább egyszerűsödjön, tartalmában pedig tovább csiszolódjon.

Emellett a jogszabályi változások lehetővé tették¹⁷ az egyházi szolgálati jogviszonyban lévő hitoktatók, a szakképzésben közismereti tárgyat oktatók, illetve a felsőoktatásban tanári feladatot ellátók számára, hogy bekapcsolódhassanak a pedagógus előmeneteli rendszerbe. További feladatként jelentkezik a vonatkozó eljárás kidolgozása.

A pedagógus előmeneteli rendszer elfogadottsága az elmúlt évek során jelentős mértékben megnőtt. Az intézmények és a pedagógusok számára kialakított támogató rendszer – a szakértői munka minőségének javítása, javulása – hozzájárult a bevezetését övező kezdeti félelmek eloszlásához.

A táblázat összeállításakor az aktív és tartósan távollévő, teljes vagy részmunkaidőben foglalkoztatott pedagógusokat vettük alapul.

4. táblázat: Sikeres minősítések száma (2014–2019) (fő)¹⁸

¹⁷ A pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet módosítása

¹⁸Egy pedagógus akár több adatsorban is szerepelhet. Pl. részt vett a 2014. évi ideiglenes Pedagógus II. fokozatot célzó eljárásban, majd a későbbiekben automatikusan átsorolódott 2017-ben, vagy sikeresen részt vett eljárásban.

Jelenlegi fokozat	A pedagógusok besorolását meghatározó minősítési eljárás éve szerinti létszám (fő)						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Összesen
Pedagógus I.	357	1196	2656	2624	2448	2444	
Pedagógus II.	17524	9055	11718	8746	5618	10147	
Mesterpedagógus	5141	2360	411	1022	643	1488	
Kutatótanár	-	125	30	28	13	19	
NOKS Pedagógus I.-ben				59	61	45	
Összesen	23022	12736	14815	12479	8783	14143	85978
Automatikusan Pedagógus II. fokozatba kerültek			25460¹⁹		1530²⁰		112968

Forrás: Oktatási Hivatal

A különféle jogszabály-módosítások több pedagógus csoportot – így például azokat, akik a 2013. szeptember 1-jétől számított tizedik tanév végéig elérik a rájuk vonatkozó öregségi nyugdíjkorhatárt – mentesítettek a minősítés alól. Az egyes fokozatokban 2019. decemberi adat szerint minősítő vizsgán, illetve minősítési eljárásban már részt vett pedagógusok számának alakulása: 11 725 fő Pedagógus I., 89 798 fő Pedagógus II. (automatikusan átsoroltakkal együtt), 11 065 fő Mesterpedagógus, 215 fő Kutatótanár és 165 fő NOKS pedagógus I. fokozatban. Összesen 113 000 minősítés történt, ami további jelentős béremelkedéssel járt számukra.

Mivel a minősítések tömeges jellege 2022-ben várhatóan jelentősen visszaesik, lesz mód az eljárás átgondolására, javítására. Ez lehetőséget ad majd arra is, hogy megvizsgáljuk, milyen megoldásokkal erősíthető a Mesterpedagógus besorolásban lévők aktív mentoráló és támogató szerepe saját köznevelési intézményükben.

Megfontolandónak tartjuk a minősítési eljárással kapcsolatos folyamatok és határidők átgondolását, átütemezését. Az eljárást a jövőben bármikor el lehetne kezdeni, és a már kevésbé tömeges minősítések miatt a rendszer egy új feladatellátásra állhatna át. Célszerű lenne továbbá a szakértői tevékenység minőségének javítására egy jól felkészült szakértő állomány foglalkoztatása, kibővítve feladataikat az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzésekkel. Ez a magas színvonalú munka megkívánja a szakértők folyamatos felkészítését, továbbképzését, illetve adott esetben a szakértői visszasorolásának lehetőségét.

Megvizsgálandó továbbá a digitális kompetencia értékelési struktúrájának felülvizsgálata a módszertani megújulás és attitűdváltás irányainak fényében.

¹⁹A Korm. rendelet 39/K. §-a alapján automatikusan Pedagógus II. fokozatba kerültek

²⁰Alkotmánybíróság a 35/2017. (XII. 20.) AB határozata alapján automatikusan Pedagógus II. fokozatba kerültek

5.2.1.4 A pedagógiai szakmai munka értékelése, tanfelügyelet, szaktanácsadás, mentorálás

A pedagógiai-szakmai szolgáltatások területeiről, az ellátás rendszeréről az Nkt. rendelkezik. Az oktatásirányítás célja, hogy a szakmai szolgáltatások egységesen, azonos minőségben valósuljanak meg az ország egész területén. A minőségi és méltányos oktatás céljából legyenek elérhetőek minden köznevelési intézmény és pedagógus számára minden olyan szakmai területen, amelyeken arra igény mutatkozik. Szándékunk, hogy a köznevelési intézmények az igényeiknek és szükségleteiknek megfelelő szakmai támogatást kapjanak nevelő-oktató munkájukhoz.

A pedagógiai-szakmai ellenőrzés (tanfelügyelet) célja, hogy a pedagógusok, az igazgatók, valamint az intézmények legalább 5 évenkénti értékelésén keresztül, azok tapasztalataival és megállapításaival támogassa a nevelési-oktató intézmények szakmai fejlődését. A következő időszakban célszerű az ellenőrzés módszertani kereteinek továbbfejlesztése, szükség szerint intézményekre koncentrált megerősítése annak érdekében, hogy még hatékonyabban tudja elősegíteni a minőségi feladatellátást, a pedagógusok, igazgatók fejlesztendő kompetenciáinak azonosítását. Ezzel elkerülhető lesz a jövőben is az, hogy a tanfelügyelet ne váljon pusztán formális eljárássá.

A pedagógiai-szakmai szolgáltatások ellátását elsősorban az Oktatási Hivatal végzi. A pedagógiai-szakmai szolgáltatási feladatok ellátására létrejöttek a Pedagógiai Oktatási Központok (POK). Országosan 15 POK működik, közülük hat két-két megyében, nyolc egy-egy megyében látja el a jogszabályban előírt feladatokat, egy pedig a nemzetiségi nevelés-oktatást végző intézmények számára, országos hatáskörrel nyújtja a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat.

A pedagógiai-szakmai szolgáltatás szervezése és ellátásának alapelvei: azonos értékrend, egységes irányítás, elérhető szolgáltatások és horizontális tudásmegosztás a köznevelési intézmények között. A pedagógiai-szakmai szolgáltatás igénybe vevői a nevelési-oktató intézmények, pedagógiai szakszolgálati intézmények, a köznevelési intézményekben dolgozó pedagógusok, igazgatók, valamint sajátos feladataik eredményes ellátásának érdekében az intézmények fenntartói is. A szolgáltatási rendszer működése illeszkedik a köznevelés rendszerének működéséhez, szinergikusan kapcsolódik a pedagógus-életpálya és a pedagógiai-szakmai ellenőrzés rendszeréhez. A pedagógiai-szakmai szolgáltatások ellátásában az állami fenntartású köznevelési intézményekben azok a mesterpedagógus besorolású szaktanácsadók működnek közre, akik szerepelnek a szaktanácsadói névjegyzéken, és akikkel az Oktatási Hivatal megbízási szerződést köt a feladat ellátására.

A szaktanácsadás, mint szolgáltatási terület, általános feladata a pedagógusok munkájának fejlesztő célú támogatása, szakterületükkel, munkakörükkel összefüggő szakmódszertani segítése, valamint az igazgatók és az intézmények pedagógiai munkájának a támogatása. A szaktanácsadás célja a pedagógusok és a nevelési-oktató intézmények munkájának

(tantárgyi vagy sajátos pedagógiai területen igényelt) az oktatási eredményesség és a folyamatos szakmai fejlődés érdekében történő támogatása, az alkalmazott pedagógiai módszerek és pedagógiai fejlesztő tevékenység elemzésének, értékelésének segítése. A továbbképzések mellett ez az a terület, amelyen keresztül a feladatát ellátó pedagógus munkáját a leginkább segíteni lehet, így ezen szolgáltatási terület kapacitásainak bővítése és tevékenységének fókuszálása kiemelt jelentőségű.

A szaktanácsadás két nagy típusa: a tantárgygondozó és a tematikus szaktanácsadás. A tantárgygondozó szaktanácsadók feladata a pedagógusok szakmai kompetenciái kiteljesedésének segítése. Az Oktatási Hivatal minden évben országos igényfelmérést végez a köznevelési intézményekben arról, hogy milyen szakmai támogatásra tartanak igényt. A beérkező igények alapján megállapítható, hogy az intézmények körében jelentősen nőtt a komplex szakmai támogatás iránti igény, egyebek mellett a szakmai előadások, a műhelymunkák tartása, pedagógusok támogatása az esélyteremtésben, a tehetséggondozásban, ami a szaktanácsadóktól is folyamatos szakmai megújulást, önképzést igényel. Azért, hogy a szaktanácsadók minél felkészültebben láthassák el a feladataikat, számos témában továbbképzések/minikurzusok kifejlesztésére és megtartására került sor a részükre, a szaktanácsadók felkészítésére ugyanakkor a jövőben is komoly figyelmet kell fordítani. A szaktanácsadói hálózat szakmai felkészültségének további erősítése érdekében megfontolandónak tartjuk a szaktanácsadók kötelező továbbképzésének bevezetését, illetve adott esetben a szaktanácsadói tevékenységtől való visszatorolódás lehetőségét.

Ezt a célt szolgálja a 2016-tól kialakított vezető szaktanácsadói hálózat. A vezető szaktanácsadói rendszer célja az állami köznevelési közfeladat-ellátás keretei között az országos és a helyi szolgáltatási feladatellátás minőségének javítása, a szaktanácsadók szakmai fejlődésének biztosítása. Kiemelt feladatuk a szaktanácsadók szakmai kapcsolatrendszerének kialakítása, tudásmegosztásának lehetővé tétele. Jelenleg, országosan 125 fő vezető szaktanácsadó látja el a feladatokat.

A szaktanácsadó hálózat munkáját egy olyan informatikai felületnek kell támogatnia, amely lehetővé teszi a szaktanácsadás teljes folyamatához kapcsolódó tevékenységek rögzítését, a dokumentumok kezelését. A rendszer felhasználói naprakész, egységes információkkal rendelkeznek majd a szaktanácsadók munkájával, feladatuk mennyiségét illetően, országos és helyi szinten egyaránt.

5. táblázat: A 2016 – 2019 közötti időszak szaktanácsadói tevékenységei

ÉV	Szaktanácsadók száma (fő)	Teljesítés igazolások száma (alkalom)	Átlag (alkalom/fő)
2016	1 369	20 200	15
2017	1 330	20 976	16
2018	1 540	22 901	15
2019	1 581	20 082	13

Forrás: Oktatási Hivatal

A következő években cél a szaktanácsadók körének bővítése, az intézmények és a tanárok számára helyben nyújtott szakmai támogatás megerősítése, azért, hogy az egymástól való tanulás, a jó gyakorlatok megosztásával támogassák a pedagógusok szakmai, módszertani tevékenységét.

Fontos továbbá, hogy azokhoz az intézményekhez, ahol a szakmai munka színvonala a mérések objektív adatai alapján nem megfelelő, az igazgató és a fenntartó felelősségi körén túl, az állam kapjon lehetőséget arra, hogy szükség esetén szakértőt vagy szaktanácsadót rendeljen ki az intézményekbe, elősegítve ezzel a minél hatékonyabb és eredményesebb fejlesztési folyamatot.

5.2.2 Nevelő-oktató munkát közvetlenül segítők szerepének növelése

A pedagógusok által ellátott adminisztratív, technikai és egyéb szakmai feladatok mennyiségének csökkentése érdekében javasolt a pedagógus asszisztensek vagy egyéb szakszemélyzet bevonása. Ezért egyes esetekben a pedagógusok számának növelése helyett a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítők (röviden: NOKS) arányának emelése indokolt, hiszen így tehermentesíthetjük a pedagógusokat.

A nevelés-oktatás feladatait ellátó pedagógus munkájának támogatását (például a tanulókkal kapcsolatos adatszolgáltatások, étkezés szervezése és lebonyolítása, hiányzásokkal kapcsolatos adminisztráció, mérések, vizsgák szervezése, lebonyolítása, továbbtanulás adminisztrációja, gyermekek kísérése, orvosi vizsgálatok szervezése és lebonyolítása és az óramenedzsment kapcsán a digitális feladatok előkészítése) el tudják látni nem feltétlenül mester szintű végzettséggel rendelkező, a pedagógiai folyamatot átlátó, az innovációban jártas szakemberek, ami jelentős segítséget jelenthet a pedagógusoknak. Egyúttal – a bevált nemzetközi példák tapasztalatait szem előtt tartva – megfontolandó a középiskolákban a felsőbb évfolyamon tanulók technikai asszisztensi feladatokba (pl. IKT eszközhasználat előkészítése, támogatása) történő bevonása is.

A NOKS munkakörökben foglalkoztatottak finanszírozott létszámát megvizsgálva azt állapítjuk meg, hogy a munkakörhöz kapcsolódó feladatokat az intézmények gyakorlati működéséhez szükséges igazítani. A köznevelésben a megnövekedett feladatokra tekintettel javasolt a NOKS munkakörökön belül a feladatok meghatározását rugalmassá tenni, a helyi sajátosságokat figyelembe venni és a dolgozók megadott létszámkeretét megtartva az adott lehetőségekhez igazodva ellátni a feladatokat.

A nevelő-oktató munkát közvetlenül segítők szerepének növeléséhez kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- nevelő-oktató munkát közvetlenül segítők létszámának bővítése,
- a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítőkre vonatkozó szabályozás felülvizsgálata az egyedi intézményi sajátosságok fokozottabb érvényesíthetőségének céljából,

- a NOKS dolgozók foglalkoztatásának szétválasztása aszerint, hogy a tanulókkal közvetlenül dolgozók köznevelési foglalkoztatottak legyenek, a többiek munkaviszonyba kerüljenek (új pedagógus életpálya tv. 158. § (1) bekezdése szerint).

5.2.3 Igazgatói munka hatékonyságának és mérhetőségének fejlesztése

Az igazgatók kulcsszerepet játszanak a köznevelési feladatellátás hatékony és eredményes ellátásában, a pedagógusok felkészültségének és elkötelezettségének megerősítésében, a motiváló tanulási környezet megteremtésében. Ezért kiemelten fontos, hogy az igazgatók feladatellátásának szakmai támogatása és minőségbiztosítása megerősödjön.

A pedagógusok új életpályájáról szóló törvény kibővítette az igazgatók hatáskörét, feladatait: pl. a munkáltatói jogok gyakorlásával, a pedagógusok teljesítményének értékelésével és az annak alapján történő illetményeltérítés százalékos mértékére történő javaslattétellel.

Az igazgatói feladatellátáshoz kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- igazgatók szakmai munkájának támogatása, vezetői felkészítés fejlesztése;
- igazgatói tevékenység mérésének, értékelésének megerősítése.

5.2.3.1 Az igazgatói munka hatékonyságának növelése

Az elmúlt évtizedek szakmapolitikai beavatkozásait vizsgálva látható, hogy az igazgatói munka hatékonysága a szakpolitikák jelentős részében központi elemként jelent meg. Ennek oka az a felismerés, hogy a hatékony vezetésnek kulcsszerepe van a motiváló tanulási környezet és intézményi légkör, valamint a pedagógusok fejlődését elősegítő szervezet kialakításában, amely ez által pedig jelentős hatást gyakorol a tanulói teljesítményekre is. A fejlesztési törekvésekkel párhuzamosan egyre hangsúlyosabb az igazgatók munkájának értékelése, vagyis megjelenik egy, az elszámoltathatóságot előtérbe helyező törekvés, ez pedig szükségessé teszi az igazgatói munka hatékonyságának mérését is.

A hatékonyságnövelés első lépése azoknak a területeknek az azonosítása, amelyek az igazgatók felelősségi köréhez tartoznak. A vonatkozó kutatások megerősítik, hogy ezt a komplex feladatot kizárólag kellő felelősséggel lehet hatékonyan elvégezni. Ugyanakkor az is kiderült, hogy önmagában az autonómia nem elégséges a hatékonyság növeléséhez, szükséges egy állandóan jelen levő támogató és ellenőrzési rendszer, amely segíti a vezetőket feladatai és lehetőségei pontos felismerésében és annak megvalósításában.

Fontos tudatosítani az igazgatók szerepének jelentőségét az iskolai teljesítmény javítása tekintetében, fő feladatukat az iskola működtetésével összefüggésben alapvetően az eszközrendszer megteremtésében látják, holott elsősorban nem erről van szó, hanem például

a mérési eredmények visszacsatolása, a tantestület orientálása a továbbképzések választékában, az innovációt támogató intézményi légkör kialakítása, a módszertani megoldások gazdagítása terén is lenne kiemelt feladatuk.

A vezetőket munkájukban a vezetői tanfelügyelet, illetve a szakvizsga rendszere támogatja, amely célzottan, a vezetőkre szabottan működik, segítve őket hatékonyságuk növelésében. A vezetőképzés esetében szükségesnek tűnik a vezetők és leendő vezetők tanulási folyamatukba történő intenzívebb bevonása, a későbbiekben önszabályozott fejlesztésre ösztönzése. A vezetői felkészítésnek, a munkavégzés során nyújtott szakmai támogatásnak és az intézményi eredményesség mérésének egy rendszerben kell összeérnie.

A vezetői feladatkör összetettsége és az azzal járó egyre nagyobb felelősség indokolta a Kormány azon döntését, hogy az intézmények tanulólétszámára tekintettel, érdemben emeljen az igazgatói pótlékon, illetve a helyettesek, tagintézmény-vezetők illetményén. Az intézményvezetés teljesítményét a rendszerszinten bevezetett ösztönzési kereset-kiegészítés hivatott jutalmazni, az adott oktatási-nevelési intézmény helyzetének, eredményességének figyelembevételével.

5.2.3.2 Igazgatók mérése, ellenőrzése (monitoring rendszer)

A világ minden oktatási rendszerében kiemelt fontosságú az igazgatók körének kiválasztása és felkészítése. Magyarországon az igazgatók a kinevezésükkor már több éves tapasztalattal rendelkeznek. Szakmai feladatukat, a teljesítendő kihívásokat azonban elsősorban a fenntartó határozza meg, legyen szó állami, egyházi, nemzetiségi vagy magánintézményről. Erre csak részben a már említett ösztönzési kereset-kiegészítés okán van szükség, ellenkezőleg: stratégiai célok nélkül egy intézmény nem működhet.

Természetesen minden fenntartó kialakítja a saját maga által meghatározott célértékek, feladatok elérésének monitoringját, legyen szó mérési eredményről, érettségi átlagról, a lemorzsolódási mutatókról, stb. Az állam azonban rendszerszinten is ellenőrzi az igazgatók munkáját az igazgatói tanfelügyelet kapcsán.

6. táblázat: Az elmúlt években az igazgatókat érintő, megvalósult és a jövőben tervezett tanfelügyeleti, önértékelési eljárások száma

ÉV	Tanfelügyelet	Önértékelés
2015	27	38
2016	1 201	764
2017	2 257	2 030
2018	2 162	1 547
2019	1 608	960

2020 (tervezett)	1 156	1 000
Összesen:	8 411	6 363

Forrás: saját szerkesztés

Az igazgatók esetében a tanfelügyelet az általános pedagógiai szempontok mellett kiegészül a vezetői munka speciális területeivel, valamint figyelembe veszi a vezető saját céljaihoz képest elért eredményeit is. Célja az igazgató pedagógiai és vezetői készségeinek fejlesztése. Az ellenőrzés során vizsgálni kell a vezető felkészültségét, vezetői alkalmasságát, a tanulás és tanítás, a változások, önmaga, mások és az intézmény stratégiai vezetését és operatív irányítását. Emellett a vizsgálat kiterjed a pedagógiai munka eredményességének, minőségének mérésére, értékelésére, fejlesztésére és a pedagógusok, a szülők, a fenntartó és a működtető közötti kapcsolatépítés sikerességére, minőségére. Az igazgatók szakmai munkájának mérési, ellenőrzési eredményei a fenntartók számára is hozzáférhetőek, így az adatok a vezetők értékeléséhez, jutalmazásához, sőt, adott esetben kiválasztásához is megfelelő háttérrel adhatnak. Az előzőeknek megfelelően célszerű felmérni, hogy az igazgatói tanfelügyeleten belül a tanügyi és szakmai folyamatellenőrzés tapasztalatait hogyan lehet úgy beépíteni az eljárásba, hogy az igazgatónak és a fenntartónak is egyaránt kellő motivációt jelentsenek.

5.3 Méltányos, egyéni sajátosságokat figyelembe vevő köznevelés

5.3.1 Az alulteljesítők, korai iskolaelhagyók arányának csökkentése – esélyteremtés, integráció, felzárkózás

Magyarországon a köznevelési rendszer egyik fontos célkitűzése, hogy képes legyen érdemben csökkenteni a tanulók hátrányait, illetve az, hogy minden tanuló – a családi háttértől függetlenül – hozzáférhessen a méltányos és színvonalas oktatáshoz.

A korai iskolaelhagyás csökkentését célzó szakpolitikának azonosítania kell a korai iskolaelhagyást előidéző társadalmi és oktatási tényezőket, folyamatosan nyomon kell követnie a leginkább veszélyeztetett célcsoportok tanulási pályáját. Prevenációs jelleggel jelzőrendszert szükséges működtetni a korai iskolaelhagyás megelőzése céljából, és specifikus beavatkozásokat szükséges kidolgozni azon tanulóknak, fiataloknak, akik ezek hiányában kiesnének az oktatási rendszerből. Az európai uniós terminológia szerint korai iskolaelhagyónak minősülnek azok a 18-24 évesek, akik legfeljebb alsó középfokú végzettséget szereztek (a magyarországi oktatási rendszerben ez a fogalom az általános iskola felső tagozatának felel meg, illetve az 5-8. évfolyamnak), és a munkaerő-felmérést megelőző négy hétben nem vettek részt továbbképzésen vagy képzésben. (A Tanács ajánlása 2011. június 28.)

A korai iskolaelhagyást alapvetően négy fő tényező befolyásolja: a gyakori, rendszeresen előforduló hiányzás, valamint a halmozottan hátrányos helyzetű, a sajátos nevelési igényű, illetve a beilleszkedési és magatartási nehézséggel küzdő tanulók aránya. Minél nagyobbak ezek az arányok, annál jobban megnő annak a valószínűsége, hogy az adott feladatellátási helyen a lemorzsolódás aránya magas lesz.

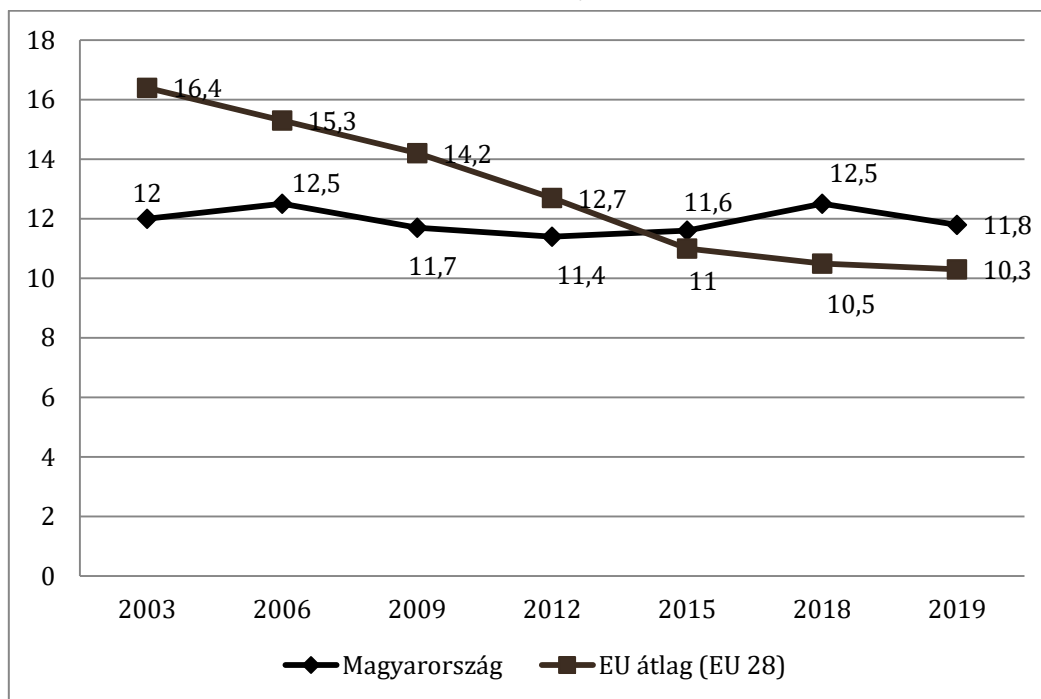
Az alacsony iskolai teljesítménnyel, hátrányos társadalmi-gazdasági háttérrel jellemezhető, esetenként halmozottan hátrányos helyzetű tanulók a korai iskolaelhagyás veszélyének fokozottan kitett tanulói csoporthoz tartoznak. A korai iskolaelhagyás aránya az uniós átlagban javuló tendenciát mutat, azonban a tagállami eredmények részletesebb vizsgálata azt mutatja, hogy egyes térségek, tanulói csoportok esetében a cél elérése további jelentős erőfeszítést igényel.

7. táblázat: A korai iskolaelhagyás alakulása (%)

	2003	2006	2009	2012	2015	2018	2019
Magyarország	12,0	12,5	11,7	11,4	11,6	12,5	11,8
EU átlag (EU 28)	16,4	15,3	14,2	12,7	11,0	10,5	10,3

Forrás: KSH Munkaerő-felmérés; Eurostat, ELS, 2020

8. ÁBRA: A KORAI ISKOLAEELHAGYÁS ARÁNYA MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN, 2003–2019

Forrás: Eurostat, 2020

A Végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni középtávú stratégia (1603/2014. (XI. 4.) Korm. határozat) a következő átfogó célok eléréséhez járult hozzá, amelyek végrehajtására hozott intézkedésekre a jövőben is építeni szükséges:

1. Felső középfokú végzettség megszerzésének, a képzettségi szint növelésének ösztönzése
2. Az oktatási rendszer alkalmassá tétele a képzettségi szint emelésére, a minőségi oktatáshoz való hozzáférés javítása
3. Az egyéni szükségletekre reagáló intézményrendszer megerősítése

Az alulteljesítő, lemorzsolódó tanulók arányának csökkentésére a Kormány számos intézkedést vezetett be, amelyek folytatására szükség van.

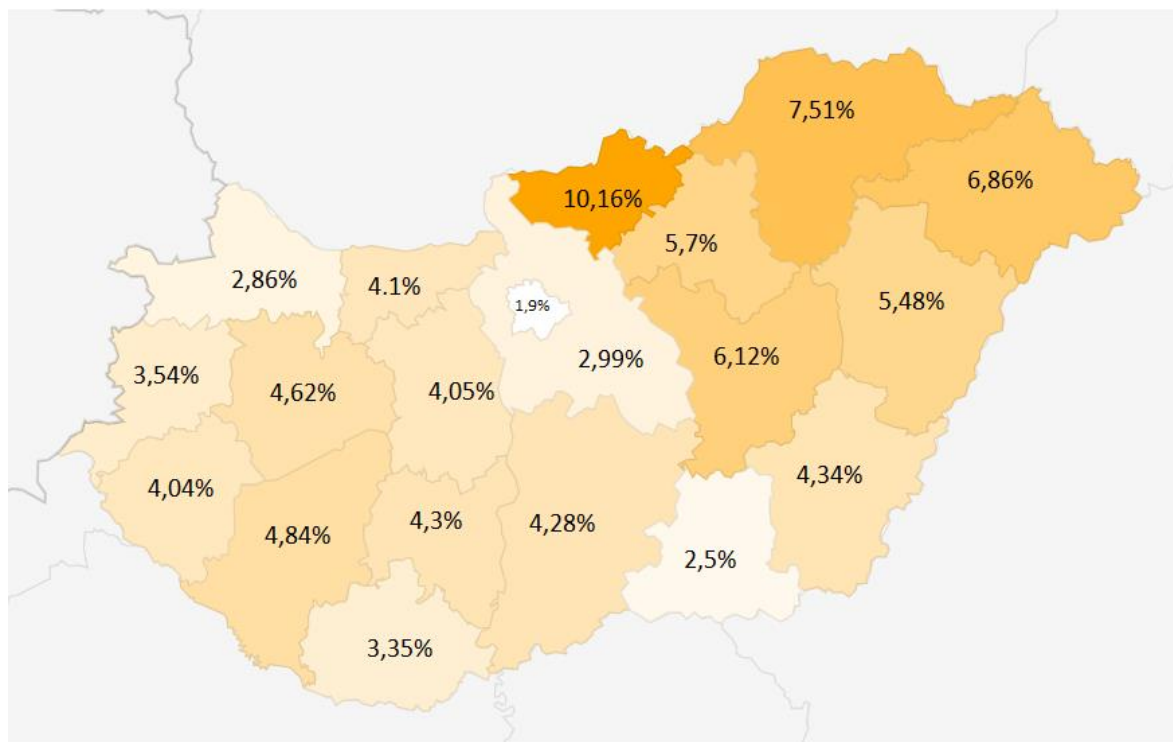
Az iskolai sikeresség megerősítésére 2015 szeptemberétől bevezettük a gyermekek 3 éves korától kötelező óvodai elhelyezést, az óvodai részvétel ezt megelőzően 5 éves kortól volt kötelező. Az eltelt időszakban valamennyi korcsoportban nőtt az óvodai részvétel, a 4-6 éves gyermekek 95,6%-a vesz részt óvodai nevelésben, amely meghaladja az ET2020 stratégia célkitűzését (95,4%) (Eurostat, 2019). A teljeskörű, 3 éves óvodai felkészítés nagyban hozzájárul az eredményes iskolakezdéshez.

A lemorzsolódás (drop out) fogalma különbözik az uniós korai iskolaelhagyás (early school leaving – ESL) fogalomtól. A lemorzsolódás egy folyamatindikátor: az iskolarendszerű nappali oktatásban részt vevő 16-24 éves korosztályon belül azt vizsgálja, hogy az adott tanév október 1-jén még tanulói jogviszonnyal rendelkező, de középfokú végzettséggel még nem rendelkező

tanulók közül kik azok, akiknek a vizsgálatot következő tanév október 1-jén már nem volt releváns jogviszonya és addig nem szereztek középfokú végzettséget. Ezen csoporton belül külön figyelmet fordítunk a 16-20 éves korosztályra, akik esetében hatékonyabban érvényesülhetnek a beavatkozások. Az Oktatási Hivatal KIR tanulói nyilvántartása alapján a 16-20 éves korosztályra leválogatható lemorzsolódási adatokat az OH honlapján évente közzé tesszük²¹. A lemorzsolódás megelőzését szolgáló korai jelző- és pedagógiai támogató rendszert vezettünk be, amely azonosítja és személyre szabott támogatást nyújt azoknak a tanulóknak, akik lemorzsolódással veszélyeztetettek és azoknak az iskoláknak, amelyekben magas a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók magas aránya. A rendszer az eredményesség javítására átfogó fejlesztési terv készítésére és a tanulók szükségleteire alapozott pedagógiai módszerek alkalmazására ösztönzi az iskolákat, amelynek célja az egyéni sajátosságokat figyelembe vevő, támogató iskolai környezet erősítése. Az eddigi adatok, tapasztalatok alapján a jelzőrendszer bevezetésével az intézményekben a korábbinál nagyobb figyelmet kap a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók támogatása, az intézmények maguk is keresik azokat a támogatási formákat, amelyekkel eredményesebbek lehetnek. A rendszer működésének eddigi adatai alapján a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók aránya 2017-ben 10,85%, 2018-ban 8,86%, 2019 júniusában 7,46%, 2020-ban 6,8%, 2021-ben 6,29%, 2022-ben 4,82%, 2023-ban 4,05% volt (2023-as évet lásd 8. ábrán). A jelzőrendszer és az arra épülő támogató rendszer működtetésének pozitív hatása egyértelmű, ugyanakkor fontos tovább vinni a fejlesztést, hogy a jelzések nyomán meginduló intézkedések hatékonysága tovább növekedjen.

²¹ https://www.oktatas.hu/koznevelas/vegzettseg_nelkuli_iskolaelhagyas

8. ÁBRA: A LEMORZSOLÓDÁSSAL VESZÉLYEZTETETT TANULÓK TERÜLETI MEGOSZLÁSA A 2022/2023-AS TANÉVBEN²²

Forrás: Oktatási Hivatal

A kompetenciamérési eredmények alapján alacsonyan teljesítő iskolák fejlesztésére az oktatás eredményességének javítására célzott intézkedéseket hajtunk végre. Ezen intézmények olyan célzott, intézményi és fenntartói szintű beavatkozások megtételére kötelezettek, amelyek érdemben reagálnak a feltárt problémákra és fejlesztést igénylő területekre. A beavatkozások megvalósítását a pedagógiai-szakmai szolgáltatások hálózata segíti. Az érintett intézmények (feladatellátási helyek) fenntartói számára az Oktatási Hivatal pedagógiai-szakmai szolgáltatás keretében szakmai-módszertani, helybe vitt támogatást ajánl fel évente 2 alkalommal (fontos cél, hogy az intézmény és a fenntartó legyen motivált a korai jelzőrendszer jelzéseinek érdemi kezelésére). A beavatkozások az iskola egészét célozhatják, koherensen és komplex módon. Az intézmények célzott támogatására a pedagógiai-szakmai szolgáltatást nyújtó Pedagógiai Oktatási Központok jellemzően szaktanácsadókból és szakreferensekből álló csoportokat alakítottak ki. Az Oktatási Hivatal strukturált javaslatcsomagot készített a POK-ok számára, amelyek alapján az érintett intézmények differenciáltan tudtak dönteni.

Folyamatban lévő intézkedések irányulnak az egyéni sajátosságokat figyelembe vevő, támogató oktatás erősítésére. A fejlesztés többek között a helyi oktatásszervezésre vonatkozó

²² Az ábra a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók területi megoszlását mutatja. A kimutatás a korai jelző és támogató rendszer adatai alapján készült, az 5-12. évfolyamos tanulók és minden feladattípus (általános iskola, szakképző iskola, szakiskola, gimnázium, technikum, szakgimnázium, készségfejlesztő szakiskola, technikum, kifutó szakgimnázium, Nkt. szerinti köznevelési szakgimnázium) figyelembevételével.

helyzetelemzést és a támogató oktatást, a deszegregációt segítő komplex intézkedési terv elkészítését foglalja magában. A deszegregációs intézkedések megvalósítása során erőteljesebb hangsúly helyeződik az oktatásszervezési folyamatok átfogó tervezésére, az oktatási mutatók komplexebb elemzésére. Az egyéni sajátosságokat figyelembe vevő, támogató oktatás erősítésével nő a sérülékeny, illetve hátrányos helyzetű, köztük roma tanulók hozzáférése a minőségi oktatáshoz, javul a tanulmányi eredményesség, csökken a lemorzsolódás. Ennek érdekében olyan beavatkozások megvalósítása a cél, amelyek magukban foglalják a deszegregációt és a szegregáció megelőzését szolgáló oktatásszervezési gyakorlatok alkalmazását, továbbfejlesztését és nyomon követését. A szegregálódott környezetből integrált környezetbe kerülő hátrányos helyzetű, köztük roma tanulók támogatása, az innovatív pedagógiai eszközök és módszerek bevezetése oly módon kell megtörténnie, hogy azok a tanulói igényekhez igazodjanak, a tanulók motivációjának és együttműködésének növelését szolgálják.

Folytatódnak a korai iskolaelhagyást kiváltó okok kezelésére célzottan irányuló intézkedések, a szakemberek képzése. Az tervezett intézkedések az oktatás terén jelentkező hátrányok és a korai iskolaelhagyás középpontba állítását, a minőségértékelés továbbfejlesztését, a szülők és az iskola partneri együttműködését szolgálják.

A korai iskolaelhagyás szempontjából veszélyeztetett tanulói csoportok számára csoportra szabott támogatást nyújtó megoldások kialakítására van szükség az oktatási intézményekben, illetve annak szűkebb-tágabb környezetében szakmailag felkészült, több hivatás képviselőiből álló segítőkkel. A hátrányos helyzetű tanulók tanuláshoz történő hozzáférése előtt álló akadályok elhárítása, a tanulás támogatásának ösztönzése ösztöndíj- és komplex támogatást nyújtó rendszer révén, a támogatással összekapcsolt képzési lehetőségek segítségével zajlik az Arany János Programokban. Az Arany János Program a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, illetve sérülékeny tanulói csoportokhoz tartozóknak a lemorzsolódás megelőzéséhez, az érettségi megszerzéséhez, a felsőfokú továbbtanuláshoz, illetve sikeres munkaerőpiaci beilleszkedéshez nyújtanak komplex – pedagógiai, szociális, egészségügyi, kulturális – nyújt támogatást.

A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeket nagy számban oktató-nevelő intézmények pályázati rendszerben elérhető támogatásban részesültek, amelynek keretében az óvodák, iskolák külső partnerek bevonásával valósítottak meg programokat, elősegítve ezzel a gyermekek esélyegyenlőségét, valamint anyagilag is elismerve a fejlesztéseket megvalósító pedagógusok többletteljesítményét.

A 2020. január 1-jén hatályba lépett, a szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény nyomatékosabb ösztönzést vezetett be a szakmai végzettség megszerzésére. Eszerint a kiskorú tanuló törvényes képviselője a tankötelezettségét teljesített tanuló után járó támogatást abban az esetben kapja meg, ha gondoskodik arról, hogy gyermeke 18 éves koráig, de legalább egy részszakma megszerzéséig további tanulmányokat folytasson. Az intézkedés

bevezetésével érdemben bővült a szakmai végzettség megszerzését ösztönző intézkedések köre.

Fontos megemlíteni a Tanoda programot, amely azzal a céllal jött létre, hogy segítse azokat a tanulókat, akik számára önmagában sem a család, sem az iskola nem tud megfelelő feltételeket biztosítani a sikeres iskolai előrehaladáshoz, tanuláshoz. Az esetükben fennálló tanulási nehézségek jelentős része megfelelő pedagógiai, szociális támogatással, a hátrányok kompenzálását célzó fejlesztésekkel kiküszöbölhető. A tanoda hozzájárul ahhoz, hogy az alap- és középfokú köznevelési intézményekben tanuló, különböző társadalmi helyzetű, kulturális hovatartozású és egyéni adottságú tanulók tanulmányaikban sikeresen haladjanak előre az iskolában és ezen keresztül megvalósuljon társadalmi mobilitásuk. Kiemelten fontos tehát a szerepük a hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű – köztük roma – vagy a gyermekvédelmi szakellátás otthont nyújtó formáiban élő tanulók esetében. A tanoda program a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia alapján, a Gyermekvédelmi törvényben szabályozott esélynövelő szolgáltatásként²³működik, így alapvető beavatkozási irányként jelen stratégiában nem nevesítjük, de a szinergiák megeremtése és a folyamatos szakmai együttműködés a felzárkózási területtel továbbra is fontos elem a köznevelés komplex stratégiai megközelítésében.

A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, illetve nehéz szociális helyzetű tanulói csoportokhoz tartozók felzárkóztatásában pozitív hatása lehet annak, ha az inklúzió a tanulók saját helyi közösségeinek felnőtt tagjait is érinti. Az ő támogatóként történő bevonásuk – például nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő munkatársként – elősegítheti az intézmények és a családok közötti együttműködés megerősödését. Már az iskola megkezdésétől kezdve koruknak megfelelően motiválni kell a tanulókat, segíteni, támogatni őket a számukra elérhető jövőkép kialakításában. Ezekben a tanulócsoportokban nagyobb létszámú segítő munkatársra van szükség. Amennyiben magas a roma tanulók száma, abban az esetben célszerű roma származású asszisztensek foglalkoztatása is.

Az iskolák minden egyes szerkezeti átalakítása (pl. új iskola alapítása, fenntartó váltás, összevonás, átszervezés, több osztály indítása, új tagozat bevezetése) előtt a tankerületi központok felméri az oktatási szegregációs kockázatokat, és szükség szerint intézkedéseket tesznek a kockázatok kezelésére. A felmérés és a szükséges beavatkozások megtervezése az Oktatási Hivatal által készített, Esélyegyenlőségi Intézkedési Terv készítésére vonatkozó, jelenleg is alkalmazott útmutató szerinti 4 települési, illetve intézményi kategória szerint történik meg. Az elkészített felmérések országos összesítése a 4 intézményi kategória szerint, azok változásának figyelemmel kísérése, a változás okainak rövid elemzése az Oktatási Hivatal honlapján közzétételre kerül.

²³ „A gyermekek esélynövelő szolgáltatásai” önálló fejezetként 2018-tól része a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénynek Megállapította: 2018. évi XL. törvény 16.§-a. Tartalmazza a két alapvető felzárkózási szolgáltatás, a Biztos Kezdet Gyerekház és a Tanoda szabályozását.

Alulteljesítőkkal, korai iskolaelhagyással, szegregáció veszélyének csökkentésével kapcsolatos legfontosabb fejlesztési irányok:

- az alulteljesítők számának csökkentése;
- a lemorzsolódás megelőzését szolgáló korai jelző- és pedagógiai támogató rendszer továbbfejlesztése, az intézmények szakmai segítségnyújtásának és az intézkedések hatékonyságának növelése;
- alacsonyan teljesítő iskolák fejlesztése az oktatás eredményességének javítása érdekében;
- egyéni sajátosságokat figyelembe vevő, támogató oktatás erősítése;
- hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, illetve sérülékeny tanulói csoportok iskolai sikerességét támogató erőforrások további fejlesztése;
- a tanulói előrehaladás segítése érdekében a családok – kiemelten a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű tanulók családjai – és az intézmények közötti együttműködés további megerősítése
- a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű tanulók alap- és digitális, idegennyelvi kompetenciákat fejlesztő programok megvalósítása;
- a korai iskolaelhagyás szempontjából veszélyeztetett tanulói csoportok számára egyénre szabott támogatást nyújtó megoldások biztosítása (pl. a művészeti nevelés eszközeinek bevonásával),
- a tanulói eredményesség javítása esélyteremtéssel és a kulcskompetenciák fejlesztésével, a teljesítményük alapján fejlesztésre szoruló intézmények támogatása, deszegregációs akciótervek – a köznevelési esélyegyenlőségi intézkedési tervek részeként – megvalósítása, továbbfejlesztése (EFOP-3.1.5 folytatása a 700 leginkább alulteljesítő intézményben),
- „A” kategóriás többiskolás települések száma a 2019-ben megállapított 105 településről 2029-re 20-al, azaz 85-re csökken (jogszabálmódosítás a tankerületek hatásvizsgálata és monitoring tevékenységére vonatkozó),
- szegregációs kockázatok csökkentése, a hátrányos helyzetű tanulók ellátásában való arányosabb részvétel elérése a többintézményes településeken a hátrányos helyzetű gyermekeket kirívóan alacsony arányban felvevő általános iskolák után járó állami támogatás csökkentése révén,
- sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók számára nyújtott szolgáltatások színvonalának fejlesztése, az integrált, inkluzív nevelés-oktatás támogatása, valamint a szegregációs kockázatok csökkentése,
- hátrányos helyzetű (köztük roma) tanulókat érintő szegregáció elleni fellépés, deszegregációs intézkedések végrehajtása a köznevelésben, prevenció,
- a szegregációs kockázatok csökkentése érdekében a megvalósított intézményátszervezéseket követő tankerületi monitoring tevékenység, valamint az iskolák minden egyes szerkezeti átalakítását megelőző, a szegregációs kockázatokra is

kitérő hatásvizsgálat jogszabályi megerősítése. A jogszabály minden iskolára alkalmazandó, fenntartótól függetlenül.

5.3.2 Inkluzív nevelés-oktatás, sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók fejlesztése

A köznevelés rendszerében (beleértve még a szakképzést is) a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók száma a 2019. októberi adatközlés szerint 93 816. A sajátos nevelési igényű tanulók közül 66 422-en integrált ellátásban vesznek részt, az integrált szolgáltatás aránya így 2019-re 71%-ra emelkedett, ez az arány megfelel az európai tendenciának. A sajátos nevelési igényű tanulók számának emelkedése mellett ugyanakkor a sajátos nevelési igényű tanulókat ellátó intézmények száma is folyamatosan nő, jelenleg 4 341 intézmény lát el sajátos nevelési igényű tanulókat (ez a 2019. októberi adatközlés időpontjakor 5 541 nevelési-oktatási intézmény 78,3%-a).

A sajátos nevelési igényű óvodás és iskolás gyermekek, tanulók legsérülékenyebb csoportja a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulóké, számuk az utolsó adatközléskor 2 485 fő volt. Az őket ellátó köznevelési feladat-ellátási helyek száma 2019-ben 132 volt.

A sajátos nevelési igényű tanulóknak fejlesztő foglalkozásokat kell szervezni, ez az „egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs foglalkozás”, amelyet a sajátos nevelési igény típusának és súlyosságának megfelelő gyógypedagógus, konduktor végezhet. A jogszabály ugyanakkor azt is kimondja, hogy a speciális szakképzettséggel rendelkező szakember az utazó gyógypedagógusi, vagy utazó konduktori hálózaton keresztül is biztosítható, amelyek az egységes gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai módszertani intézményeken (EGYMI) belül működnek, ezáltal is biztosítva mind a kisgyermek-, az óvodás-, mind az iskoláskorúak számára a teljeskörű hozzáférést a szolgáltatásokhoz.

Az általános hazai és nemzetközi trendek az együttnevelő ellátási formákat támogatják, számos esetben azonban speciális létjogosultsága van a külön nevelő, de korszerű nevelés-oktatási formáknak is. Fontos körülmény, hogy a most speciális nevelő-oktató intézményekbe járó tanulói csoportokat már eltérő módszerekkel kell oktatni, mint ezelőtt pár tíz évvel.

A sajátos nevelési igénytől, fogyatékoságtól enyhébb, a tipikus, normál övezetbe tartozó, de bizonyos problémákat mutató kategória: a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézség. A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekeket, tanulókat szintén fejleszteni kell. Ez a fejlesztő pedagógiai ellátás, amelynek keretében a tanuló tantárgyi felzárkózását a nevelő-oktató munka szakaszának, illetve a tantárgynak megfelelő szakképzettségű pedagógus, készségfejlesztését pedig fejlesztő pedagógus végzi. A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók száma 2019/2020. tanévben 95 951 fő volt.

A köznevelésnek a legkritikábban középpontba kerülő szegmense a tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók köznevelési ellátása („kórházpedagógia”), annak ellenére, hogy jelenleg több mint 500 köznevelési intézmény végez ilyen tevékenységet. A célzott beavatkozások elvégzése, a tartós betegellátásban részesülők oktatásának rendszerszintű újraszervezése az intézmények magas száma ellenére a következő évek egyik jelentős kihívása. Ezzel kapcsolatban számos jó gyakorlat létezik, amelyek egyúttal a tanulók szociális készségeinek fejlesztését is szolgálhatják (pl. a tartós gyógykezelés alatt álló gyermek osztálytársainak bevonása a tanulás támogatásába).

A pedagógiai szakszolgálati tevékenységek a nevelési-oktatási munkát segítő, kiegészítő vagy megelőző speciális szolgáltatások. Jelenleg a 20 megyei (fővárosi) pedagógiai szakszolgálati intézmény több mint 300 feladat-ellátási helyén folyik pedagógiai szakszolgálati tevékenység. A gyógypedagógusok, konduktorok száma – a 2017-2018. évben biztosított jelentős mértékű kormányzati többlettámogatásnak is köszönhetően – az elmúlt években folyamatosan nőtt, és a 2010/2011. tanévben mért 5 695 főről (munkakör szerinti létszám) a 2019/2020. tanévre 9 731 főre emelkedett.²⁴

A pedagógiai szakszolgálati intézmények által ellátott gyermekek, tanulók száma 2019-ben 501 053 gyermek, tanuló volt:

- a gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás (korai kisgyermekkorban lévő gyermekek fejlesztése): 5 887 fő,
- a szakértői bizottsági tevékenység: 162 186 fő,
- a nevelési tanácsadás: 134 703 fő,
- a logopédiai ellátás: 96 764 fő,
- a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás: 18 925 fő,
- a konduktív pedagógiai ellátás: 406 fő,
- a gyógytestnevelés: 58 497 fő,
- az iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátás: 12 088 fő,
- a kiemelten tehetséges gyermekek, tanulók gondozása: 11 597 fő.

A pedagógiai szakszolgálat fejlesztési céljai elérésének záloga a korszerű és akadálymentes infrastrukturális környezet kialakítása, a modern módszerek és eszközök alkalmazása, a humán erőforrások bővítése, az utaztatási szolgáltatások fejlesztése és a helyben elérhető szolgáltatások körének bővítése, beleértve a korai fejlesztést és gondozást, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek segítését. Magyarországon a különnevelő nevelési-oktatási formák fokozatosan visszaszorultak és az együttnevelés vált dominánssá. Ez maga után vonta azt is, hogy nagyobb számú nevelési-oktatási intézményben kell – az egyes sajátos nevelési igény területenként különböző – infrastrukturális feltételeknek eleget tenni. Mindezekén túl a pedagógiai szakszolgálati intézményekben egyre nagyobb teret kapnak a helyszínen, terepen

²⁴ Köznevelés-statisztikai adatgyűjtés, 2010/2011 - 2019/2020 (adott év október 1-jei állapota szerint).

végzett szolgáltatások. Éppen ezért a nevelési-oktatási intézmények, továbbá az EGYMI-k és azok utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózatai esetében jelentős szerepe van az utaztatási szolgáltatások fejlesztésének.

Az elmúlt évtizedekben a differenciálódó nevelési-oktatási és pedagógiai szakszolgálati intézményrendszer, az integrált, inkluzív nevelés elterjedése az addigi szakembergárdán túl új igényeket generált mind a pedagógus, mind a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő munkakörök esetében. Kiemelt fontosságú az intézmények szakember-igényének kielégítése, a humán erőforrások fejlesztése, amelyhez az előzetes intézkedések megtörténtek vagy folyamatban vannak. Ilyen például a Klebelsberg Képzési Ösztöndíj Program kiterjesztése, a képző intézmények és a képzésben részt vevők számának emelése. 2019 szeptemberétől már kilenc egyetemen folyik gyógypedagógus-képzés, továbbá a Semmelweis Egyetem Pető András Karán konduktor-képzés. Emellett a gyógypedagógia és a konduktív pedagógia vonatkozásában is megteremtődött az önálló MA képzés jogszabályi feltételrendszere. A képzőintézmények számának növekedésén túl jelentősen megemelkedett a gyógypedagógus alapképzésre felvett hallgatók száma is, a 2013–2019 közti időszakban több mint a kétszeresére: 937-ről 2 098 főre.

Az inkluzív nevelés-oktatáshoz, a sajátos nevelési igényű gyermekekhez, tanulókhöz kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- a korai fejlesztést igénylő, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók integrált, inkluzív nevelésének-oktatásának támogatása, az EGYMI-k együttnevelő szerepének erősítése;
- egyes különnevelő, de korszerű nevelés-oktatási formák szakmai támogatása;
- a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók köznevelési ellátásának fejlesztése;
- a tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók nevelésének-oktatásának támogatása;
- a tehetség felismerését és társadalmi hasznosulásának segítése;
- a pályaorientációs tevékenységek biztosítása, a tanulók, kiemelten a lányok MTMI (matematikai, természettudományos, műszaki, informatikai) irányú tudományos pályák felé orientálása;
- IKT alapú, illetve digitális pedagógiai megoldások bevonása a sajátos nevelési igényű tanulók felzárkóztatásának támogatásában;
- az inkluzív nevelés-oktatás feladatához illeszkedő személyi-tárgyi feltételek fejlesztése az intézményekben;
- a pedagógiai szakszolgálati intézményrendszer fejlesztése, módszertani megsegítése.

5.3.3 Tehetség gondozás megerősítése

A tehetségek tiszteletének, a tehetségek felfedezésének és a tehetségsegítésnek évszázados, több szakterületre kiterjedő hagyományai vannak Magyarországon. Kisgyermekkorban a tehetségek felfedezése hazánkban erősen függ a családi háttértől. Ahhoz, hogy a társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű tehetségek megmutatkozzanak, a speciális, nekik szánt programokon kívül oktatási-fejlesztési háttérre is szükségük van. Az állami programok közül ennek támogatására vállalkoznak az Arany János Tehetség gondozó Program, valamint az Útravaló Ösztöndíjprogram Út a tudományhoz alprogramja. A tehetségek gondozásával kapcsolatos intézkedéseknek külön kiemelt programja és gyűjtőrendszere a Nemzeti Tehetség Program. Annak érdekében, hogy a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek tehetsége is széleskörűen megmutatkozhasson, a sajátosságaikat figyelembe véve, személyre szabottan kell számukra tehetség gondozási foglalkozást szervezni, amely egyúttal hozzájárulhat a jobb tanulmányi eredmények eléréséhez, valamint a korai iskolaelhagyás csökkentéséhez is.

A középiskolai tanulmányi versenyek mellett megjelentek a nem tantárgyakhoz kötődő, vagy komplex versenyek (pl.: természettudományból, robotikából). A tehetségek ma már egy adott ország versenyképességét meghatározó kulcstényezőnek számítanak. Ebből adódóan a tehetségek megtalálása, a tanulmányi versenyek nyerteseinek nyilvántartása egy jobb nyomon követési és támogatási rendszer kialakítását tenné lehetővé. Éppen ezért került sor a kiemelt tanulmányi versenyek esetén a szervezők és az adott területen kiemelkedően teljesítő magyar egyetemek összekapcsolására. 2018 óta a kiemelt versenyek szervezésében részt vevő egyetemeknek (ELTE, PTE, NJE, SZTE, PPKE, BME, DE, GFF) rálátásuk van a jövő reménységeire, a program keretében mentorálást indíthatnak, célzottan figyelhetnek az erre nyitott tanulókra.

A tehetségek így nem vesznek el, a program azonban tovább gondolható: megfontolandó például, hogy a legtehetségesebb diákoknak rendszerszinten mentorálást és ösztöndíjat nyújtson az állam. A tehetséges gyerekek felkutatásában és fejlesztésében fontos szerepet tölt be a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács, amely mára már több tematikus és a határon túli magyarságot támogató tehetségsegítő szervezetet fog össze.

Népszerű és praktikus oktatási kezdeményezés továbbá az Oktatási Hivatal által működtetett Tehetségkapu portál, amely lehetővé teszi a tanulók tehetségének azonosítását és a fejlesztésükhöz gyakorló feladatokat tesz elérhetővé. A Tehetségpont hálózat szakmai és információs bázisként működik, a tanácsadás, a pályaorientáció lehetőségét teremti meg a tehetséges gyerekeknek és a szüleiknek. A tehetség-ígéret azonosítása, fejlesztése, támogatása már óvodai korban is elkezdődik, amiben fontos pillér a 217 óvodai Tehetségpont.²⁵

²⁵ www.tehetség.hu

Annak érdekében, hogy a hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű, eltérő szociokulturális háttérű gyermekek tehetsége széleskörűen megmutatkozhasson, a sajátosságaikat figyelembe vevő tehetségszűrés után, személyre szabott tehetséggondozási programot javasolunk számukra kialakítani, ami hozzájárulhat a korai iskolaelhagyás csökkentéséhez is. Ezen rendszerek továbbfejlesztése javíthatja a hazai tehetséggondozás eredményességét.

Túlmutat ugyan a tehetséggondozás kérdéskörén, itt említjük meg az életpálya-tanácsadás, a pályaorientáció kiemelt fontosságát. A megfelelő pályaorientációnak jelentős szerepe lehet a továbbtanulás helyes megválasztásában, adott esetben a szakképzésbe való továbblépés elősegítésében, egyúttal a korai iskolaelhagyás megelőzésében. Ennek támogatása céljából került kialakításra a nyolcadik évfolyamos tanulók számára a pályaválasztást megalapozó kompetenciák vizsgálatát célzó mérés. A bevezetést követően, a tapasztalatok alapján kerülhet sor ennek továbbfejlesztésére.

A tehetséggondozáshoz kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- tehetséggondozó programok továbbfejlesztési lehetőségeinek vizsgálata (pl. mentorálás vagy ösztöndíjas támogatás lehetőségei);
- pályaorientációt támogató kezdeményezések továbbfejlesztése (pl. pályaválasztást megalapozó kompetenciák mérése).

5.4 A XXI. század kihívásaira reagáló köznevelés

5.4.1 Digitális kompetenciák és szolgáltatások fejlesztése

A rohamos infokommunikációs technológiai fejlődés kihat a gazdasági-társadalmi folyamatokra is, ezáltal a köznevelés szereplői is folyamatosan új kihívásokkal találják szemben magukat. A munkaerőpiaci változások miatt a köznevelés feladatai az egész világban újrafogalmazódnak: amellett, hogy egyre kevesebb lesz a digitális ismeretek és készségek nélkül űzhető szakmák száma, a ma iskolájának olyan jövőbeli szakmákra, tevékenységekre elvégzésre kell felkészítenie a tanulókat, amelyek majd csak az elkövetkezőkben alakulnak ki. Ezáltal a digitális kompetenciák jelentősége felértékelődik, a köznevelés kiemelt céljává válik a gyermekek és fiatalok digitális készségeinek pedagógiai elvek mentén tervezett, nevelési feladatokon, tantárgyakon átívelő és más XXI. századi készségekkel (mérlegelő gondolkodás, problémamegoldás, kreativitás, együttműködés, pénzügyi tudatosság stb.) együttesen (is) történő fejlesztése.

A digitális ismeretek és készségek fejlesztése kapcsán fontos kiemelni a DigComp rendszerére épülő állampolgári digitális kompetencia keretet²⁶, illetve az Oktatási Hivatal fejlesztésében készülő tanulói és pedagógusi digitális kompetencia keretet, amely alapvető a digitális készségek, képességek szintjének és fejlődésének mérhetőségéhez. A DigComp fő fókuszában az egyén információkezelési képessége áll, alapvetően – de nem szükségszerűen – digitális platformra építve. Ez a megközelítés a köznevelés vonatkozásában azt az igényt fogalmazza meg, hogy a pedagógiai tevékenységben az ismeret- és tudáselemek befogadása mellett az információk rendszerezésére, szelektálására fokozott hangsúlyt kell fektetni.

Kulcsfontosságú nemcsak a tanulók, hanem a pedagógusok digitális kompetenciáinak fejlesztése is, beleértve a technikai és módszertani tudáson és képességeken túl azt is, hogy legyenek motiváltak és elkötelezettek a digitális pedagógia alkalmazása, az egymással való együttműködés és tudásmegosztás irányában.

Emellett fontos fejlesztési irány a tanulói teljesítmény és eredményesség objektív mérhetőségét (beleértve a digitális oktatás hasznosulásának mérhetőségét) támogató digitális mérőeszközök kialakítása, és ezek alapján a döntéshozatal további megalapozása.

A köznevelés digitalizációjára vonatkozó részletes stratégiai irányokat és beavatkozásokat a Digitális Oktatási Stratégia (DOS) rögzíti. Ennek megfelelően jelen stratégia csak a szoros kapcsolódás és a köznevelés-fejlesztés teljes kontextusának bemutatása céljából foglalja össze tömören a legfontosabb fejlesztési irányokat.

Az intézmények köznevelésifeladat-ellátását, hatékonyabb adminisztrációját segíti, támogatja az e-KRÉTA rendszer működtetése, amelyet az Nkt. 2023. évi módosítása alapoz meg (lásd. 4.§

²⁶ <https://digitalisjoletprogram.hu/hu/tartalom/digkomp>

és 41.§). Az óvodák a 2024/2025. tanévtől, minden egyéb köznevelési intézmény és a köznevelési feladatot ellátó nem köznevelési intézmény a 2023/2024. tanévtől a tanulmányi rendszerben köteles vezetni a jogszabályban számára előírt nyilvántartásokat, adatszolgáltatásokat. A rendszer a köznevelési intézmény által használt intézményi alaprendszerből és az ahhoz kapcsolódó modulokból és alrendszerekből áll, a köznevelési intézményeknek, a tanulónak, a pedagógusnak, a szülőnek díjmentesen biztosítja a magyar nyelvű webes és natív applikáción keresztüli hozzáférést.

A digitális kompetenciák és szolgáltatások fejlesztéséhez kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- internet-sávszélesség bővítése, működés-biztonságának fejlesztése,
- intézményi digitális infrastruktúra és eszközpark folyamatos fejlesztése, szakszerű karbantartása és stabil működési feltételeinek megteremtése, különös tekintettel a leghátrányosabb térségekre;
- saját eszköz használat kereteire vonatkozó módszertani ajánlás és eljárásrend kialakítása, szűrő- és védelmi rendszerek biztosítása, biztonságos eszközhasználat elősegítése;
- tanulói digitális kompetenciák fejlesztése;
- pedagógusok digitális kompetenciáinak (IKT-tudás, módszertani kultúra, motiváció és eszközhasználat, együttműködés, egyéni sajátosságokat figyelembe vevő digitális pedagógiai megoldások stb.) fejlesztése;
- digitális pedagógiai megoldások alkalmazásának ösztönzése és támogatása a szaktárgyak szintjén is;
- tanulók és pedagógusok digitális pedagógiai kultúrájának és biztonságos internethasználatának támogatása, megfelelő módszertani és technikai támogatás biztosítása,
- pedagógusok munkáját ösztönző tudásmenedzsment megoldások bővítése;
- köznevelési e-ügyintézés és digitális szolgáltatási lehetőségek, kiemelten a KRÉTA rendszer bővítése;
- a tanulói teljesítmény és eredményesség objektív mérhetőségét (beleértve a digitális oktatás hasznosulásának mérhetőségét) támogató digitális mérőeszközök kialakítása;
- a digitális infrastruktúra és a digitális kompetenciák kiemelt fejlesztése az esélyteremtés céljából a rászoruló, nehéz helyzetű tanulók felzárkóztatására.

5.4.1.1 A digitális kompetenciák fontossága

A digitális kompetenciák túlmutatnak az eszközhasználaton: a digitális térben történő biztonságos, felelősségteljes tevékenykedés, valamint az abban rejlő lehetőségek kihasználása nem csak a munkaerőpiacon történő érvényesülés, de a mindennapi életben való boldogulás alappillérei is. Növekvő jelentőségük ellenére a társadalmon belül a digitális ismeretek,

készségek jelentős különbségeket mutatnak a területi és szociális helyzettől függően, amely növeli a társadalmi egyenlőtlenséget azáltal, hogy a digitális kompetenciákkal rendelkezők könnyebben és gyorsabban érnek el bizonyos szolgáltatásokat, előnyöket, míg a digitális készségekkel nem, vagy csak korlátozottan rendelkezők jelentős hátrány elszenvedői. Az esélyteremtés miatt is fontos, hogy a nevelés és a képzés kiemelten kezelje a digitális ismeretek, készségek átadását és fejlesztését, miközben tekintettel kell lennünk a digitalizáció mentális és egészségi hatásaira is.

A fejlesztendő tanulói digitális kompetenciák között a már korábban említettek mellett kiemelten fontos szerepe lesz a jövő munkaerőpiacán (sőt, már most is) a programozásnak, a robotika és a mesterséges intelligencia alkalmazásának. Ezek fontosságát elsősorban az adja, hogy a termelékenység színvonalának emelésén keresztül hozzájárulhatnak az elmúlt években tapasztalt dinamikus gazdasági fejlődés fenntartásához.

Összefoglalva, a köznevelés egyik alapvető törekvése, hogy megfelelő szintű digitális kompetenciával rendelkező, bármilyen gazdasági ágazatban boldogulni képes, innovatív embereket bocsásson ki intézményeiből. A 2020-ban megújult Nemzeti Alaptanterv ezt a szemléletváltást nemcsak a korábbi informatika helyett a sokkal szélesebb fókuszú jelentő digitális kultúra tantárgy bevezetésével, hanem azzal is támogatja, hogy valamennyi tantárgyba beépültek a digitális kompetenciák fejlesztését célzó módszertani megoldások és pedagógiai eszközök.

5.4.1.2 Digitális infrastruktúra

A köznevelési intézmények internet-ellátottsága fejlesztések tárgyát képezte az elmúlt években is. Az internet-ellátottság fejlesztése továbbra is a digitális készségek fejlesztésének sarokkövét jelenti. Az internettel ellátott tantermek aránya 2007 és 2016 között megduplázódott: ekkor a NIFI²⁷ beszámolója alapján a Sulinet+ program eredményeként mindössze 883 intézmény nem rendelkezett még internet-kapcsolattal, vagy valamilyen alternatív megoldást használtak: 1.153 intézmény 1-10 Mb/S, 2.155 intézmény 11-50Mb/S, míg 1.214 intézmény 51-100 Mb/S gyorsaságú internet-kapcsolattal rendelkezett. Ezek alapján a köznevelés fejlesztési céljai között továbbra is hangsúlyosan megjelenik az intézmények sávszélességének bővítése, az internet-infrastruktúra szakszerű, folyamatos karbantartása és stabil működésének megteremtése.

A hordozható IKT-eszközök robbanásszerű elterjedésével egyre fontosabbá válik, hogy az internet-ellátottság vezeték nélküli formában is megvalósuljon, amit egyrészt a köznevelési intézmények eszközparkja is megkíván majd, ugyanakkor a saját eszközök — ahol rendelkezésre állnak, beleértve a saját mobiltelefont, tabletet — használatához a tanárok, a köznevelési dolgozók és diákok, tanulók számára az internethez való hozzáférés csakis WiFi

²⁷ Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Intézet, amely 2016. szeptember 1-jével beleolvadt a Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökségbe (KIFÜ).

technológiával valósítható meg. Ez ugyanakkor számos újabb kérdést vet fel, így például a digitális eszközök személyközi, élő kapcsolatokra gyakorolt negatív hatásának kiküszöbölése. Továbbá a jó minőségű WiFi-ellátottság feltétele a megfelelő (a felhasználók számától függően minél magasabb) sávszélességű internet-kapcsolat és az internet-infrastruktúra szakszerű, folyamatos karbantartása és stabil működtetése.

Az elmúlt években a Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség (a továbbiakban: KIFÜ) számos megfelelő sávszélességű, biztonságos WiFi-hálózatot épített ki az állami fenntartású általános- és középiskolában. A WiFi-hálózat kiépítésének első fázisa 2.594 intézményben zárult le. A második ütemben a közép-magyarországi régióban végeznek fejlesztéseket, amelyek 2020-ben zárulnak le. Emellett háromezer iskolában megduplázták – 90-ről 180 megabit/másodpercre – a sávszélességet 2017 óta. A hálózat biztonságáról is gondoskodtak, komoly tartalomszűrő rendszert építettek ki, amely megóvjaa a tanulókat a káros tartalmaktól, de az iskolák ezen túl is további szűrőket állíthatnak be.

A folyamatos beruházásoknak köszönhetően egyre nagyobb teret nyernek a digitális eszközök a köznevelésben, emellett természetesen még van lehetőség az infrastruktúra további fejlesztésére. A 2019. októberi adatok alapján a magyar köznevelésben és szakképzésben összességében 341 663 db személyi használatú digitális eszköz van az intézményekben, átlagosan 3,56 tanulóra jut egy számítógép. A statisztika szerint a számítógépek 45,63%-a 5 évesnél régebbi, ami magasnak számít, az 1-3 évesek aránya ugyanakkor 22,93%. Az internet- és WiFi-ellátottsághoz hasonlóan a digitális eszközök folyamatos és szakszerű karbantartása, korszerűsítése is elengedhetetlen a hatékony digitális készségfejlesztéshez. A köznevelési intézmények digitális eszközellátottsága mindhárom pillérének: a tanulók, a tanárok és az adminisztratív munkatársak eszköz-ellátottságának fejlesztése egyaránt cél, kiemelten gondolva a fogyatékossgal élők felzárkózására. Az elmúlt másfél évben a fejlesztések eredményeképpen több mint 45 000 notebook, 24 000 tanulói tablet és 3 000 interaktív panel került a köznevelési intézményekbe, továbbá folyamatban van még 5 000 projektor beszerzése is a konvergencia régió iskoláiba, emellett a budapesti és a Pest megyei intézmények további 34 500 digitális eszközt kaptak 2017–2018-ban. Ezek az eszközfejlesztések – természetesen a pedagógusok áldozatos és felelősségteljes munkája mellett – nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a 2020 elején hazánkban is megjelenő koronavírus-járvány idején a köznevelési gyakorlatilag zökkenőmentesen tudott átállni a tantermen kívüli, digitális munkarendre, és néhány hét alatt a pedagógusok és a tanulók többsége a korábbinál sokkal intenzívebben kezdte el használni a különböző digitális eszközöket, online platformokat. A digitális oktatás kiterjesztéséhez szükséges eszközök vásárlását folytatni kell, illetve az elavultak cseréjéről is szükséges gondoskodni. A rohamos technológiai fejlődés és az ezzel együtt járó gyors avulás miatt fontos irány lehet a tanulók saját eszközeinek bevonása a digitális oktatásba, a megfelelő védelem (például központi eszközházirend) biztosítása mellett. Emellett meg kell vizsgálni a digitális kompetenciák fejlesztését legjobban támogató tanulási környezetre, valamint a speciális és esetenként igen

költséges eszközök használatához való egyenlő esélyű hozzáférés elérésére vonatkozó megoldási lehetőségeket.

Az infrastruktúrához szervesen kapcsolódik a Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség (KIFÜ) által nyújtott központi infokommunikációs szolgáltatások köre, amelynek továbbfejlesztése szintén fontos cél a következő időszakra. Az alapvető digitális szolgáltatások mellett célszerű törekedni a tanulási-tanítási folyamatok megvalósításához szükséges alkalmazások, szolgáltatások fejlesztésére is.

5.4.1.3 A pedagógusok digitális felkészültsége

A nemzetközi példák is azt igazolják, hogy az eszközvásárlások önmagukban nem hoznak változást az oktatás eredményességében, a digitális kompetenciák fejlesztéséhez szükséges infrastruktúra felszerelése mellett legalább ilyen fontos a pedagógusok digitális felkészülésének támogatása. Annak érdekében, hogy a köznevelés rendszere képes legyen megerősíteni a megfelelő, mind az élethosszig tartó tanulás, mind a munkaerőpiac számára kiemelt fontosságú IKT alapkészségeket, szükséges a pedagógusok továbbképzése is ezen a területen. A pedagógusok digitális felkészültsége nem csak az eszközhasználatra és digitális írástudásuk fejlesztésére korlátozódik, hanem hangsúlyosan nyilvánul meg az IKT-eszközökkel támogatott tanulási és tanítási folyamatok pedagógiai-módszertani elvek mentén történő tervezésében is, amit az igazgatók felé megfogalmazott ágazatirányítási elvárásokon túl a továbbképzések és a szaktanácsadás rendszerén keresztül is erősíteni, támogatni szükséges.

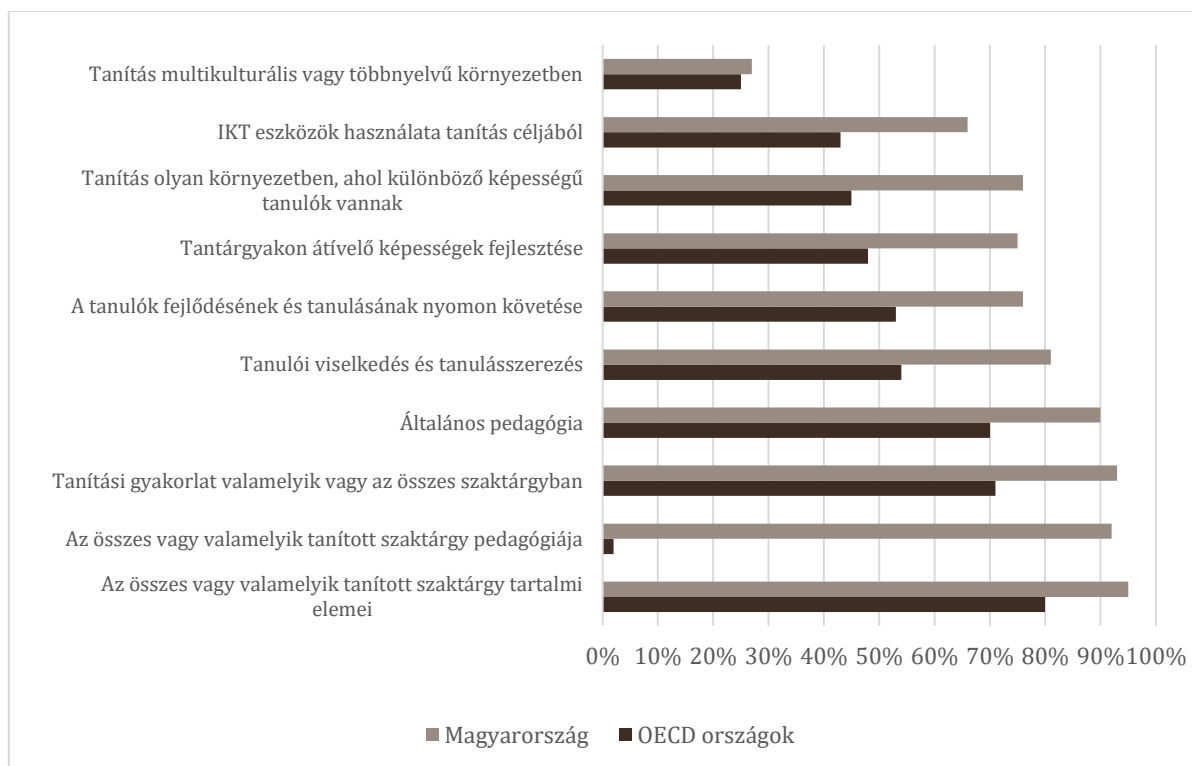
A Kormány éppen ezért komoly figyelmet fordít a pedagógusok digitális felkészítésére. Az EFOP 3.2.4. Digitális kompetencia fejlesztése című kiemelt európai uniós projekt segítette a pedagógusok módszertani megerősítését. A projekt keretében, valamint költségvetési forrásból 2017–2019 között – ahogyan már utaltunk rá – nagyszámú digitális eszköz került kiosztásra. Az eszközök mellett azonban elengedhetetlen, hogy rendelkezésre álljanak digitális tananyagok és tartalmak.

Tovább kell folytatni a pedagógusok digitális fejlesztéséért, felkészítéséért tett munkát annak érdekében, hogy növelni tudjuk az IKT-val támogatott tanórák arányát Magyarországon. Ennek céljából a 2018/2019-es tanévben 40 000 pedagógus vehetett részt a Klebelsberg Központ által szervezett digitális alapozó továbbképzésen, valamint a Digitális Pedagógiai Módszertani Központ számos szaktárgyi módszertani-csomagot készített annak érdekében, hogy a beszerzett eszközöket az adott szaktárgyi módszertan alapján minél felkészültebben használják. A jövőben a felkészítést még intenzívebbé, célirányosabbá kell tenni, kiemelten támogatva az óvodai nevelésben alkalmazható, és az iskolai szaktárgyakhoz kapcsolódó digitális módszertan és eszközrendszer megismerését, elsajátítását.

A TALIS2018 kutatás is vizsgálta, hogy a tanárok a – képzésük részét képező – tudás- és képességterületeken mennyire érzik felkészültnek magukat. Az adatok alapján

Magyarországon a tanárok több mint 65 százaléka felkészültnek érzi magát az IKT eszközök tanítási célú használatából, és ezzel jóval az OECD átlag felett helyezkedünk el. A felkészültség tekintetében érdemes azt is hangsúlyozni, hogy a magyar tanárok a 10 vizsgált terület közül 9 esetben szignifikánsan nagyobb arányban mondták magukat jól vagy nagyon jól felkészültnek, mint az OECD-országokban átlagosan. (Az adatok kapcsán fontos kiemelni, hogy ezek a válaszadó tanárok önértékelésén alapulnak.)

9. ÁBRA: TANÁROK FELKÉSZÜLTSEGE AZ OECD-ORSZÁGOKBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

Forrás: OECD, TALIS 2018 Database

A pedagógusok alapképzésében is egyre inkább megjelennek a digitális technológiák. A TALIS 2018-as mérés adatai alapján az látszik, hogy az IKT-eszközök pedagógiai célú használata szignifikánsan nagyobb hangsúlyt kap az elmúlt évek tanárképzésében, mint korábban, azaz a tanárképzés alkalmazkodott az IKT elterjedéséhez és a leendő tanárokat igyekszik felkészíteni az új kihívásokra. Ugyanakkor az IKT eszköz csak egy eleme a szükséges feltételrendszernek, elengedhetetlen, hogy a megfelelő okostankönyvek, digitális tartalmak is rendelkezésre álljanak.

A digitális eszköz- és internetellátottság alapfeltételeinek megteremtésén, valamint a digitális tanulás-tanítás korszerű, szemléletformáló megközelítésének pedagógusképzésbe és továbbképzésbe történő beépítésén túl közvetett és közvetlen módon is szükséges a pedagógusok támogatásáról, illetve ösztönzéséről gondoskodni. A képzések és továbbképzések, eseti támogatói tevékenységek középpontjába az adott környezet, intézmény vagy pedagógus szükségletei kerülnek, ezáltal növelhető a digitális oktatáshoz szükséges készségek fejlettségi szintje. A közös tudás létrehozására, menedzselésére alkalmas

tudásmegosztó platformok, online közösségek szintén ösztönzőleg hatnak a pedagógusok munkájára, ahogyan a szaktanácsadás is megvalósulhat az online térben.

5.4.2 Tartalomfejlesztés

A tartalomfejlesztés magában foglalja a hagyományos és digitális tartalmak, taneszközök kialakítását és használatba vételét, valamint korszerű tanulás-menedzsment rendszerek alkalmazását is. A tartalomfejlesztés szempontjából kulcsfontosságú a tantervi szabályozók teljes rendszerének – a Nat módosításával kapcsolatos – felülvizsgálata és megújítása. Az alábbiakban összegezzük a javasolt fejlesztési irányokat, majd a tankönyvek, a digitális tartalmak, és a tanulástámogató rendszerek tekintetében külön is bemutatjuk a jövőbeli törekvéseket.

A tartalomfejlesztéshez kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- módosuló tartalmi szabályozás követése, tankönyvi kínálat átdolgozása;
- a megújuló tartalmi szabályozáshoz illeszkedő digitális tananyag és tartalom biztosítása és karbantartása;
- digitális tanulás-tanítás lehetőségeivel foglalkozó ismeretterjesztő programok indítása, népszerűsítése;
- tudásmegosztó megoldások és tanulásmenedzsment környezet fejlesztése;
- a forrásalapú tanulás, a kreatív és alkotó digitális eszközhasználat támogatása a tartalomfejlesztés segítségével;
- közgyűjteményi digitális tartalmak integrálása a tanulási-tanítási folyamatba.

5.4.2.1 Tankönyvfejlesztés

A Kormány elkötelezett abban, hogy a pedagógusok és a tanulók a legkorszerűbb, a XXI. századi, versenyképes tudást biztosító hagyományos és digitális taneszközöket használjanak. A tankönyvfejlesztés, kiadás és terjesztés Magyarországon állami közfeladat. A profitorientált, piaci alapú tankönyvellátás rendszere számos olyan ellentmondásos helyzetet teremtett, ami miatt az állami beavatkozás szükséges volt, ezért az állami tankönyvkiadás feladatának ellátásával az Oktatási Hivatalba integrálódott Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) bízta meg. Az OFI kidolgozta az állami tankönyvfejlesztés koncepcióját, majd ennek alapján mintegy 170 újgenerációs tankönyv készült el. Ezt követően a felmért tankönyvjegyzéki hiányok pótlása kezdődött meg, főként olyan képzési területeken, amelyeket a tankönyvpiaci szereplők korábban üzleti okokból nem találtak elég vonzóknak (például a nemzetiségi iskolákban tanuló, illetve sajátos nevelési igényű diákok taneszközei). Ebben a fázisban összesen 894 darab taneszköz hosszabbítása, átdolgozása, illetve fejlesztése valósul meg 2021-ig.

Ezen pillérekre építve jött létre az állam által biztosított tankönyvek széleskörű portfóliója, amely már valamennyi közműveltségi tantárgyat lefed, illetve lehetővé teszi a méltányos árakat és a választást a pedagógusoknak.

A tankönyvellátás megújult rendszerének kitűzött célja volt, hogy – tervezhető kiadások mellett – minőségi tankönyvek álljanak a tanárok rendelkezésére. Így lehetőség nyílt arra, hogy az állam átvállalja a szülők anyagi terhét, amelyet a tankönyvek megvásárlása jelentett, és felmenő rendszerben térítésmentesen adja át a tanulóknak a taneszközöket. 2020-tól már minden köznevelésben tanuló ingyenesen kapja meg a tankönyveit. A Kormány 13,8 milliárd forintot fordít 2020-tól arra, hogy a tanárok az átalakított tankönyvkínálatból megrendelhessék a tanulóik számára a szükséges tankönyveket és taneszközöket, mindezt úgy, hogy a rendeléssel összefüggő teljes pénzügyi adminisztráció terhét az állam magára vállalja. Így az iskolának a megrendelésen kívül más teendőjük nincs.

Össességében a finanszírozás hatékonyra és átláthatóvá vált, a tankönyvekre fordított összeg évről évre csökkent, előre tervezhető, megteremtve ezzel a fenntartható, biztonságos és méltányos taneszköz-ellátást.

A tankönyvellátásban fontos feladat a módosuló tartalmi szabályozás követése, a tankönyvi kínálat átdolgozása, illetve annak garantálása, hogy az állami tankönyvellátás valamennyi tantárgy és minden évfolyam számára kiváló minőségű tankönyveket tegyen elérhetővé.

5.4.2.2 Digitális tartalomfejlesztés

Az elmúlt évek kormányzati munkájának eredményeképpen a magyar gazdaság a leggyorsabban bővülő az Európai Unióban, de a növekvő pálya megtartásához egyre nagyobb hangsúlyt kell fektetni a digitalizációra. Ezért is született meg 2016-ban Magyarország Digitális Oktatási Stratégiája, hogy az oktatási rendszer minden szintjén megteremtse a digitális írástudás elterjesztésének lehetőségét, hozzájárulva Magyarország versenyképességének növeléséhez.

A digitális tartalmak célja, hogy elősegítse a köznevelés átállását a papíralapú, nyomtatott taneszközök használata mellett a digitális tananyagok, tananyagelemek használatára. Az előállított digitális tananyagtartalmak jelentős mértékben bővíthetik a pedagógusok eszköztudását, hozzájárulhatnak a tanulók aktív tanulási stratégiáinak az elsajátításához, és ezek segítségével fejleszthetők a kulcskompetenciáik.²⁸

Jellemzően az Oktatási Hivatal üzemelteti a köznevelés területén működő állami digitális tartalomszolgáltatások központi felületeit,²⁹ valamint digitális fejlesztéseket végez, többek között az okostankönyvek új generációjának fejlesztését is. A Nemzeti alaptanterv módosítását követően az okostankönyvek új generációja is elérhető a Nemzeti Köznevelési

²⁸https://ofi.hu/sites/default/files/attachments/digitalis_tartalomfejlesztes_jegyzet_nv.pdf

²⁹ Oktatási Hivatalról szóló 121/2013. (IV. 26.) Korm. Rendelet 5. §(3) bekezdés

Portálon, de ez természetesen nem jár a papíralapú tankönyvek megszűnésével, hiszen a tanulók egy része szívesebben tanul a hagyományos tankönyvekből, ezért még hosszú ideig egymás mellett kell léteznie a hagyományos és a digitális tankönyveknek. A kialakult járványügyi veszélyhelyzet miatti digitális oktatás magával hozta a digitális tananyagtartalmak felgyorsított ütemű elérhetőségének igényét. Az okostankönyveken túl számtalan jógyakorlat és digitális tartalom jelent meg az oktatás.hu weboldalon is, amely segítette a váratlan helyzetbe kerülő pedagógusok, tanulók és családjaik munkáját.

A Nemzeti Köznevelési Portál (portal.nkp.hu) a tartalomtár funkció mellett önálló és csoportos, osztálytermi és tanórán kívüli, tanítást és tanulást támogató funkciókat is kínál, és az ugyancsak állami fenntartású Sulinet Digitális Tudásbázis is hozzáférést nyújt a digitális tartalomelemekhez. A két portál látogatása nem volt általános napi gyakorlat a pedagógusok körében, amelyen a járványügyi veszélyhelyzetben kialakított tantermen kívüli, digitális munkarend változtatott. A fenti tapasztalatokból kiindulva továbbra is szükséges a digitális tanulás-tanítás lehetőségeivel foglalkozó ismeretterjesztő programok indítása, népszerűsítése.

5.4.2.3 Köznevelési LMS rendszer fejlesztése

A XXI. század technológiai újításai, az Ipar 4.0, valamint a tanulói attitűd megváltozása indukálják azt, hogy a köznevelésben alkalmazott tankönyvek tartalmát és formáját is át kell alakítani. Egyre több tanuló tanul informatikai eszközök – számítógép, okostelefon – használatával, az információt ezeken keresztül, gyakran nem is megbízható információforrásokból szerzik be.

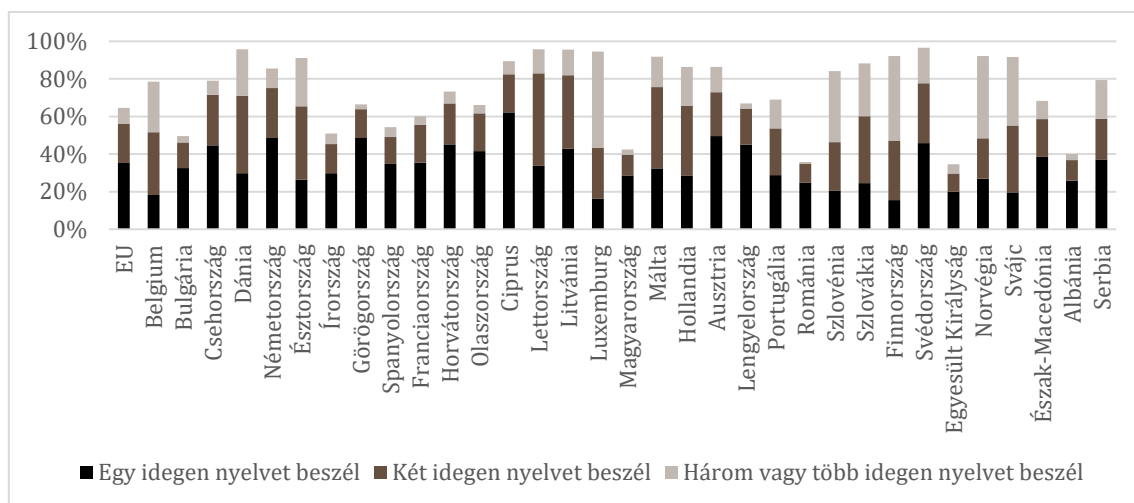
A köznevelésben jelenleg még a nyomtatott tananyagok, tankönyvek, munkafüzetek az elsődleges segédanyagok. Annak érdekében, hogy az oktatás alkalmazkodjon a tanulói attitűd megváltozásához, magas színvonalú és hatékony legyen, — a papíralapú verziók megtartása mellett — szükség van a tankönyvek és a kiegészítő tananyagok digitális formában történő közvetítésére.

A tartalomfejlesztés eredményeként jó minőségű tananyagok állnak rendelkezésre. A már meglévő tananyagok digitalizálása során a tananyagok jól meghatározott tartalmi egységekre bonthatók. Az okostankönyveket, tananyagokat a tanulást és a tanítást támogató ún. Tanulásmenedzsment-rendszeren (Learning Management System, LMS) keresztül kell elérhetővé tenni. Az LMS segítségével az interneten keresztül a tananyagok bármikor, bárhol hozzáférhetőek és nyomon követhető a tanulók egyéni előrehaladása is. A rendszer támogatja a korszerű oktatási, tanulásszervezési módszerek – pl. kooperatív tanulás, projektoktatás – alkalmazását; a mérési, értékelési funkcióknak köszönhetően az értékelés részben automatikussá válhat. Különösen nagy perspektívája lehet már a közeli jövőben a nyelvi fejlesztő eszközök térhódításának, adott esetben a mesterséges intelligencia oktatási területen történő térhódításának.

5.4.3 Idegennyelvi tudás fejlesztése

Az Európai Unióban az idegen nyelveket beszélők aránya 2016-ra összességében emelkedést mutatott a korábbi évekhez képest.³⁰Míg hazánkban 2007-ben a legalább egy idegen nyelvet beszélők aránya 25,2 % volt, addig 2011-ben 36,8 %, majd az arány 2016-ra 42,4 %-ra nőtt. Ez az érték azonban még mindig elmarad az EU átlagától.

10. ÁBRA: IDEGEN NYELVEKET BESZÉLŐK ARÁNYA

Forrás: Eurostat, 2016.

Az egyre inkább a digitális térben tevékenykedő információs társadalom számára az idegennyelvi kommunikációs kompetencia fejlesztése a köznevelés kiemelt feladatává válik. Az átgondolt idegennyelvi fejlesztés szempontjából 2011 és 2013 között kulcsfontosságú lépés volt az egységes és szabályozott tartalmi keretek visszaállítása, ezzel nyílt lehetőség arra, hogy valóban egységes nyelvoktatási folyamatról beszélhessünk az általános iskolai és középiskolai periódusban. Az Oktatási Hivatal a 2014/2015-ös tanévtől kezdve végez évenként idegennyelvi mérést, amelynek továbbfejlesztése a tanulók nyelvtudásának minél pontosabb felmérésére a következő években mindenképpen indokolt. E vizsgálatok célja feltárni, hogy a tanulók nyelvtudása megfelel-e a tantervi követelményekben előírt Közös Európai Referenciakeret szerinti szinteknek. A 6. évfolyamon végzett angol nyelvi mérésen 2018-ban a résztvevő tanulók 64,9%-a szerzett megfelelő minősítést, míg a német nyelvi méréseken a tanulók 75,5%-a érte el ugyanezt. A 8. évfolyamon végzett angol nyelvi mérésen 2018-ban a résztvevő tanulók 60,6%-a szerzett megfelelő minősítést, a német nyelvi mérések eredménye növekvő (a tanulók 59,3%-a szerzett megfelelő minősítést). A kutatásban résztvevő köznevelési intézmények településeinek típusa és régiója mentén eltérések figyelhetők meg a mérési eredményekben.

³⁰ 2016 utáni végleges aggregált adatot az Eurostat még nem adott közre.

Az idegennyelvi kompetenciafejlesztésben célként megfogalmazódik egyrészt a Közös Európai Referenciakeret szerinti megfelelő minősítést szerző tanulók arányának növelése, másrészt a pedagógusok saját idegennyelvi kompetenciáinak fejlesztése, illetve a módszertani repertoárjuk bővítése, harmadrészt pedig az idegennyelvi kompetenciafejlesztés korszerű infrastrukturális feltételeinek megteremtése (beleértve a hagyományos és digitális tartalmakat és eszközöket, tantermi környezetet). A digitális eszközvásárlásokról, a tankönyvek ingyenességéről már volt szó. Emellett a Kormány a pedagógusok nyelvi kompetenciáinak fejlesztésére 2021-től évi 1,5 milliárd Ft-ot fordít az idegen nyelvet tanító pedagógusok idegen nyelvi környezetben való továbbképzésére. E mellett a Kormány döntést hozott arról, hogy minden 9. és 11. évfolyamos gimnáziumi és technikumi tanulónak két hetes, nyelvoktatási célú programot finanszíroz, ami a korábban tanultak mobilizálása, az idegen nyelvtudás fokozott és értelmes használatát segítheti elő. A koronavírus-járvány, és az ezzel kapcsolatos mobilitási nehézségek függvényében szükségessé vált a program újratervezése, ez a következő időszak feladata.

Az idegennyelv-tudás fejlesztésére vonatkozó részletes stratégiai irányokat és beavatkozásokat a 2019-2027 közötti idegen nyelvi stratégia rögzíti. Ennek megfelelően jelen stratégia csak a szoros kapcsolódás és a köznevelés-fejlesztés teljes kontextusának bemutatása céljából tartalmazza a legfontosabb fejlesztési irányokat, azok finanszírozási keretei az idegen nyelvi stratégia megvalósításához kapcsolódnak.

Az idegen nyelvi tudás fejlesztéséhez kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- Közös Európai Referenciakeret szerinti megfelelő minősítést szerző tanulók arányának növelése;
- tanulók és pedagógusok idegen nyelvtudásának anyanyelvi környezetben történő fejlesztésére vonatkozó keretek kialakítása;
- az idegennyelvi kompetenciafejlesztés korszerű infrastrukturális feltételeinek megteremtése.

5.4.4 Korszerű köznevelési intézményrendszer és infrastruktúra

Jelenleg a köznevelési intézményrendszerben a nevelési-oktatási feladatellátás minősége Magyarország elaprózódott településszerkezetéből, az állami fenntartásban lévő általános iskolai nevelési-oktatást nyújtó intézményhálózat változatos struktúrájából fakadóan meglehetősen eltérő. Ennek kiegyenlítésén az állami fenntartásba vétel (2013) óta folyamatosan dolgoznak az állami intézményfenntartók. Az iskolák különböző kapacitással, más-más infrastrukturális háttérrel, felszereltséggel és színvonalon látták el a feladatukat korábban, azonban a folyamatban lévő fejlesztéseknek köszönhetően ezen a téren is változások tapasztalhatók. A köznevelési intézményrendszer folyamatban lévő infrastrukturális fejlesztésének elsődleges célja, hogy az ország egész területén lehetőleg azonos tanulási környezetben, minőségi, támogató oktatásban, nevelésben részesüljenek a

tanulók. Törekszünk arra, hogy a gazdasági, szociális területi különbségek az oktatási eredményekben egyre kevésbé legyenek érezhetőek, hiszen a XXI. század követelményeinek megfelelő hatékony és magas színvonalú köznevelés csak modern, korszerű, jól felszerelt iskolák biztosításával képzelhető el. Az infrastrukturális fejlesztéseknél szem előtt tartjuk a zöldenergia hasznosítását és a környezetbarát technológiákat.

A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ 2014-ben, az EFOP tervezésekor végzett felmérésében 60%-on állapította meg a felújítandó oktatási célú ingatlanok arányát. A 2017-ben elvégzett, a tankerületi központok fenntartásában lévő köznevelési intézmények ingatlanállományának műszaki állapotára vonatkozó felmérés alapján akkor az épületek 54,24%-a minősült átlag alatti műszaki állapotúnak, vagyis szorult felújításra. Ez az arány 2018. év végére az elvégzett beruházásoknak köszönhetően 49,45%-ra javult. Az adatokat tovább javítja, hogy 2018 és 2021 között európai uniós és költségvetési forrásokból több mint 800 helyszínen mintegy 276 milliárd Ft értékű oktatási beruházás, felújítás valósulhat meg.

Az intézményrendszer- és az infrastruktúra-fejlesztéshez kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- új intézmények építése vagy meglévők bővítése a növekvő népességű területeken (elsősorban a fővárosi agglomerációban);
- a meglévő köznevelési infrastruktúra állagmegóvása;
- széttagolt, kis létszámú, nehezen fenntartható infrastruktúrával rendelkező intézmények helyzetének rendszerszintű áttekintése;
- a folyamatban lévő, a mindennapos testnevelés megvalósításához és a magas szintű egészségneveléshez szükséges infrastruktúra-fejlesztés (tornaterem, tornaszoba, tanuszodák) végigvitele;
- a Modern Városok Program keretében elindított köznevelési intézményfejlesztések megvalósítása;
- óvodák, iskolák energiahatékonyságának fejlesztése.

5.4.4.1 Európai Uniós forrásból megvalósuló fejlesztések az óvodák, iskolák, kollégiumok épületeiben

Európai uniós forrásból a 2014-2020-as finanszírozási ciklus terhére hozzávetőleg 690 beruházás valósul meg. Országos területi lefedettséggel az állami fenntartású köznevelési intézmények épületei energiahatékonyságának javítására és megújuló energiafelhasználásuk fokozására a KEHOP-5.2.2 konstrukció nyújt támogatást, ennek keretében 22,425 milliárd forintból 74 helyszínen valósul meg fejlesztés. Emellett a TOP-3.2.1 és TOP-6.5.1 konstrukciók keretében is lehetőség volt támogatást igényelni az önkormányzati tulajdonú épületek – beleértve az alap- és középfokú oktatási intézményeket és kapcsolódó épületeket – energetikai korszerűsítésére. A kevésbé fejlett régiók intézményeinek átfogóbb infrastrukturális fejlesztésére további EFOP pályázatok biztosítanak 122,65 milliárd Ft forrást.

Ezen konstrukciók projektjei keretében 2020 márciusáig 619 helyszínen valósulnak meg beruházások az állami, valamint a nem állami fenntartású köznevelési intézményekben.

Óvodai férőhelyek kialakítását és az intézmények infrastrukturális fejlesztését 2015 óta országosan 5 felhívás támogatta, amelyek keretösszege összesen 99,178 milliárd Ft volt. A támogatásra óvodák fenntartói – költségvetési szervek, megyei jogú városok önkormányzatai, helyi önkormányzatok és társulásaik, országos és helyi nemzetiségi önkormányzatok, egyházak, civil szervezetek, közalapítványok, nonprofit gazdasági társaságok, önkormányzati többségi tulajdonú vállalkozások – pályázhattak, és az intézmények infrastrukturális fejlesztése (bővítés, átalakítás, felújítás, telephely létesítés, új ingatlan építése, eszközbeszerzés) valósult meg ezek keretében.

Az intézkedések eredményeként az óvodai férőhelyek száma 16 104 hellyel növekedett 2010 óta, így országos férőhelyhiány nem mutatkozik: 2019 őszén 330 539 gyermek járt óvodába, míg az összes férőhely száma 386 240 volt.³¹ Egyedi férőhelyigények természetesen (különösen a fővárosi agglomerációban) előfordulhatnak, ezek biztosítása a következő időszak fontos célja. Emellett fontos a jövőben is az infrastruktúra fejlesztése, különösen az energetikai korszerűsítési beruházások támogatása.

5.4.4.2 Hazai forrásból finanszírozott beruházások

A Kormány a háborús veszélyhelyzetre való tekintettel 2022-ben az új projektek indítását felfüggesztette, a nehéz gazdasági helyzetben azon fejlesztések élveznek átmenetileg előnyt, amelyek folyamatban vannak. A rendelkezések átmeneti jellegűek, a Kormány továbbra is elkötelezett a köznevelés infrastrukturális fejlesztése mellett, a projektek befejezésére van szándék.

A Kormány kiemelt céljai között szerepel, hogy olyan európai színvonalú tornatermek, tantermek és tanuszodák épüljenek, amelyek hosszú távon szolgálják a fiatalok egészséges fejlődését, elősegítve az adott településen a köznevelési feladatok ellátását, különös tekintettel a mindennapos testnevelés megvalósítására. Ezt a célt szolgálja a 2014. évben elindított Nemzeti Köznevelési Infrastruktúra Fejlesztési Program. A cél, olyan európai színvonalú tornatermek, tantermek és tanuszodák építése, amelyek hosszú távon szolgálják a fiatalok fejlődését, elősegítve az adott település köznevelési feladatainak ellátását, ezzel együtt a térség lakosságának egészségmegőrzését, rekreációját, a helyi lakosok sportolási lehetőségeit is. A TTT Program keretén belül tanterem-, tornaterem és tanuszoda-beruházások valósulnak meg országszerte, jellemzően járásközpontokban, hátrányos helyzetű térségekben, illetve az agglomerációs övezetekben. az új építési beruházások átmeneti időre történő felfüggesztését jelenti. A TTT Program keretében – hazai forrásból – jelenleg 220 projekt valósul meg országszerte: 57 új tanuszoda, 87 új tornaterem, 44 tanterem beruházás-fejlesztés, 31 új iskola és 1 óvodafejlesztés, illetve építés. Ezek közül 2023. március végéig 118

³¹ KIR 2019. évi adat

beruházás átadására került sor: 34 helyszínen új tanuszoda, 43 helyszínen új tornaterem létesült, ezen túl 33 iskola bővíthetett új tantermekkel, 1 óvoda újulhatott meg, és megépült 7 iskola.

Magyarország miniszterelnöke a Modern Városok Program keretében együttműködési megállapodásokat kötött a megyei jogú városok önkormányzatainak polgármestereivel. A megállapodások a városok jövőbeni fejlesztési prioritásai között jelentős köznevelési intézményfejlesztéseket is tartalmaznak. A Modern Városok Program keretében 6 városban (Debrecen, Székesfehérvár, Tatabánya, Érd, Hódmezővásárhely, Veszprém) valósultak meg és vannak folyamatban köznevelési fejlesztések 2015-2024 között 54,63 Mrd Ft összegben.

Speciális program indult a budapesti agglomeráció iskolai férőhelyproblémáinak felszámolására. A Kormány 16 helyszínen tervez iskolaépítéseket, bővítéseket annak érdekében, hogy a legtöbb tanulónak lehetősége nyíljon helyben, magas színvonalú környezetben tanulni. A projekt jelentős költségvetési vonzattal jár, ebből kifolyólag átmenetileg felfüggesztésre került.

Ezen túl a Kormány a programszerű fejlesztések mellett az elmúlt években számos esetben döntött iskolafejlesztésekről. Döntő többségében olyan régiókban ahol jogos társadalmi igényként merül fel a helyi köznevelési intézményhálózat bővítése, felújítása valamint létesítése.

Az infrastrukturális fejlesztések előrehaladását tekintve elmondható, hogy néhány éven belül Magyarországon hozzáférhetővé válnak a tanuszodák és minden köznevelési intézményben adottak lesznek a körülmények a mindennapos testnevelés megvalósításához, a felújításra szoruló állami fenntartású köznevelési feladatellátási helyek aránya pedig tovább csökken.

5.5 Külhoni magyarok – magyarországi nemzetiségek oktatásának-nevelésének fejlesztése

A külhoni magyarok és a magyarországi nemzetiségek oktatásának-nevelésének fejlesztése az egységes Kárpát-medencei oktatási tér megvalósításának egymással szorosan összekapcsolódó elemei. A külhoni magyarokkal kapcsolatban fontos az egységes magyar nemzeti köznevelés megközelítésének érvényesítése, emellett kiemelkedő jelentősége van a hazai nemzetiségek nevelésének, oktatásának is, amelyből az egész közösség gazdagodik.

A külhoni magyarok és a magyarországi nemzetiségek oktatásához-neveléséhez kapcsolódó legfontosabb fejlesztési irányok:

- külhoni magyar intézményrendszer fejlesztése;
- határokon átívelő tanulmányi versenyek, tehetséggondozó és közösségépítő programok megvalósítása
- pedagógusok közötti szakmai együttműködés elősegítése.

5.5.1 A Kárpát-medencei oktatási térség megvalósítása

A magyar nyelvű köznevelés intézményrendszere nem áll meg az országhatároknál, hanem jelen van a Kárpát-medence magyarok lakta településein is. Bár eltérő az egyes országok köznevelési rendszere, szabályozási háttere, struktúrája, a határok átjárhatóvá válásának, a pedagógusok elkötelezettségének és a magyar kormány nemzetpolitikai tevékenységének köszönhetően ma már élő kapcsolat létezik az anyaországi és a külhoni magyarok köznevelési intézményei között. Meggyőződésünk, hogy a külhoni magyar nevelés-oktatást is az egységes magyar nemzeti nevelés-oktatás dimenziójában, az egységes Kárpát-medencei oktatási térben kell szemlélnünk, fejlesztenünk. Ez alapján azonos mennyiségi és minőségi elvárásokat kell figyelembe vennünk, amelyeket érvényesnek tartunk a magyarországi nevelés-oktatásban is, ezáltal biztosítva azt, hogy a magyar nemzet tagjainak ugyanazon esélye legyen a tudás megszerzéséhez, az egyéni érvényesüléséhez, a közössége fennmaradásához és fejlesztéséhez, éljen akár szomszédos államok valamelyikében, a diaszpórában vagy az anyaországban.

A külhoni magyar közösségekben született gyermekek száma jelentős: csaknem 50 000 óvodás, több mint 150 000 általános iskolás és több mint 126 000 középiskolás látogatja a határainkon kívül a magyar tanítási nyelvű intézményeket.

8. Táblázat: A külhoni magyar tanítási nyelvű és Magyarország területén nevelésben és nappali rendszerű oktatásban résztvevők adatai

	Óvoda	Általános iskola	Középiskola
	Gyermekek száma	Gyermekek száma	Gyermekek száma
Erdély	32 000	90 000	30 000
Felvidék	8 000	30 000	90 000
Délvidék	5 000	16 000	5 000
Kárpátalja	4 700	16 000	1 700
Horvátország	120	820	44
Magyarország³²	330 539	720 329	410 835

Forrás: EMMI

A határokon kívül működő magyar oktatási intézményrendszer sajátos részét képezi a diaszpórában mintegy 200 helyszínen működő ún. vasárnapi iskolák hálózata, amelyek elsősorban a hagyományörzésben és a magyar nyelv tanításában végeznek rendkívül elkötelezett munkát.

³² Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1920.pdf>

A külhoni magyar nyelvű oktatási intézményrendszer támogatottsága az egyes szomszédos országokban más és más, és időben is változik az egyes kormányok irányultságának, illetve a Magyarország kormányával fennálló viszonyok függvényében, amelynek keretében a magyar kormány minden lehetséges támogatást megad a külhoni magyar intézményrendszer fejlesztéséhez. Ezen támogatás egy speciális területét képezi a külhoni magyar óvodafejlesztési program, amelynek révén a magyar gyermekek felkészültebben kezdenek meg iskolai tanulmányaikat, és a megfelelő felkészítés esetén növekedhet a magyar nyelvű intézményeket választók aránya, ami kulcsfontosságú a magyar oktatási intézményrendszer megőrzése szempontjából. Az óvodafejlesztésre fordított jelentős anyaországi támogatásoknak köszönhetően emelkedhet a magyar óvodákba járók száma és aránya is.

A hazai és külhoni magyar intézmények, pedagógusok újra egymásra találásának, együttműködésének folyamatát számos szakmai pályázat, egyes nyári táborok, a Határtalanul! Program lehetősége, a határokon átívelő tanulmányi versenyek és tehetséggondozó programok egyre szélesebb körű elérhetősége támogatja. Az elmúlt három évtizedben – az oktatásért és a nemzetpolitikáért felelős mindenkori kormányzati támogatásnak is köszönhetően – kiváló szakmai együttműködés alakult ki a Kárpát-medence magyar pedagógus szervezetei között, amelyben – létrehozását követően – a Nemzeti Pedagógus Kar is aktív szerepet vállalt. A Kárpát-medence magyar nyelvű oktatási intézményeinek szakmai támogatása leginkább ezeken a szakmai szervezeteken keresztül valósulhat meg. Ennek keretében érdemes valamennyi szakmai innováció és jó gyakorlat elterjedését ösztönözni, szakmai programokkal, rendezvényekkel, továbbképzésekkel ösztönözni a már kialakult szakmai együttműködések elsősorban a pedagógusok körében. Az együttműködés során nem csak a magyarországi jó gyakorlatok átadása a cél, hanem az egymástól tanulás jóval tágabb összefüggéseit érdemes megvalósítani, hiszen a kihívások a szomszédos országok oktatási rendszereiben is hasonlóak, a válaszok azonban egyes esetekben eltérőek lehetnek, így számos kérdésben máshol már kipróbált intézkedések valóságos tárháza áll rendelkezésre.

Ezen együttműködéshez kedvező feltételeket teremtenek a szerte a Kárpát-medencében megrendezett szülőföldi évközi továbbképzések, a módszertani központokban folyó szakmai rendezvények, illetve az Erdélyben, Felvidéken, Kárpátalján és Vajdaságban évente megrendezett Kárpát-medencei nyári akadémiák is, amelyek ezer szállal kötődnek a Magyarországon felhalmozott pedagógiai- és módszertani ismeretekhez, formákhoz azzal együtt, hogy kapcsolódnak valamennyi régió saját oktatási rendszeréhez is.

Az együttműködési folyamatokban kiemelkedő jelentősége van a magyar nyelvű tankönyvek és más taneszközök, illetve a jövőre nézve a digitális tartalmak lehető legszélesebb körű elterjesztésének valamennyi külhoni magyar tanítási nyelvű intézményben.

Kormányközi kisebbségi vegyes bizottsági ülések keretében történik az egyes országok tekintetében a köznevelési terület külhoni magyarokat érintő szükségleteinek feltérképezése is (pl. tankönyv, eszköz, infrastruktúra fejlesztés). Az üléseken a Felek ajánlásokat fogalmaztak

meg a szomszédos ország kormányai számára, amelyeket kormányhatározat formájában hagynak jóvá. A kormányhatározat Magyar Közlönyben történő közzétételét követően az ülésen elfogadott ajánlások tartalma a nyilvánosság számára is megismerhetővé válik. Ez alapján születnek meg a munkatervek és az együttműködési megállapodások Magyarország és a határmenti, szomszédos ország Kormánya között.

5.5.2 A Magyarországon élő nemzetiségek nevelésének-oktatásának támogatása

A magyarországi nemzetiségi közneveléssel kapcsolatos feladatokat a Kormány kiemelten kezeli, az országos nemzetiségi önkormányzatokkal, az Országos Nemzetiségi Tanáccsal és az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságával együttműködve látja el. Kiemelt figyelmet fordítunk arra is, hogy a hazai nemzetiségek oktatási jogai maradéktalanul érvényesüljenek, meggyőződésünk szerint a közös munka és a Kormány kiemelt támogatása szolgálhatja leginkább a nemzetiségi oktatás megerősítését, amelyből Magyarország egész oktatási rendszere és nemzeti közössége is profitál.

A nemzetiségi nevelésnek, oktatásnak e népcsoportok képviselői szerveivel együttműködésben történő alakítása is a nemzetiségi autonómia egyfajta megnyilvánulása. A hatályos szabályozás szerint a helyi nemzetiségi önkormányzatoknak a nemzetiségi neveléssel, oktatással összefüggő meghatározó kérdésben egyetértési joguk van. Az országos nemzetiségi önkormányzatok a nevelés, oktatás tartalmával kapcsolatban egyetértési joggal rendelkeznek. Az oktatásért felelős miniszter tanácsadó testületként működő Országos Nemzetiségi Tanács véleményt formál minden olyan kérdéstről, előterjesztésről, intézkedésről, amely érinti a nemzetiségi nevelést, oktatást. A kormányzat a szervezeti változások során is fontosnak tartotta, hogy a nemzetiségek a nevelés-oktatást érintő testületekben képviselve legyenek, ennek jegyében az újonnan szerveződő Tankerületi Tanácsok munkájában is helyet kaptak a nemzetiségek képviselői, illetve létrejött az Oktatási Hivatalban a Nemzetiségi Pedagógiai Oktatási Központ, amely jelentős szakmai támogatást nyújt a nemzetiségi köznevelési intézményeknek és pedagógusainak.

9. táblázat: A nemzetiségi köznevelési intézmények adatai összes fenntartóra számítva, 2019/2020. nevelési év, tanév

Nemzetiség	Óvoda		Általános iskola		Gimnázium		Szakgimnázium		Szakközépiskola	
	Feladat-ellátási helyek száma	Gyermekek száma	Feladat-ellátási helyek száma	Tanulók száma	Feladat-ellátási helyek száma	Tanulók száma	Feladat-ellátási helyek száma	Tanulók száma	Feladat-ellátási helyek száma	Tanulók száma
magyar nyelvű roma	217	8 653	203	19 619	8	493	6	282	11	846

bolgár	1	17	4	138					
görög	1	29	16	308					
horvát	29	1 113	35	2 011	2	191			
lengyel			10	190					
német	289	14 662	398	49 410	17	2 843	1	102	
roma - beás	1	79	5	192	5	403			
roma - romani	1	121	13	746	1	86			
román	8	303	17	1 324	1	197			
ruszin	1	8	2	27					
szerb	7	216	10	343	2	333			
szlovák	47	1 905	47	3 375	2	105			
szlovén	3	71	4	121	1	13	1	3	

Forrás: EMMI (az adatok tartalmazzák a táblázatban szereplő adatokból a kiegészítő nyelvoktatásban részt vevők számát is)

A kulturális autonómia jegyében a nemzetiségi önkormányzatok nevelési-oktatási intézményeket alapíthatnak és működtethetnek, valamint átvehetik más fenntartóktól a nemzetiségi nevelési, oktatási intézmények fenntartását. Az elmúlt évek során 10 országos nemzetiségi önkormányzat 28, illetve 48 települési nemzetiségi önkormányzat 62 köznevelési intézményt vett át, illetve alapított, amely a fenti táblázatban szereplő intézmények egy részét teszik ki. Az általuk fenntartott intézményekben 3 671 óvodás gyermeket, illetve 11 859 általános iskolás, 1 935 gimnazista és 35 szakközépiskolás tanulót látnak el. Ezekben a létszámokon túl országos nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott 3 intézményben összesen 524 tanuló vesz részt kiegészítő nemzetiségi nyelvoktatásban.

A nevelési-oktatási intézményt fenntartó nemzetiségi önkormányzatokat a költségvetés kiemelten támogatja. Az átlagosnál alacsonyabb tanulólétszám, 12 fő helyett 8 fő esetén vehetik igénybe az átlagbér-támogatást, és az egyházi fenntartókkal egyezően gyermekenként, tanulónként további működési támogatás igénybevételére is jogosultak. Egyes indokolt esetekben köznevelési szerződés keretében további kiegészítő támogatást kaphatnak a nemzetiségi köznevelési intézményt fenntartó nemzetiségi önkormányzati és más nem állami fenntartók. Jelenleg öt nemzetiségi önkormányzat és két közalapítvány kap az általuk fenntartott nemzetiségi köznevelési intézmények működtetésére évi 1,3 milliárd Ft többlettámogatást.

Az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága, együttműködve az Emberi Erőforrások Minisztériumával, 2017-ben nemzetiségi óvodafejlesztési programot dolgozott ki, amelyet 2018-ban a nemzetiségi tanítóokra és tanárookra is kiterjesztett. A program a nemzetiségi pedagógus pályát választó fiatalok számának és a nemzetiségi pedagógusképzés színvonalának emelését, a nyelvi képzés hatékonyabbá tételét, továbbá a pályán lévő nemzetiségi pedagógusok megtartását és megbecsülésük javítását célozta. E program része a

nemzetiségi pedagógusképzésben résztvevő hallgatók ösztöndíjazása és a nemzetiségi pedagógusképző helyek pályázati támogatása mellett a jelentős mértékű nemzetiségi pótlékemelés is. A program keretében a nemzetiségi pótlék mértéke 3 év alatt, 2020-ra, fokozatosan a négyszeresére emelkedett. Emellett az eddig nemzetiségi pótlékban nem részesülő nemzetiségi pedagógusok is jogosultak lesznek differenciált mértékű pótléokra.

A Nemzetiségi Óvodapedagógus Tanulmányi Ösztöndíjprogram alapján az induláskor a 2018/2019-es tanévben 87 első évfolyamos nemzetiségi óvodapedagógus nyert el mindösszesen 41,6 millió Ft ösztöndíjat (20,8 millió Ft/félév). A 2019/2020-as tanév első félévében már az 1-3. évfolyamos nemzetiségi óvodapedagógus hallgatók és az 1. évfolyamos nemzetiségi tanító és tanár szakos hallgatók pályázhattak, az általuk elnyert ösztöndíj összege 78,6 millió Ft. Az ösztöndíj adatait az alábbi táblázat tartalmazza.

10. táblázat: Az érvényesen pályázók száma 2019/2020. tanév I. szemeszterében

	Nemzetiségi tanító	Nemzetiségi tanár	Nemzetiségi óvodapedagógus			Σ
	1. évf.	1. évf.	1. évf.	2. évf.	3. évf.	
horvát	7	1	6	1	0	15
német	26	282	82	71	37	244
roma/cigány	1	1	11	6	5	24
román	3	5	2	5	4	19
szlovák	2	1	4	5	2	14
szerb	1	0	0	0	0	1
Σ	40	36	105	88	48	317
			241			

Forrás: EMMI

A program harmadik eleme a nemzetiségi pedagógusképzés céltámogatása. A támogatást 2019-ben nyolc nemzetiségi óvóképzést nyújtó felsőoktatási intézmény vehette igénybe, a mindösszesen 100 millió forint támogatás a nemzetiségi óvóképzés minőségének javítását szolgálta. 2020-tól a nemzetiségi tanító- és tanárképzést biztosító felsőoktatási intézmények is igénybe vehetik ezt a támogatást. Az érintett intézmények átvétele, a többlettámogatások és a szakember-utánpótlás reményeink szerint fenntartható, gyarapodó pályára állítják a nemzetiségi oktatást, hagyományőrzést, és eredményesen szolgálják majd a nemzetiségek identitásának megőrzését.

6 Az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia megvalósítása

Az Európai Unió számára készített köznevelési stratégia jellegénél fogva elsősorban a közép, illetve közép- és hosszútávú szakmai fejlesztési irányok meghatározására szolgál, az egyes intézkedések részletes kidolgozása, a kapcsolódó finanszírozási keret az egyes konkrét szakmai fejlesztési dokumentumokban (pl. az európai uniós operatív programok alapidokumentumaiban) jelenik meg. Jelen fejezetben a megvalósításban érintett szervezetrendszer szereplőit, az intézkedések eredményességét meghatározó mutatókat, indikátorokat, valamint a stratégia megvalósításának nyomon követését és értékelését (monitoring) lehetővé tevő eszközrendszert rögzítjük.

Mivel a stratégia magas szinten, átfogóan fogalmazza meg a fejlesztési irányokat, az operatív szintű beavatkozásokat, azok ütemezését külön Intézkedési Terv tartalmazza.

6.1 Szereplők

A stratégia megvalósításáért a mindenkori, köznevelésért felelős tárca felel. A minisztérium kijelöli a stratégia fő céljait és eszközrendszerét, valamint rendszeresen nyomon követi a célkitűzések megvalósulását. A megvalósításban a minisztériumi háttérintézmények, központi és/vagy helyi közigazgatási szervek (kiemelten az Oktatási Hivatal, a Klebelsberg Központ és a tankerületi központok), valamint egyéb állami intézmények és magánszervezetek vesznek részt.

6.2 Indikátorok

A stratégia megvalósulásának nyomon követését, eredményességét leginkább kézzelfogható formában, a köznevelés teljesítményét számszerű formában láthatóvá tevő mutatók, indikátorok teszik lehetővé. Az indikátorok meghatározásakor arra törekedtünk, hogy a stratégia célrendszerében megfogalmazott 5 specifikus célkitűzés mindegyikéhez kapcsolódjon legalább 1 alap indikátor. Az indikátorok kiválasztásakor fontos szempont volt továbbá, hogy minél inkább a fejlesztések hatásait mérjék (hatás, illetve eredmény indikátorok).

Az indikátorok keretében mért adatok adatforrásai az általánosan elfogadott, hiteles hazai vagy nemzetközi mérések, statisztikai gyűjtések (pl. KIR-STAT, Országos Kompetenciamérés, Eurostat stb.).

11. táblázat:	Mutató	Kapcsolódó specifikus cél	Mértékegység	Bázisév	Bázisérték	Célérték	Célérték elérése (év)	Adat forrása	Gyakoriság
1	4-5 éves gyermekek részvételének aránya az óvodai nevelésben	1.	%	2019	95,50	az EU célkitűzésének megfelelően	2030	KIR-STAT	évent
2	Országos kompetenciamérésben az alapszintet (4. szint) elérő 8. évfolyamos tanulók aránya	1.	%	2018	szövegértés: 71,1 matematika: 58,4	szövegértés: 75,0 matematika: 65,0	2030	Országos Kompetenciamérés	háromévente
3	Nemzeti Egységes Tanulói Fittségi Teszt (NETFIT) fokozott fejlesztési zónába sorolt tanulók aránya	1.	%	2018-2019	27,7	15	2030	NETFIT informatikai rendszer	évente
4	IKT eszközöket a tanóráik legalább 40 %-ában használó pedagógusok aránya	2.	%	2019	33,12	50,00	2030	KIR-STAT	évente
5	Korai iskolaelhagyás mértéke	3.	%	2019	11,80	az EU célkitűzésének megfelelően	2030	KSH	évent
6	Korai jelző- és pedagógiai támogatórendszerben szereplő, lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók aránya	3.	%	2019	7,46	6,50	2030	KIR	évente
7	Kiemelt szegregációs kockázatú („A” kategóriás többiskolás) települések száma	3.	db	2019	105	85	2029	szegregációs index	évente
8	Legalább egy idegen nyelvből használható nyelvtudással rendelkezők aránya	4.	%	2016	42,40	60,00	2030	KSH	5 évente
9	Infrastrukturális fejlesztéssel érintett feladat-ellátási helyek száma	4.	db	nem értelmezhető	nem értelmezhető	1000	2030	intézményi adatszolgáltatás	évente
10	Interaktív táblával, kijelzővel, munkaállomással felszerelt tantermek aránya	4.	%	2019	50,19	60,00	2030	KIR-STAT	évente
11	Magyar-magyar együttműködésekben résztvevő tanulók száma összesen 2014-2030	5.	fő	2014-2020 összesen	468.515	1.100.000	2030	Alapkezelői adatszolgáltatás	évente

6.3 Monitoring

A monitoring rendszer célja a stratégia helyzetelemzésében megállapított problémákkal, hiányosságokkal, elmaradásokkal, valamint fejlesztési lehetőségekkel összefüggésben megfogalmazott stratégiai célok teljesülésének mérése, az egyes problémákra adott akciók eredményeként bekövetkező változások bemutatása. A monitoring rendszer működtetése lehetővé teszi a beavatkozást azokon a területeken, ahol a kitűzött célok elérése nem a stratégiában megfogalmazottak szerint halad, vagy ahol az eredeti célokkal ellentétes irányú folyamatok tapasztalhatók.

A monitoring rendszer módszertanával kapcsolatban különösen fontos, hogy bemutassa a stratégiai célok teljesülését. A nyomon követés alapvetően hivatalos közoktatási mérések eredményeire, országos statisztikai adatokra, valamint európai uniós és OECD mérések eredményeire támaszkodik. Ahol ilyen adat nem áll rendelkezésre, ott a monitoring-jelentés jellemzően primer kutatások, illetve egyes, pontosan meghatározott és leírt adattípusok esetében az időszaki adatszolgáltatások eredményeit veszi számba. A monitoring a stratégiában megfogalmazott összes beavatkozásra kiterjed, azzal egységes felépítésű (bizonyos esetekben további indikátorokkal bővíthető), így lehetőséget ad a kronológiai változások bemutatására, a célok teljesülésének vagy a céloktól való elmaradásnak az azonosítására.

A monitoring tevékenység alapja az évente elkészülő – a stratégia Intézkedési Tervéhez illeszkedő – beszámoló, amelyet a szakpolitikai felelős terület állít össze, mutat be a Köznevelés-stratégiai Kerekasztal részére és tesz nyilvánossá.

Emellett – igazodva a kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012. Korm. rendeletben foglaltakhoz – indokolt a 10 éves időtávra szóló stratégia közbenső, valamint utólagos értékelése. Az értékelések célja annak vizsgálata, hogy a stratégiai tervdokumentumban rögzített célkitűzések, megfogalmazott beavatkozások időarányosan hogyan teljesültek. A közbenső értékelés célja továbbá, hogy a nem vagy nem teljes mértékben teljesülő célok és hatások okait feltárva segítséget nyújtson a továbbiak eredményes megvalósításához, illetve lehetőséget teremtsen a célkitűzések eléréséhez ágazati intézkedések megtételére. A közbenső értékelést – különös tekintettel a stratégia 10 éves időtávjára, illetve a digitális oktatás kiemelt fókuszú fejlesztésére és az ebben bekövetkező gyors változásokra – két alkalommal, 2024-ben, illetve 2027-ben indokolt elvégezni.